

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Οι Σύγχρονες Διαστάσεις της Αλβανικής Μετανάστευσης

Πτυχιακή Εργασία

Ενίσα Μπούσι

Αθήνα, 2022

HAROKOPIO UNIVERSITY

**SCHOOL OF ENVIRONMENT, GEOGRAPHY AND APPLIED
ECONOMICS**

DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

The Modern Dimensions of Albanian Immigration

Bachelor thesis

Enisa Bushi

Athens, 2022

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

**Παπαδόπουλος Απόστολος, Επιβλέπων Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

**Μαυρομμάτης Γεώργιος, Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο
Πανεπιστήμιο**

Μεταξίδης Νίκος, Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Η Μπούσι Ενίσα

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

1. Είμαι η κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
2. Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.
3. Όπου υφίστανται δικαιώματα άλλων δημιουργών έχουν διασφαλιστεί όλες οι αναγκαίες άδειες χρήσης ενώ το αντίστοιχο υλικό είναι ευδιάκριτο στην υποβληθείσα εργασία.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, ευχαριστώ πρώτο απ' όλους τον επιβλέποντα καθηγητή μου Απόστολο Παπαδόπουλο, για την έμπρακτη υποστήριξή του, τις υποδείξεις του και το ευχάριστο κλίμα συνεργασίας, καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής.

Φυσικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω και τον στενό μου κύκλο ανθρώπων, οικογένεια και φίλες/οι, που με υποστήριξαν από την αρχή ως το τέλος της πτυχιακής μου εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη στα Ελληνικά.....	9
Abstract-Περίληψη στα Αγγλικά.....	10
Κατάλογος Σχημάτων.....	11
Κατάλογος Πινάκων.....	12
Κατάλογος Γραφημάτων.....	13
Κατάλογος Χαρτών.....	14
Συντομογραφίες.....	15
Εισαγωγή.....	16
Κεφάλαιο 1 ^ο : Γενικά στοιχεία μετανάστευσης.....	19
1.1 : Ορισμός και είδη μετανάστευσης.....	19
1.2: Αίτια μετανάστευσης.....	21
1.3: Λόγοι εγκατάστασης στην Ελλάδα από διάφορες χώρες.....	22
1.4: Σύγκριση μεταναστών στην Ελλάδα με τους Αλβανούς μετανάστες.....	26
Κεφάλαιο 2 ^ο : Αλβανική Μετανάστευση.....	34
2.1: Αλβανοί Μετανάστες.....	34
2.2: Μετανάστευση από το 1990 έως το 2008.....	35
2.3: Μετανάστευση από 2008 μέχρι σήμερα.....	37
Κεφάλαιο 3 ^ο : Ανάλυση δεδομένων.....	41
3.1: Μεθοδολογία.....	41
3.2: Η ζωή των μεταναστών πριν την μετακίνησή τους στην Ελλάδα.....	45
3.2.1. Ζωή στην Αλβανία.....	45
3.2.2. Βασικά χαρακτηριστικά της τότε Αλβανικής κοινωνίας. Ρόλοι άντρα- γυναίκας.....	46
3.2.3. Λόγος μετανάστευσης από την Αλβανία.....	48
3.2.4. Λόγος επιλογής Ελλάδας.....	49
3.3: Μετανάστευση στην Ελλάδα.....	50
3.3.1. Ταξίδι προς Ελλάδα.....	50

3.3.2. Ομοιότητες και διαφορές της ζωής τους στην Ελλάδα και στην Αλβανία.....	51
3.3.3. Βοήθεια από άλλους ανθρώπους στην Ελλάδα.....	53
3.3.4. Ρατσισμός στην Ελλάδα.....	54
3.3.5. Εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	56
3.3.6. Εργασία στην Ελλάδα και σχέσεις με εργοδότη/τρια.....	57
3.3.7. Γνώση και εκμάθηση ελληνικής γλώσσας.....	59
3.3.8. Σχέσεις με συμπατριώτες στην Ελλάδα.....	60
3.3.9. Έλληνες/ίδες φίλους/ες.....	62
3.3.10. Γλώσσα επικοινωνίας εντός νοικοκυριού.....	63
3.3.11. Ελληνική ιθαγένεια.....	64
3.3.12. Επαφές με την Αλβανία και επισκέψεις εκεί.....	66
3.4: Μετανάστευση από την Ελλάδα σε άλλες χώρες του εξωτερικού.....	67
3.4.1. Απόφαση για μετανάστευση από Ελλάδα.....	67
3.4.2. Επιλογή άλλης χώρας.....	69
3.4.3. Αντίδραση οικογένειας.....	70
3.4.4. Εικόνα κατάστασης της ζωής πριν την μετανάστευση.....	72
3.4.5. Τρόπος ταξιδιού.....	73
3.5: Εγκατάσταση στην χώρα μετανάστευσης.....	74
3.5.1. Εγκατάσταση στην χώρα μετανάστευσης και λόγος εγκατάστασης στην χώρα αυτή.....	74
3.5.2. Πρώτες εντυπώσεις.....	76
3.5.3. Συναισθήματα και δυσκολίες.....	77
3.5.4. Γνώση ομιλουμένης γλώσσας στην χώρα μετανάστευσης.....	79
3.5.5. Επάγγελμα και σχέσεις με εργασιακό κύκλο.....	80
3.5.6. Επιτυχημένη η απόφαση μετανάστευσης;.....	81
3.6: Αποφάσεις για το μέλλον και απόφαση επιστροφής στην Ελλάδα.....	83
3.6.1. Επαφές με ανθρώπους στην Ελλάδα.....	83
3.6.2. Επισκέψεις στην Ελλάδα και νοσταλγία για εκεί.....	84
3.6.3. Μόνιμη επιστροφή πίσω στην Ελλάδα.....	85
3.6.4. Μετανάστευση και σε άλλη χώρα.....	86

Συμπεράσματα.....	87
Κατάλογος Βιβλιογραφικών Αναφορών.....	90
Sites.....	93
Παράρτημα.....	94

Περίληψη στα Ελληνικά

Η μαζική είσοδος των Αλβανών μεταναστών τα τέλη του 20^{ου} αιώνα στην Ελλάδα, προκλήθηκε λόγω δύσκολων οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών που αντιμετώπιζε η Αλβανία. Οι μεταναστευτικές ροές αυξήθηκαν από την Αλβανία στην Ελλάδα, έως και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Η επιρροή της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας, το 2008, επηρέασε πολλές οικογένειες Αλβανικής καταγωγής στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα τα παιδιά των οικογενειών αυτών, δηλαδή τα άτομα της δεύτερης γενιάς των Αλβανών μεταναστών, να μετακινηθούν μόνιμα σε άλλη χώρα του εξωτερικού, εκτός της Αλβανίας.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως στόχο την μελέτη των μετακινήσεων των ατόμων της δεύτερης γενιάς Αλβανών μεταναστών και τους λόγους για τους οποίους πήραν την απόφαση να μεταναστεύσουν ξανά, μέσα από ποιοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε με την χρήση ποιοτικών συνεντεύξεων. Μέσω αυτών, μελετάται και αναλύεται η μετανάστευσή τους τόσο από την Αλβανία στην Ελλάδα, σε μικρή ηλικία, όσο και η μετακίνησή τους, σε ατομικό πλαίσιο, σε άλλη χώρα προορισμού. Η χρονική περίοδος που μελετήθηκε ήταν από τον Σεπτέμβριο του 2021 έως και τον Φεβρουάριο του 2022.

Έπειτα από την μελέτη των συνεντεύξεων, παρατηρήθηκε πως οι βασικότεροι λόγοι που ώθησαν τα παιδιά των Αλβανών μεταναστών να επιλέξουν να φύγουν μόνιμα από την χώρα στην οποία μεγάλωσαν, ήταν κυρίως οι οικονομικοί παράγοντες και η δυσκολία εύρεσης επαγγέλματος στην Ελλάδα, οι αποφάσεις για περαιτέρω προγράμματα σπουδών στο εξωτερικό αλλά και η ύπαρξη συγγενικών ή/και φιλικών ανθρώπων στο εξωτερικό, από τους οποίους παροτρύνθηκαν.

Λέξεις Κλειδιά: Δεύτερη γενιά Αλβανών μεταναστών, Ποιοτική Έρευνα, Συνεντεύξεις, Μετανάστευση

Abstract

The mass influx of Albanian immigrants in Greece at the end of the 20th century, was caused by the difficult economic and social conditions faced by Albania. Migration flow was increased from Albania to Greece until the beginning of the 21st century. The impact of the Economic crisis in Greece in 2008, affected many families of Albanian origin in Greece, with the result of the children of these families, which are the people of the second generation of Albanian immigrants, moved permanently to another foreign country, apart from Albania.

This study aims to find the movements of the second generation of Albanian immigrants and the reasons why they decided to emigrate again, through a qualitative research conducted through the use of interviews. Through them, their migration from Albania to Greece at a young age is studied and analyzed, as well as their movement, in an individual context, to another country of destination. The study was conducted from September 2021 to February 2022.

After the study of interviews, it was observed that the main reasons that pushed the children of Albanian immigrants to choose to leave the country where they grew up, were mainly economic factors and the difficulty of finding a profession in Greece, the decisions for further study programs abroad but also the existence of relatives or friends abroad, from whom they were encouraged to emigrate again.

Keywords: Second Generation of Albanian Immigrants, Qualitative Research, Interviews, Immigration

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1.3.1: Χώρες προέλευσης εγκατασταθέντων στην Ελλάδα με ξένη υπηκοότητα και λόγος εγκατάστασής τους κατά το τελευταίο έτος πριν την απογραφή.....	24
Σχήμα 1.3.2: Χώρες προέλευσης εγκατασταθέντων στην Ελλάδα με ξένη υπηκοότητα και λόγος εγκατάστασής τους κατά την τελευταία πενταετία πριν την απογραφή.....	25
Σχήμα 1.4.1: Γράφημα εισροής μεταναστών στην Ελλάδα	33
Σχήμα 2.3.1: Σύγκριση ΑΕΠ και αριθμό απασχολούμενων από τα έτη 1990 έως 2012.....	39

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.3.1: Η ανεργία σε ποσοστό εργατικού δυναμικού.....	40
--	----

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1.4.1: Χώρες προέλευσης εγκατασταθέντων στην Ελλάδα με ξένη υπηκοότητα κατά το τελευταίο έτος πριν την Απογραφή	31
Γράφημα 1.4.2: Χώρες προέλευσης εγκατασταθέντων με ξένη υπηκοότητα κατά την τελευταία πενταετία πριν την Απογραφή.....	32

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1.4.1: Χάρτης συγκέντρωσης Αλλοδαπών το 1991 στην Ελλάδα.....	26
Χάρτης 1.4.2: Χάρτης συγκέντρωσης Αλβανών μεταναστών το 1991 στην Ελλάδα.....	26
Χάρτης 1.4.3: Χάρτης συγκέντρωσης Αλλοδαπών το 2001 στην Ελλάδα.....	28
Χάρτης 1.4.4: Χάρτης συγκέντρωσης Αλβανών μεταναστών το 2001 στην Ελλάδα.....	28
Χάρτης 1.4.5: Χάρτης συγκέντρωσης Αλλοδαπών το 2011 στην Ελλάδα.....	30

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ/ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
INSTAT	Institute of Statistics
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση, δηλαδή η γεωγραφική μετακίνηση ανθρώπων από έναν τόπο σε έναν άλλον, για μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση, είναι τόσο παλιά όσο και η ίδια η ιστορία της ανθρωπότητας. Με την ελπίδα για καλύτερες και νέες ευκαιρίες για μια πιο ποιοτική ζωή, μακριά από συνθήκες φτώχειας ή καταπιεστικές κοινωνίες που μπορεί να ζούσαν, οι άνθρωποι που μεταναστεύουν αναζητούν ένα καλύτερο μέλλον για τους ίδιους και για τις οικογένειές τους.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία, έχει ως κύριο στόχο την έρευνα πάνω στη μετανάστευση των παιδιών της πρώτης γενιάς των Αλβανών μεταναστών, δηλαδή αφορά τα άτομα της δεύτερης γενιάς, που ήρθαν στην Ελλάδα κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα και επέλεξαν να μετακινηθούν από την Ελλάδα σε μια άλλη Ευρωπαϊκή χώρα, κυρίως μετά την εποχή της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας που έλαβε μέρος το 2008. Μέσω της ποιοτικής έρευνας, τα κύρια ερωτήματα που απαντώνται στην εργασία αυτή είναι πώς ήταν η παιδική τους ηλικία ως παιδιά μεταναστών σε μια άλλη χώρα εκτός της πατρίδας τους, πώς ήταν η ζωή τους τόσο στην Αλβανία, για όσο έζησαν εκεί και έπειτα στην Ελλάδα. Αναλύονται ακόμη οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν στην Ελλάδα και την προσαρμογή τους εδώ, αλλά και οι διαφορετικές κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες μεταξύ της πατρίδας τους και της χώρας που μεγάλωσαν. Τα βασικότερα ερωτήματα όμως, γίνονται για την απόφασή τους να μετακινηθούν ξανά μόνιμα σε μια άλλη χώρα, τους λόγους που οδηγήθηκαν εκεί και φυσικά, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν ως μετανάστες ξανά στην άλλη χώρα που επέλεξαν. Για την διερεύνηση των στόχων πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα μέσω δέκα (10) συνεντεύξεων, από ένα δείγμα δέκα ατόμων, έξι γυναικών και 4 ανδρών, μεταξύ των ηλικιών 22 έως και 31 ετών. Οι μισές συνεντεύξεις υλοποιήθηκαν δια ζώσης στην χώρα που έχουν μεταναστεύσει τα άτομα αυτά και οι άλλες μισές εξ αποστάσεως, μέσω της πλατφόρμας Google Meet, με τα άτομα να βρίσκονται στην χώρα που ζουν μόνιμα και εγώ στην Ελλάδα.

Η χρονική περίοδος που μελετήθηκε η παρούσα εργασία ήταν από τον Σεπτέμβριο του 2021 μέχρι τον Φεβρουάριο του 2022. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τον Νοέμβρη και τον Δεκέμβρη του 2021. Οι απομαγνητοφωνήσεις των συνεντεύξεων αυτών, υλοποιήθηκαν τον Δεκέμβρη του 2021 και η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων που προήλθαν από τα δείγματα αυτά έγιναν τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο του 2022.

Η εργασία αυτή χωρίζεται σε τρία κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αφορά τα γενικότερα στοιχεία της μετανάστευσης, τον ορισμό της έννοιας αυτής, τα είδη της αλλά και τα αίτια που υπάρχουν

για να προβεί κάποιος στην μετανάστευση. Ωστόσο, πέρα από τα γενικά στοιχεία, αναφέρονται και στοιχεία που αφορούν τους Αλβανούς μετανάστες. Ειδικότερα, παρουσιάζονται οι μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα, από το 1991 έως το 2011 μέσω χαρτών και πινάκων με τα αντίστοιχα δεδομένα, από αλλοδαπούς γενικά και ειδικά από Αλβανούς μετανάστες. Παρουσιάζονται οι λόγοι εγκατάστασης στην Ελλάδα από διάφορες χώρες που επιλέγουν οι κάτοικοί τους να μεταναστεύσουν αλλά γίνεται και σύγκριση των υπόλοιπων μεταναστών στην Ελλάδα με τους Αλβανούς μετανάστες, ποσοστό κατοίκων, αρμοδιότητες, ειδίκευση εργασίας και πολλά ακόμη. Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, περιλαμβάνεται η διαφοροποίηση της μετανάστευσης των Αλβανών στην Ελλάδα από το 1990 έως την αρχή της οικονομικής κρίσης που εμφανίστηκε στην Ελλάδα, δηλαδή έως το 2008 και έπειτα η μετανάστευσή τους κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, ή/και το τέλος της, μέχρι σήμερα, δηλαδή από το 2008 έως σήμερα. Τέλος, στο τρίτο και βασικότερο κεφάλαιο της εργασίας, αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας, πώς πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις, τι δυσκολίες αντιμετωπίστηκαν και πώς βρέθηκαν τα άτομα του δείγματος, περιγράφοντας λεπτομερώς την δειγματοληψία της χιονοστιβάδας και τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων που βοήθησαν να βρεθούν τα περαιτέρω άτομα. Καθ' όλη την παρουσίαση των δεδομένων, αναλύεται εξ αρχής η γενικότερη κατάσταση και έπειτα μέσω κάποιων αποσπασμάτων από τις απομαγνητοφωνημένες ηχογραφήσεις των συνεντεύξεων, πραγματοποιείται λεπτομερώς η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας αυτής.

Συμπερασματικά, περιγράφεται τι παρατηρήθηκε από την ποιοτική έρευνα που υλοποιήθηκε και μέσα από την ανάλυση των δεδομένων αναφέρονται συνοπτικά οι παρατηρήσεις που έλαβαν μέρος κατά τη διάρκεια της έρευνας αυτής. Αναλύεται κυρίως ο βασικός στόχος της έρευνας αυτής, που βασίζεται στα παιδιά των Αλβανών μεταναστών, δηλαδή στην δεύτερη γενιά της αλβανικής μετανάστευσης και τα αίτια που τους οδήγησαν να πάρουν ξανά την απόφαση να μετακινηθούν μόνιμα σε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα, εκτός Αλβανίας και Ελλάδας.

Η συνέντευξη χωρίστηκε σε τρία βασικά μέρη, με την χρήση οδηγού συνέντευξης, που εμφανίζεται στο παράρτημα της εργασίας. Ο οδηγός συνέντευξης περιλαμβάνει αρχικά έναν πίνακα που αναφέρονται τα προσωπικά στοιχεία του ερωτώμενου, όπως είναι το όνομα, η ηλικία, η μετανάστευση στην Ελλάδα και η μετανάστευση στην άλλη χώρα μετακίνησης, η απασχόληση και πολλά ακόμη. Στη συνέχεια, το πρώτο μέρος ουσιαστικά της συνέντευξης, αφορά τη ζωή του μετακινούμενου πριν μεταναστεύσει στην Ελλάδα και συγκεκριμένα πριν μεταναστεύσουν οι γονείς του στην Ελλάδα. Αναλύονται οι δραστηριότητες και οι υποχρεώσεις που είχε στην

Αλβανία, σαφώς σε περίπτωση που θυμούνται, αφού πολλοί από τους ερωτώμενους ήρθαν σε πολύ μικρή ηλικία στην Ελλάδα ή ακόμη, γεννήθηκαν εδώ, χωρίς να έχουν ζήσει ούτε ελάχιστα μόνιμα στην Αλβανία. Στο πρώτο μέρος της συνέντευξης περιλαμβάνονται ακόμη και οι κοινωνικές, πολιτιστικές διαφορές που υπήρχαν μεταξύ της ζωής τους στην Αλβανία και της ζωής τους στην Ελλάδα, την εποχή εκείνη. Επιπλέον, γίνεται και συζήτηση σχετικά με τους λόγους για τους οποίους οι γονείς τους αποφάσισαν να αφήσουν την χώρα τους και να μετακινηθούν μόνιμα σε μια άλλη χώρα, μη γνωρίζοντας ούτε τη γλώσσα επικοινωνίας. Το δεύτερο μέρος της συνέντευξης από την άλλη, σχετίζεται με τη ζωή τους στην Ελλάδα, τις ασχολίες και τις δραστηριότητες τους εδώ, τα σχολικά ή/και φοιτητικά τους χρόνια, την επαγγελματική τους πλευρά εδώ σε περίπτωση που εργάστηκαν, τα βιώματα και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οικογενειακά, είτε λόγω οικονομικών συνθηκών, είτε λόγω κοινωνικών προβλημάτων, όπως για παράδειγμα η αντιμετώπιση στον ρατσισμό που υπέστησαν την εποχή εκείνη και μπορεί να δέχονται ακόμα και σήμερα. Στο ίδιο μέρος, απαντώνται και οι κύριες ερωτήσεις της έρευνας, όπως είναι οι λόγοι και τα αίτια που οδήγησαν τα παιδιά της δεύτερης γενιάς Αλβανών μεταναστών να φύγουν από την Ελλάδα μόνιμα, χωρίς απαραίτητα την οικογενειακή μετακίνηση, αλλά την ατομική. Τέλος, στο τελευταίο και τρίτο μέρος της συνέντευξης, επισημαίνονται οι λόγοι που αποφασίστηκε η χώρα προορισμού που επέλεξαν, οι διαδικαστικές διεργασίες που αντιμετώπισαν εκεί, οι ασχολίες τους εκείνη την χρονική περίοδο αλλά και οι διαφορές στον τρόπο ζωής της Ελλάδας και της χώρας μετακίνησης εκείνης. Μάλιστα, δεν παραλείπονται οι ερωτήσεις σχετικά με μελλοντικές μόνιμες μεταναστεύσεις σε άλλες χώρες ή ακόμη και την επιστροφή στην Ελλάδα.

Μερικά από τα γενικότερα στοιχεία της παρούσας εργασίας, κατά τα πρώτα κεφάλαια, είναι βασισμένα σε άλλες εργασίες που έχω ασχοληθεί κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών μου, με θέμα την μετανάστευση γενικότερα και ειδικότερα την μετανάστευση των Αλβανών και είναι και ο λόγος που επιλέχθηκε το θέμα της πτυχιακής μου εργασίας, για να επιτευχθεί εμβάθυνση στην έννοια της αλβανικής μετανάστευσης αλλά κυρίως, στην έρευνα της σύγχρονης αλβανικής μετανάστευσης, που αφορά την δεύτερη γενιά μεταναστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Γενικά στοιχεία μετανάστευσης

1.1 : Ορισμός και είδη μετανάστευσης

Η μετανάστευση προέρχεται από το ρήμα μεταναστεύω, με την έννοια της πληθυσμιακής κινητικότητας εντός του χώρου περιβάλλοντος. Σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, τα είδη μετανάστευσης είναι πολλών ειδών. Αρχικά, χωρίζεται σε Ατομική ή Ομαδική, δηλαδή στην εγκατάλειψη ενός τόπου και στην εγκατάσταση ενός άλλου, από ένα άτομο ή ομάδες ατόμων. Έπειτα, η Εσωτερική ή Εξωτερική μετανάστευση, εντός ή εκτός των συνόρων ενός κράτους. Εκούσια ή Αναγκαστική, όταν γίνεται από επιλογή των ατόμων ή λόγω πολιτικών, θρησκευτικών και άλλων διώξεων που ωθούν στην αναγκαστική μετανάστευση. Ακόμη, Προσωρινή ή Μόνιμη μετανάστευση, όπου προσωρινή επικρατεί όταν ένας άνθρωπος μεταναστεύει για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο για την διευθέτηση υποθέσεων, συνήθως ορίζεται για λιγότερο από ένα έτος, ενώ μόνιμη για περισσότερο από ένα έτος, όπου ο μετανάστης δεν καθορίζει χρονικά την διαμονή του σε άλλο τόπο ή είναι αβέβαιος για την επιστροφή στον τόπο του τότε και αν θα γίνει. Τέλος, Ηπειρωτική ή Υπερπόντια μετανάστευση υπάρχει, αναλόγως αν στην μετακίνηση από χώρα σε χώρα παρεμβάλλεται θάλασσα ή όχι και αν η χώρα της μετανάστευσης ανήκει σε άλλη ήπειρο. (Καλαμπαλίκη Φ., Στάθη Σ., 2008)

Μετανάστευση θεωρείται η γεωγραφική μετακίνηση των ανθρώπων από έναν τόπο σε ένα άλλο για μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση που γίνεται εκούσια ή ακούσια, δηλαδή αναγκαστική μετανάστευση, με βαθύτερα αίτια, την αλλαγή του τρόπου ζωής και την αναζήτηση τύχης με καλύτερες προοπτικές. Ωστόσο, υπάρχει και η παράτυπη μετανάστευση, ή αλλιώς, λαθρομετανάστευση η οποία εμφανίζεται όταν οι χώρες υποδοχής μεταναστών απαγορεύουν ή εξαντλούν τις πιθανότητες εισαγωγής νόμιμων μεταναστών. (Παπαγιάννης Ι., 2015)

Μετανάστης, σύμφωνα με τον ΟΗΕ, είναι ο άνθρωπος που μετακινείται σε ένα μέρος και διαμένει εκεί, για τουλάχιστον 6 μήνες από τον συνήθη τόπο κατοικίας του. Θεωρείται το άτομο που εγκαταλείπει τη χώρα του οικειοθελώς, με προορισμό κάποια άλλη χώρα για λόγους προσωπικούς, οικογενειακούς ή οικονομικούς λόγους και ονομάζεται οικονομικός μετανάστης. Ωστόσο, ο οικονομικός μετανάστης, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, καλείται οικονομικός πρόσφυγας, εάν η οικονομική του αδυναμία έχει προκληθεί από φυλετικές, θρησκευτικές ή πολιτικές διακρίσεις. Από την άλλη μεριά, εσωτερικός μετανάστης αποκαλείται το άτομο που

μετακινείται σε διαφορετική πόλη/περιοχή εντός των συνόρων της χώρας, ενώ αντίθετα, εκτός των συνόρων της χώρας λέγεται εξωτερικός ή διεθνής μετανάστης. (Παπαγιάννης Ι., 2015)

Με την εισροή των μεταναστών στην Ελλάδα, προκλήθηκε ένα πολιτισμικό, οικονομικό και πολιτικό σοκ στην ελληνική κοινωνία, χωρίς να προκύψουν ακραίες κοινωνικές κρίσεις και τριβές, μέχρι αυτό να αλλάξει λόγω της οικονομικής κρίσης της χώρας και να επηρεαστεί τόσο το οικονομικό, όσο και το πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον. Οι κυρίως νόμιμοι μετανάστες, εργάζονται ως μισθωτοί ή/και ως αυτοαπασχολούμενοι, συμβάλλοντας στην παραγωγική διαδικασία, εισπράττοντας αμοιβές και μεταβιβάσεις, πληρώνοντας ασφαλιστικές εισροές και φόρους, καταναλώνοντας αγαθά και υπηρεσίες, αγοράζοντας και επενδύοντας σε νέες κατοικίες, χρησιμοποιώντας τα εμβάσματα, δηλαδή την μεταβίβαση χρημάτων στο εξωτερικό (σε άλλα νοικοκυριά) και αποταμιεύοντας. Με λίγα λόγια, βοηθούν στη μείωση του κόστους παραγωγής και στην καλυτέρευση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, εξαιτίας των χαμηλότερων αποδοχών τους, παρ' ότι επικρατούν σημαντικές διαφορές οικονομικής συμπεριφοράς, αναλόγως την υπηκοότητα του μετανάστη. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

Η μετανάστευση είναι τόσο παλιά, όσο η ίδια η ιστορία της ανθρωπότητας. Δεν είναι μια κατάσταση που εμφανίστηκε πρόσφατα. Για χιλιάδες χρόνια οι άνθρωποι μετακινούνταν στον χώρο, με την ελπίδα και το κουράγιο να γλυτώσουν από αντίξοες συνθήκες φτώχειας, από τον υπερπληθυσμό που μπορεί να είχε μια κοινωνία, τις καταπιεστικές κοινωνίες ή κυβερνήσεις κλπ, ή ακόμη, αναζητούσαν νέες ευκαιρίες για μια καλύτερη ζωή (Ψημμένος, 2004). Για τον αλβανικό λαό, η μετανάστευση θεωρείται μια σωτήρια «αναπνοή» στη καλύτερη ζωή, με νέες ευκαιρίες και ένα καλύτερο μέλλον, καθώς η Αλβανία είναι μια χώρα με χαμηλή οικονομική δύναμη και κάποιες φορές, σχεδόν πλήρους έλλειψης οικονομικής παραγωγής. (Barjaba, 2000)

Σχεδόν το ένα-πέμπτο ($\frac{1}{5}$) του πληθυσμού της Αλβανίας, ζει στο εξωτερικό. Οι χώρες που επέλεξαν οι μετανάστες ήταν γειτονικές, με πρώτη σε αριθμό μεταναστών την Ελλάδα, μετά η Ιταλία, το Κόσοβο και ούτω καθεξής. Οι κύριες αιτίες των επιλογών αυτών ήταν η ευκολία στην πρόσβασή τους, αλλά και το χαμηλό κόστος μετακίνησης.

Η Ελλάδα, στις αρχές τις δεκαετίας του 1980, μετονομάστηκε σε χώρα υποδοχής μεταναστών ενώ προηγουμένως καλούταν χώρα αποστολής μεταναστών. Αρχικά, εντάχθηκαν στην Ελλάδα λίγοι μετανάστες από ασιατικές και αφρικανικές χώρες, αλλά και την Πολωνία και ασχολούνται με τους τομείς απασχόλησης της κατασκευής, της γεωργίας, της κατ' οίκον υπηρεσίας και λοιπές χειρονακτικές εργασίες. Η εμφάνιση των μεταναστών αυτών, δεν αποτέλεσε μαζικό φαινόμενο

ένταξης. Ωστόσο, μετά την κατάρρευση των καθεστώτων της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, η εμφάνιση των παράνομων οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα, χαρακτηρίστηκε ως μαζικό αλλά και ανεξέλεγκτο γεγονός. Μετά το 1989, οι μετανάστες ήρθαν σε δύο «κύματα», πρώτα μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90, όπου η πλειοψηφία ήταν Αλβανικής καταγωγής και το δεύτερο «κύμα» μετά το 1995 έως το 2000, με μετανάστες κυρίως από τις Βαλκανικές χώρες, την Ασία (Πακιστάν Ινδία, Ιράκ, Αφγανιστάν και Μπαγκλαντές) και τέλος, την Υποσαχάρια Αφρική. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

Το μεγάλο μεταναστευτικό «κύμα» όμως, που σημειώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90, μέχρι τις αρχές του εικοστού-πρώτου (21ου) αιώνα, 2005. Ο λόγος του μεγάλου αυτού «κύματος», έγινε διότι η Αλβανία αντιμετώπισε δύο μεγάλες και σοβαρές κρίσεις, που συνοδεύτηκαν από κοινωνικές αναταραχές. Η πρώτη έγινε στην αρχή της μεταβίβασης (1990-1992) και η δεύτερη λόγω της κατάρρευσης των πυραμιδικών συστημάτων αποταμίευσης (1997). (Λυμπεράκη & Γεωργιάδης, 2007)

Στην Ελλάδα, σχεδόν οι μισοί μετανάστες έχουν Αλβανική υπηκοότητα. Ο τόπος διαμονής τους όμως, είναι σε όλη την έκτασή της. Το 5,8% των μεταναστών, ζει σε πόλεις και χωριά της Στερεάς Ελλάδας, το 4,7% στην Πελοπόννησο, το 15,1% στη Μακεδονία (κυρίως στην Θεσσαλονίκη), το 1,7% στην Ήπειρο (κυρίως στα Ιωάννινα και τις γύρω περιοχές), το 16,6% στα νησιά και φυσικά, ο πιο σημαντικός προορισμός, η πρωτεύουσα της χώρας, με 56,1% στην Αθήνα και στον Πειραιά. (Νικολάου Γ., 2000)

1.2: Αίτια μετανάστευσης

Η απόφαση ενός ανθρώπου, παραγωγικής ηλικίας, να εγκαταλείψει τους ανθρώπους του και τον τόπο του και να μεταβεί σε άλλο τόπο διαμονής, είναι δύσκολη και σε κάποιες περιπτώσεις, ριψοκίνδυνη.

Οι αιτίες που μπορούν να ωθήσουν ένα άτομο σε μια τέτοια επιλογή είναι πολλές και φυσικά, καθοριστικές. Οι πρώτες μεταναστεύσεις της ανθρωπότητας, γίνονταν για λόγους εξεύρεσης τροφής, επιβίωσης ή και για φόβο κάποιας ισχυρότερης δύναμης. Έπειτα, σημαντικό ρόλο είχαν και οι θρησκευτικές καταδιώξεις, οι πολιτικές πιέσεις, οι οικονομικές δυσκολίες και η αποφυγή κυρώσεων κάποιου νόμου. Στις μέρες μας όμως, τα αίτια μπορεί να είναι περιβαλλοντικά, δηλαδή η γεωγραφική θέση ενός τόπου επηρεάζει και την ζωή των ανθρώπων που κατοικούν εκεί και

μπορεί οι συνθήκες να είναι τέτοιες ώστε να αναγκαστούν να μεταναστεύσουν, όπως για παράδειγμα είναι οι κλιματικοί μετανάστες, όπου λόγω της κλιματικής αλλαγής που επηρεάζει τη στάθμη της θάλασσας και επομένως κάποιοι τόποι, κυρίως νησιά, ίδιου ύψους με τη τωρινή στάθμη κινδυνεύουν να εξαλειφθούν. Με τον τρόπο αυτό επηρεάζουν γενικότερα οι φυσικές καταστροφές, δηλαδή οι πλημμύρες, η ξηρασία και ο παγετός, που επηρεάζουν τις καλλιεργήσιμες επεκτάσεις και συνεπώς την τροφή των κατοίκων, αναγκάζοντάς τους σε μόνιμη μετανάστευση. Ακόμη, οι πληθυσμιακές πιέσεις καθώς η έκταση της γης από παλαιότερα χρόνια δεν ήταν επαρκής για να θρέψει τους κατοίκους ενός τόπου, οπότε πολλοί αναγκάζονταν να μεταναστεύσουν. (Καλαμπαλίκη Φ., Στάθη Σ., 2008)

Επιπλέον, τα παλαιότερα αίτια συμβαδίζουν και με τη σημερινή εποχή, καθώς οι θρησκευτικές καταδιώξεις και τα πολιτικά κίνητρα επικρατούν ακόμη. Ωστόσο, τα κυριότερα αίτια στη σήμερον ημέρα είναι οικονομικά και εργασιακά. Τα αίτια αυτά επιδρούν στην απόφαση για μετανάστευση, όταν οι οικονομικές συνθήκες απασχόλησης στην χώρα υποδοχής είναι πιο ευνοϊκές από τις συνθήκες στη χώρα αποστολής. Μάλιστα, πέρα από τα εισοδήματα που είναι πιο υψηλά, παρέχονται συμβόλαια με ανάλογη εργασία, ασφαλιστική κάλυψη, οικογενειακά επιδόματα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στέγη και άλλα πολλά, προσφέροντας έτσι μια αίσθηση ασφάλειας στο μετανάστη. (Καλαμπαλίκη Φ., Στάθη Σ., 2008)

1.3: Λόγοι εγκατάστασης στην Ελλάδα από διάφορες χώρες

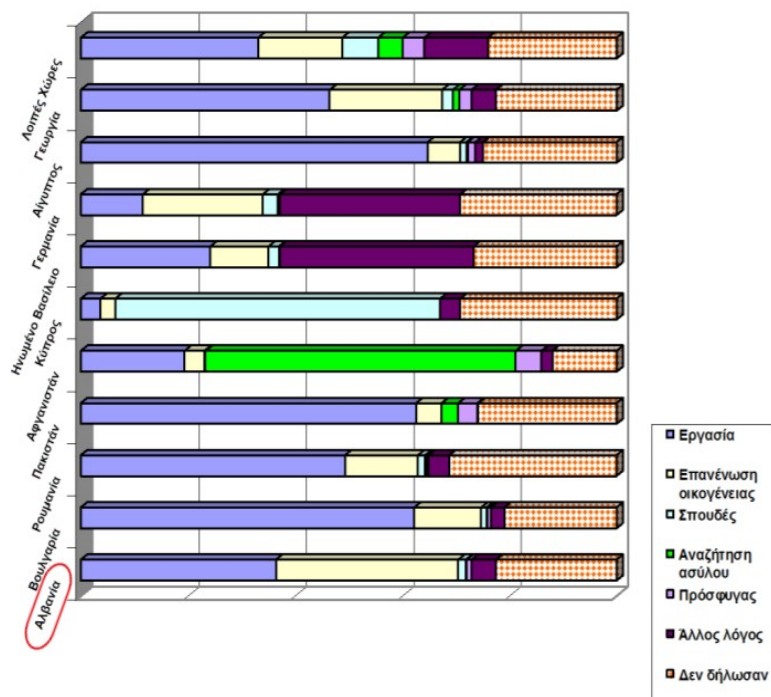
Κατά το 1900, η Ελλάδα βρισκόταν σε δύσκολη οικονομική κατάσταση, συνεπώς δεν προσέλκυε μετανάστες αλλά ωθούσε τους Έλληνες στην επιλογή της μετανάστευσης. Ωστόσο, αυτό άλλαξε ραγδαία, καθώς από το 1990 η Ελλάδα εξελίχθηκε σε χώρα υποδοχής μεταναστών και άρχισε η διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής. Η αύξηση στην μετανάστευση παρατηρήθηκε έντονα κατά την περίοδο 2000-2011. (Μπουρλούμη Ε., 2016). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού-Κατοικιών 2011 από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), το σύνολο των ατόμων που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, ένα χρόνο πριν την απογραφή, δηλαδή το 2010, ανήλθε σε 79.554 άτομα (43.341 άρρενες και 36.213 θήλεις) από τους οποίους οι 33.751 (ποσοστό 42,4%) είχαν ελληνική υπηκοότητα και οι 45.803 (ποσοστό 57,6%) άλλη.

Η επιλογή της Ελλάδας από τους μετανάστες, οφείλεται στη γεωγραφική θέση που κατέχει, καθώς συνδέει τρεις Ηπείρους με θαλάσσια και χερσαία σύνορα. Η εύκολη προσβασιμότητά της, τη μετέτρεψε σε ανατολική πύλη της Ευρώπης, με εκτενείς ακτογραμμές και εύκολα, σε πρόσβαση, σύνορα. Ακόμη, η Ελλάδα αποτελούσε επιλογή για τους μετανάστες και για λόγους οικονομικούς και κοινωνικούς, καθώς μετά την ένταξή της στην ΕΟΚ το 1981, οι ραγδαίες οικονομικές αλλαγές μείωσαν την οικονομική και κοινωνική απόσταση της χώρας από τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες του Βορρά. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

Επιπροσθέτως, παρ' όλη τη διάκριση μεταξύ νοτιο-ευρωπαϊκού και βορειο-ευρωπαϊκού μοντέλου μετανάστευσης, καθώς στην πρώτη κυριαρχεί η παράνομη μετανάστευση, με τη πολυεθνικότητα και την ετερογένεια των μεταναστών, με την ασυμμετρία των δύο φύλων, βασιζόμενη κυρίως στους άνδρες μετανάστες, της διαφορετικής γεωγραφικής, κοινωνικής και πολιτισμικής προέλευσης των μεταναστών αλλά και της αποδοχής και συνύπαρξης της μετανάστευσης με την υψηλή ανεργία που κατείχαν οι χώρες υποδοχής του νότου, όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία. Παρ' όλο που οι τρεις χώρες αυτές, είχαν όλες τις παραπάνω ομοιότητες στην μεταναστευτική εισροή, η Ελλάδα κατείχε και αρκετές διαφοροποιήσεις από τις υπόλοιπες του Νότου. Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα το ποσοστό συμμετοχής των μεταναστών σε σύγκριση με τον συνολικό πληθυσμό, είναι το υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση και περισσότερο από το μισό ποσοστό όλων των μεταναστών στην Ελλάδα, προέρχονται από μία χώρα, την Αλβανία για λόγους οικογενειακής επανένωσης. Ακόμη, τα χερσαία και κοινά σύνορα των χωρών της Ελλάδας με της Αλβανίας και της Βουλγαρίας, προκαλούν εύκολη πρόσβαση, δημιουργώντας μια μορφή κυκλικής μετανάστευσης. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

Μάλιστα, στην ελληνική οικονομία κατά την περίοδο 1992 μέχρι 2008, δημιουργούνται χιλιάδες θέσεις απασχόλησης. Οι τομείς απασχόλησης για τους μετανάστες συγκεκριμένα, επικεντρώνονταν κυρίως στις χειρονακτικές εργασίες, τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες. Παρόλα αυτά, υπήρξε μια εθνική διαφοροποίηση και διάκριση, κατά τη μορφή απασχόλησης. Παραδείγματος χάριν, οι Αλβανοί μετανάστες απασχολούνταν με τις κατασκευές και τη γεωργία, ενώ οι Πακιστανοί/Μπαγκλαντεσιανοί ασχολούνταν με πιο σκληρές και ανθυγιεινές εργασίες στη γεωργία και στη βιοτεχνία. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

Στα παρακάτω σχήματα, εμφανίζονται οι λόγοι εγκατάστασης στην Ελλάδα σύμφωνα με τις χώρες προέλευσης. Το πρώτο αφορά το προηγούμενο έτος πριν την απογραφή του 2011, ενώ το δεύτερο την τελευταία πενταετία πριν την απογραφή.

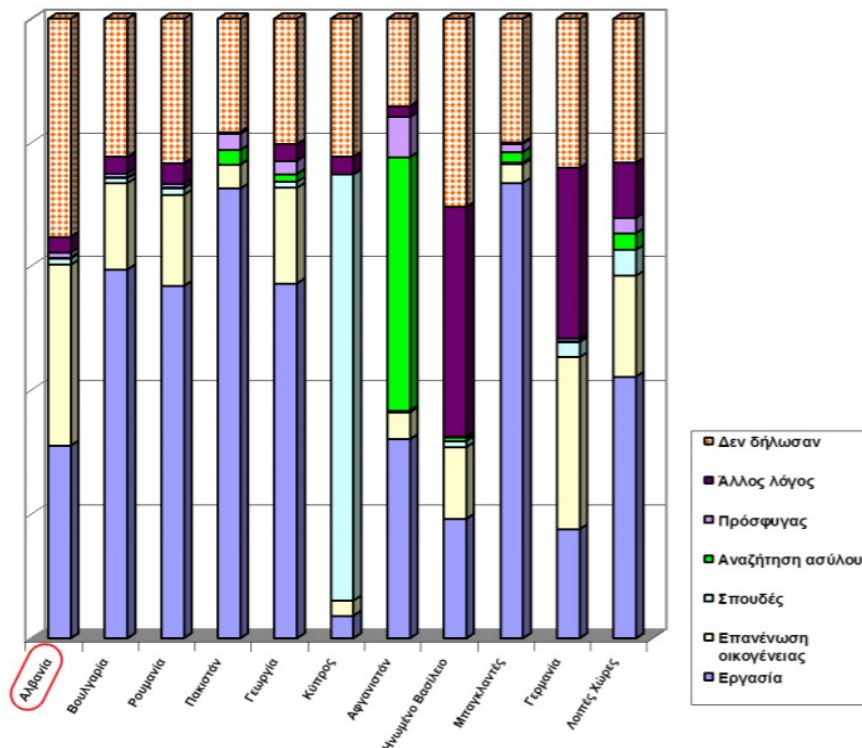

Σχήμα 1.3.1: Χώρες προέλευσης εγκατασταθέντων στην Ελλάδα με ξένη υπηκοότητα και λόγος εγκατάστασής τους κατά το τελευταίο έτος πριν την απογραφή

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (<https://www.statistics.gr/el/statistics?/>)

Στο Σχήμα 1.3.1 παρατηρείται πως η πλειοψηφία των μεταναστών από διάφορες χώρες, έχουν ως στόχο τον προορισμό και την εγκατάσταση στην Ελλάδα, λόγω εργασίας. Η Κύπρος διαφέρει, καθώς ο σκοπός εγκατάστασης είναι οι σπουδές, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία για διαφορετικούς λόγους, ενώ το Αφγανιστάν αφιερώνει το μεγαλύτερο ποσοστό στους αιτούντες ασύλου. Το μεγαλύτερο μέγεθος ποσοστού που οφείλεται στην επανένωση οικογενειών, καταλαμβάνει η Αλβανία, ακολουθώντας το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γεωργία.

Αξίζει να σημειωθεί, πως για τους μετανάστες της Αλβανίας, τα ποσοστά εργασίας και επανένωσης οικογενειών είναι σχεδόν ίδια, κάτι το οποίο σημαίνει πως και οι δύο λόγοι για τους ανθρώπους αυτούς, είναι εξίσου σημαντικοί. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δε συμβαίνει στις άλλες χώρες, ιδίως στις μη ανεπτυγμένες, καθώς ο πρώτος σκοπός και ο κυριότερος είναι η εργασία. Επομένως, πολλοί Αλβανοί μετανάστες εισήλθαν στην Ελλάδα, για να ενωθούν ως οικογένεια ξανά, με το άτομο που θεωρούταν το ιδανικότερο για να μεταναστεύσει, βρίσκοντας πρώτα εργασία και έπειτα ακολουθώντας και η οικογένεια που άφησε στην χώρα προέλευσης.

Σχήμα 1.3.2: Χώρες προέλευσης εγκατασταθέντων στην Ελλάδα με ξένη υπηκοότητα και λόγος εγκατάστασής τους κατά την τελευταία πενταετία πριν την απογραφή

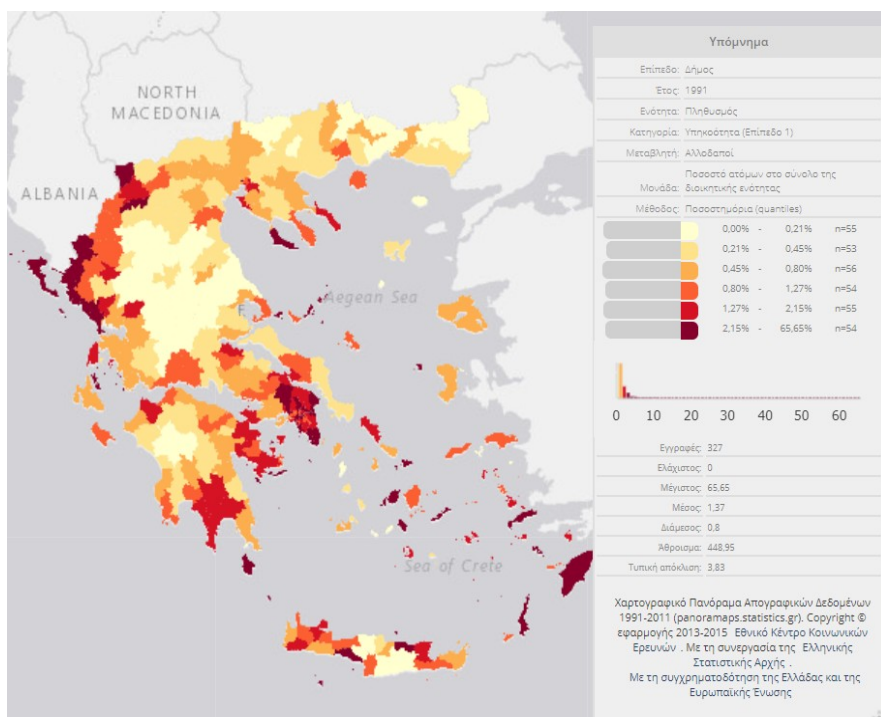
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (<https://www.statistics.gr/el/statistics?/>)

Κατά την τελευταία πενταετία πριν την απογραφή, δηλαδή από το 2006 μέχρι το 2010, τα στοιχεία είναι σχεδόν παρόμοια. Η διαφορά είναι πως στην Γεωργία μειώθηκαν τα ποσοστά επανένωσης της οικογένειας ενώ στην Γερμανία αυξήθηκαν. Παραμένουν σταθερά τα υψηλά ποσοστά εύρεσης εργασίας σε όλες τις μη ανεπτυγμένες χώρες του παραπάνω γραφήματος. Αυτό εμφανίζεται στο παραπάνω σχήμα 1.3.2.

Για την χώρα της Αλβανίας, η μόνη διαφορά που παρατηρείται είναι πως τα ποσοστά που δε δήλωσαν κάποιο λόγο εγκατάστασης στην Ελλάδα, είναι υψηλότερα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως τα ποσοστά εργασίας και επανένωσης οικογένειας είναι παρόμοια, συμπεραίνοντας έτσι πως για τους μετανάστες αυτούς, από το 2006 και πιθανόν και πιο παλιά, η επανένωσή του ατόμου, που επιλέχθηκε ή επέλεξε ο/η ίδιος/α να εγκατασταθεί στην Ελλάδα για περισσότερες ευκαιρίες και δυνατότητες για εργασία και συνεπώς καλύτερη ποιότητα ζωής, με την οικογένειά του είναι απαραίτητη και σημαντική όσο η εργασία του.

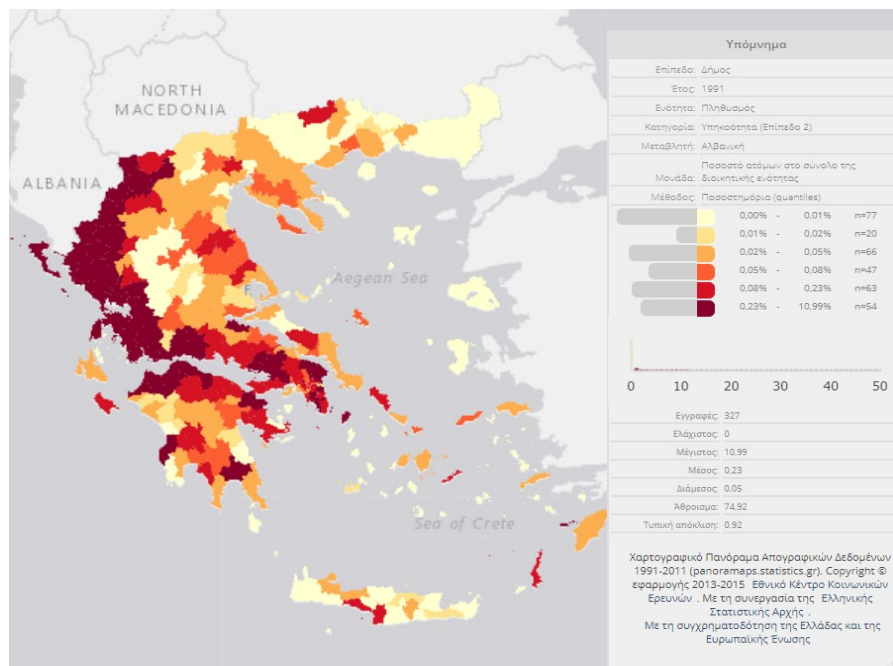
1.4: Σύγκριση μεταναστών στην Ελλάδα με τους Αλβανούς μετανάστες

1991

Χάρτης 1.4.1: Χάρτης συγκέντρωσης Αλλοδαπών το 1991 στην Ελλάδα.

Πηγή: Πανόραμα (<http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>), ιδία επεξεργασία.

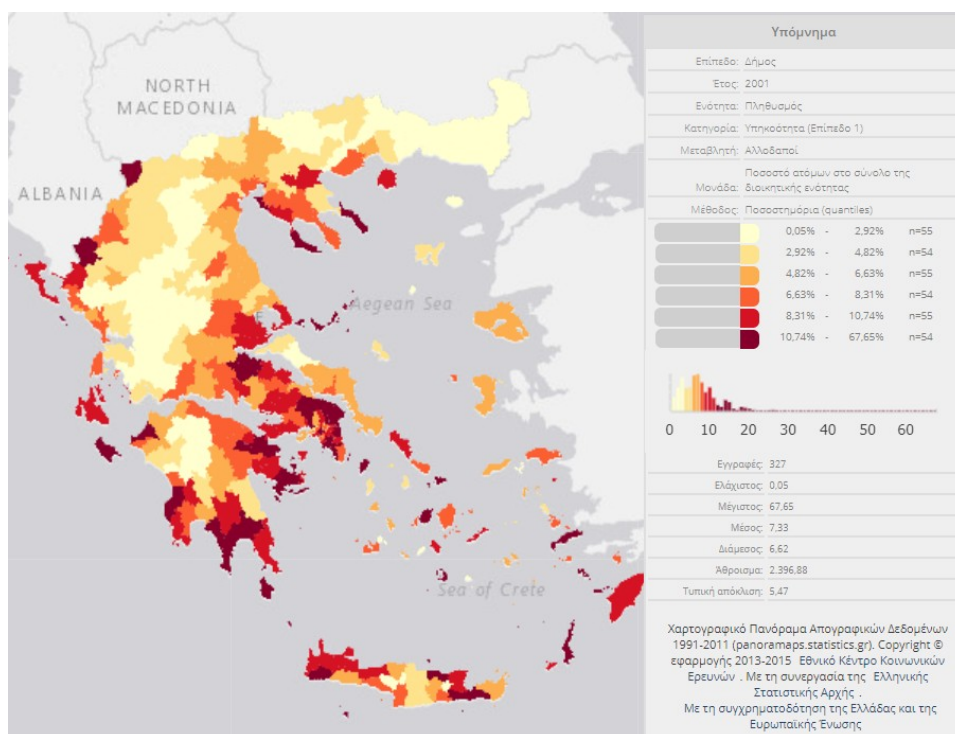
Χάρτης 1.4.2: Χάρτης συγκέντρωσης Αλβανών μεταναστών το 1991 στην Ελλάδα

Πηγή: Πανόραμα (<http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>), ιδία επεξεργασία.

Το 1991 η συσσώρευση μεταναστών στην Ελλάδα, σύμφωνα με τους παραπάνω χάρτες 1.4.1 και 1.4.2, ήταν αξιοσημείωτη. Έντονα σημεία της Ελλάδας ήταν στη δυτική πλευρά της, στα νησιά, ιδίως στα Δωδεκάνησα και φυσικά στην πρωτεύουσα της χώρας την Αθήνα, σύμφωνα με τον πρώτο χάρτη (χ. 1.4.1) που δείχνει την γενική συγκέντρωση όλων των αλλοδαπών το 1991. Η βορειοδυτική σημαντική συγκέντρωση οφείλεται κυρίως από την εισαγωγή των Αλβανών μεταναστών, των Σέρβων κλπ και η νοτιοανατολική υπερβολική συσσώρευση προέρχεται από την Ασιατική ήπειρο, από χώρες της Τουρκίας, του Αφγανιστάν, του Πακιστάν και πολλές ακόμη.

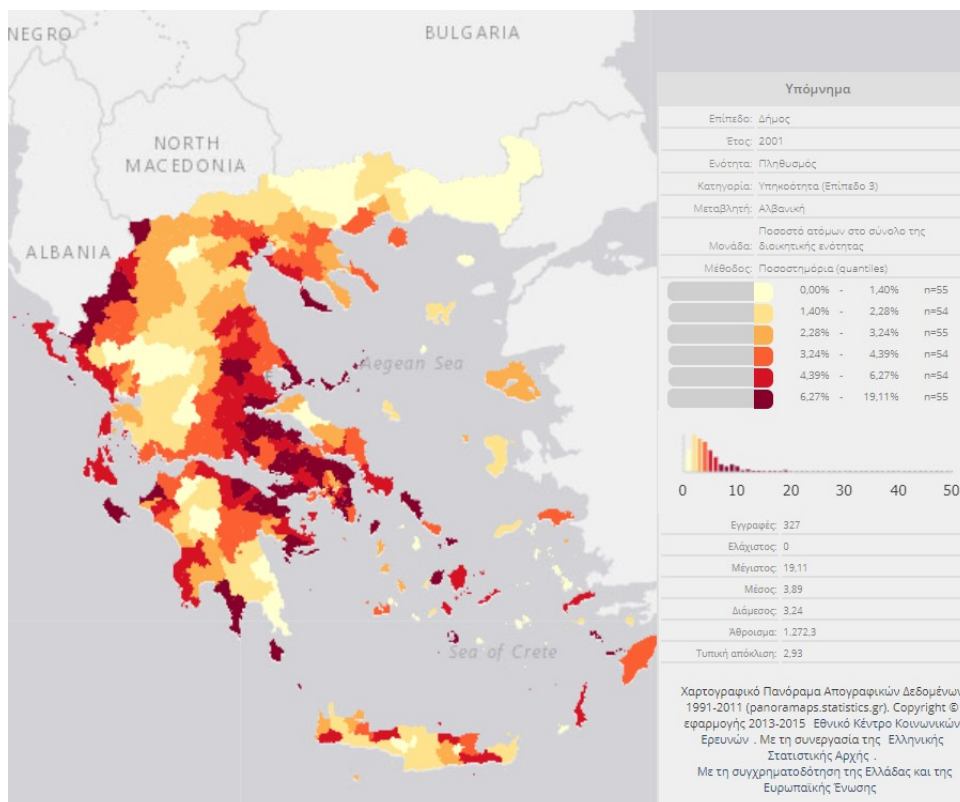
Από την άλλη πλευρά, ο χάρτης συσσώρευσης Αλβανών μεταναστών είναι σχετικά διαφορετικός σε σχέση με τον χάρτη συσσώρευσης όλων των αλλοδαπών, το 1991. Στο δεύτερο χάρτη (χ. 1.4.2), εμφανίζεται η εξαιρετική συνάθροιση των Αλβανών, στη δυτική πλευρά της Ελλάδας, καλύπτοντας και πολλά σημεία της Στερεάς Ελλάδας, μέχρι την Αθήνα. Έντονα είναι ακόμη, το βόρειο και νότιο μέρος της Πελοποννήσου, όλη η δυτική Ελλάδα και η Ήπειρος, το ανατολικό κομμάτι της Θεσσαλίας, η Κεντρική Μακεδονία και πολλά νησιά του Ιονίου και Αιγαίου Πελάγους. Η υπερβολική ανοδική τάση των Αλβανών στην Ήπειρο και τη δυτική Ελλάδα, πιθανώς οφείλεται στον τρόπο με τον οποίο η πλειοψηφία των μεταναστών αυτών, ήρθαν στην Ελλάδα. Ο τρόπος αυτός, θεωρείται λαθραίος, καθώς ήρθαν παράνομα, διασχίζοντας τα σύνορα είτε με τα πόδια, εντός των βουνών, είτε με πλαστά έγγραφα. Το γεγονός αυτό, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αναγκαστική διαμονή τους στις περιφέρειες αυτές.

Μία σημαντική παρατήρηση και ομοιότητα των χαρτών αυτών, είναι πως ένα μέρος της Θεσσαλίας, της Στερεάς Ελλάδας και της Δυτικής Μακεδονίας και στις δύο περιπτώσεις, είχαν ελάχιστη συσσώρευση είτε αλλοδαπών από όλο τον κόσμο είτε συγκεκριμένα Αλβανούς μετανάστες. Άλλες ομοιότητες είναι οι επεκτάσεις στην Αθήνα, το νοτιοανατολικό και βορειοανατολικό κομμάτι της Πελοποννήσου, τα νησιά του Αιγαίου και Ιονίου Πελάγους, η κεντρική Μακεδονία και φυσικά η Ήπειρος και Δυτική Ελλάδα.

Χάρτης 1.4.3: Χάρτης συγκέντρωσης Αλλοδαπών το 2001 στην Ελλάδα.

Πηγή: Πανόραμα (<http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>), ιδία επεξεργασία.

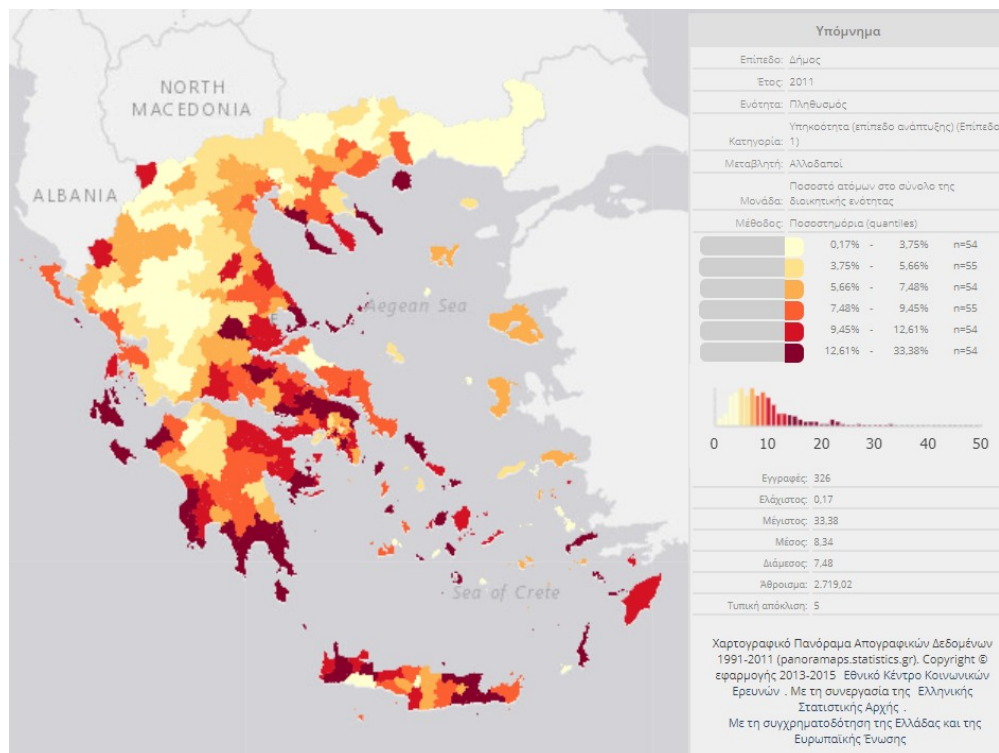
Χάρτης 1.4.4: Χάρτης συγκέντρωσης Αλβανών μεταναστών το 2001 στην Ελλάδα.

Πηγή: Πανόραμα (<http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>), ιδία επεξεργασία.

Στους χάρτες απογραφής της χρονολογίας 2001 (χ. 1.4.3 και χ. 1.4.4) οι διαφορές δεν είναι τόσο έντονες όσο ήταν στους χάρτες του 1991. Εντός μιας δεκαετίας, οι προορισμοί των μεταναστών μεταβάλλονται, κυρίως λόγω καλύτερης αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης των παιδιών τους, εάν είναι μαζί με την οικογένειά τους. Από την δυτική Ελλάδα και Ήπειρο, η συσσώρευση συμβαίνει πλέον περισσότερο στα νησιά της Ελλάδας (Αιγαίου και Ιονίου πελάγους), στην Πελοπόννησο, στην ανατολική Θεσσαλία και Στερεά Ελλάδα και φυσικά, στην Αθήνα.

Τα στοιχεία δείχνουν επίσης, ότι περίπου οι μισοί Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα, κατοικούν στο αστικό συγκρότημα της Αθήνας και έξι στους δέκα είναι άντρες. Ακόμη, η πλειοψηφία βρίσκεται στην παραγωγική ηλικία 25 μέχρι 44 ετών, κάτι το οποίο αναπαριστά και τον λόγο που μετανάστευσαν εξ αρχής, για την εύρεση εργασίας. Για τις γυναίκες μετανάστριες, συνήθως ο σημαντικότερος λόγος μετανάστευσης είναι η οικογενειακή επανένωση. Η εργασία των γυναικών στηρίζεται κυρίως σε οικιακές υπηρεσίες, ή στον τομέα τροφίμων και εστιατορίων. Περίπου οι μισοί είχαν ζήσει στην Ελλάδα για πάνω από πέντε έτη κατά τη στιγμή της απογραφής, με 45% μεταξύ 1 και 5 ετών. (Iosifides, T., Lavrentiadou, M., Petrascu, E., Kontis, A., 2007).

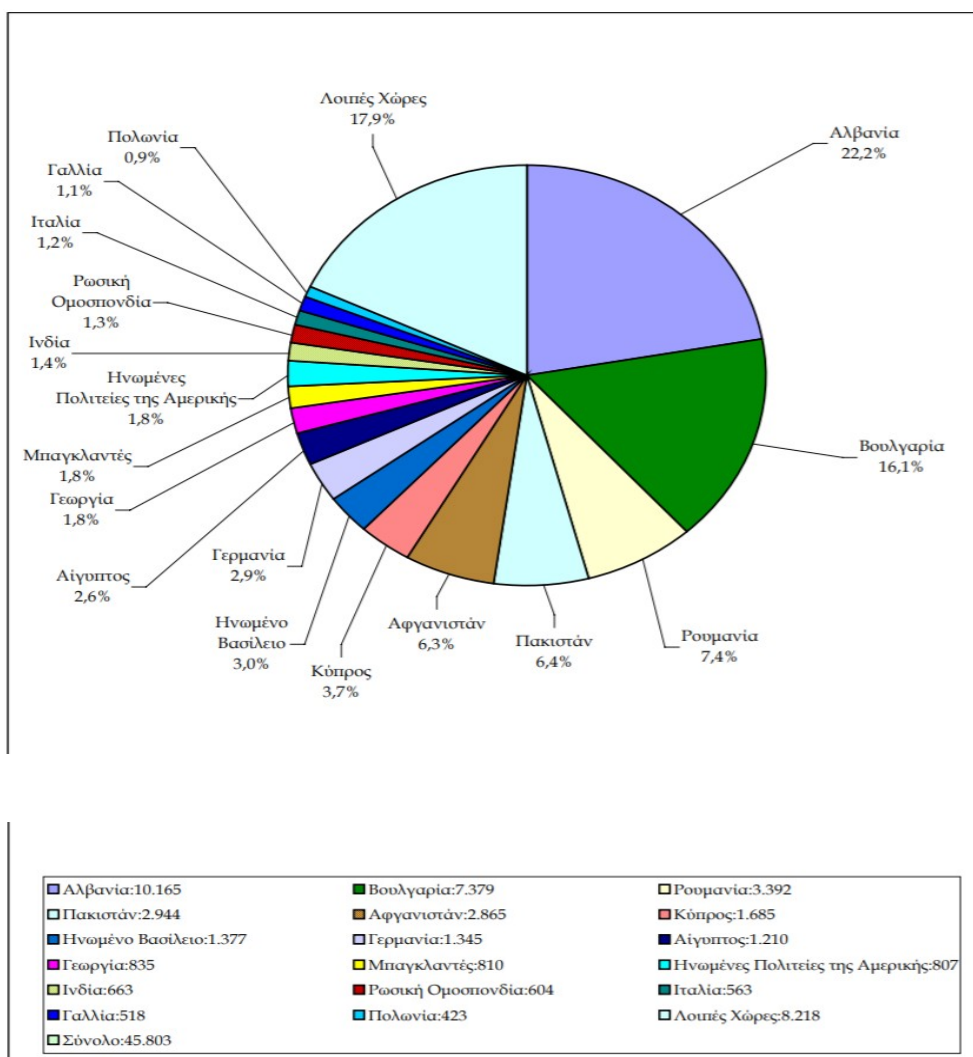
2011

Χάρτης 1.4.5: Χάρτης συγκέντρωσης Αλλοδαπών το 2011 στην Ελλάδα.

Πηγή: Πανόραμα (<http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>), ιδία επεξεργασία.

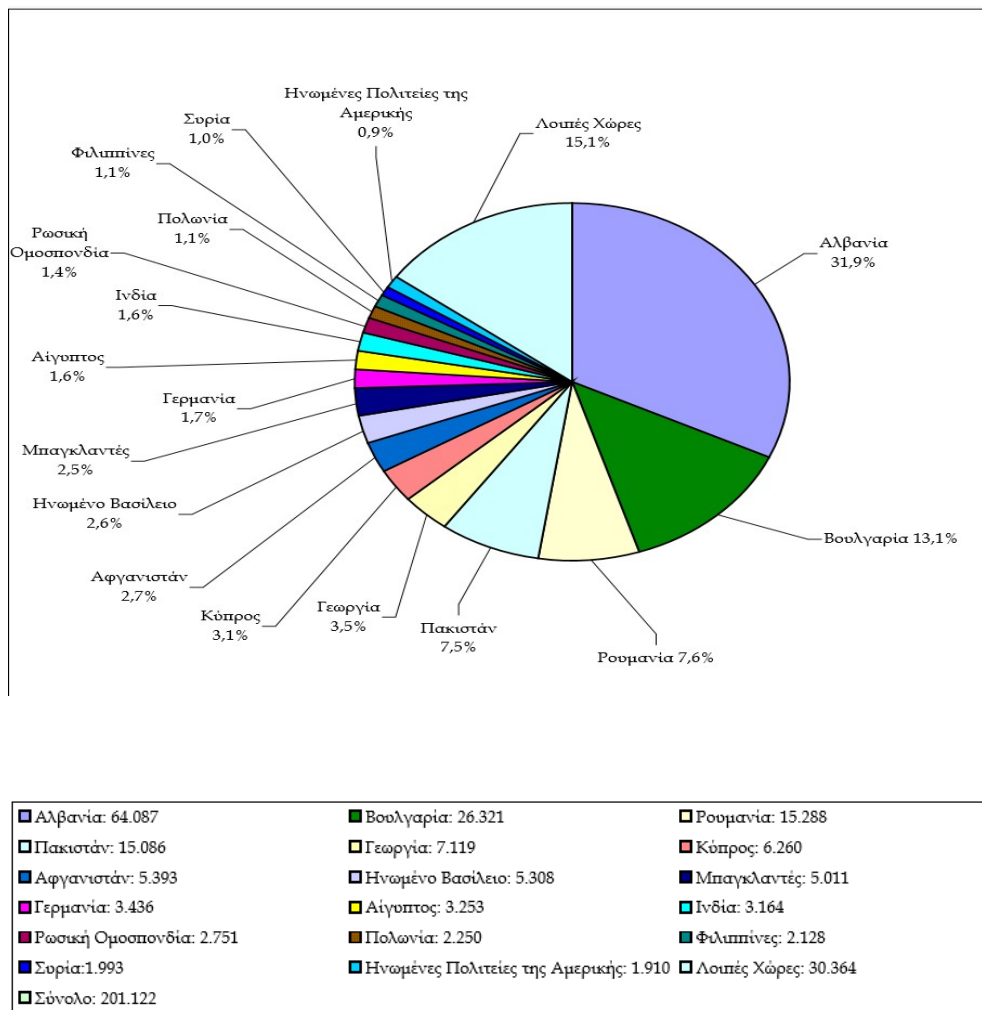
Σε σύγκριση με τον χάρτη αλλοδαπών το 1991 (χ. 1.4.3), στον χάρτη 1.4.5 εμφανίζεται φανερά η μεταβολή συγκέντρωσης των μεταναστών από την Δυτική Ελλάδα προς την Κεντρική. Η μεταβολή αυτή έγινε σταδιακά, όπως εμφανίστηκε στον χάρτη του έτους 2001 και πλέον είναι ξεκάθαρη στην πρωτεύουσα της χώρας, στη νότια Πελοπόννησο και τη κεντρική Μακεδονία. Παραμένει σταθερή και έντονη η συσσώρευση στα νησιά και παρατηρείται ακόμα πιο έντονη στην Κρήτη.

Γράφημα 1.4.1: Χώρες προέλευσης εγκατασταθέντων στην Ελλάδα με ξένη υπηκοότητα κατά το τελευταίο έτος πριν την Απογραφή.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011

Βάσει του γραφήματος 1.4.1, το 2010, το τελευταίο έτος πριν την Απογραφή, οι χώρες προέλευσης στην Ελλάδα με ξένη υπηκοότητα ήταν δεκάδες. Το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στην Αλβανία, με αριθμό ποσοστού 22,2% και 10.165 άτομα. Ακολουθούν άλλες χώρες αθροιστικά και έπειτα η Βουλγαρία με 16,1%. Σύμφωνα με το σύνολο των εισροών στην Ελλάδα, με αριθμό 45.803 άτομα, η Αλβανία κατέχει σχεδόν το ένα-τέταρτο ($\frac{1}{4}$) από τις χώρες προέλευσης. Το μικρότερο ποσοστό εμφανίζεται με την Πολωνία, με μόλις 0,9% και 423 άτομα. Οι διαφορές των ποσοστών των άλλων χωρών, σε σύγκριση με την Αλβανία, είναι εμφανείς.

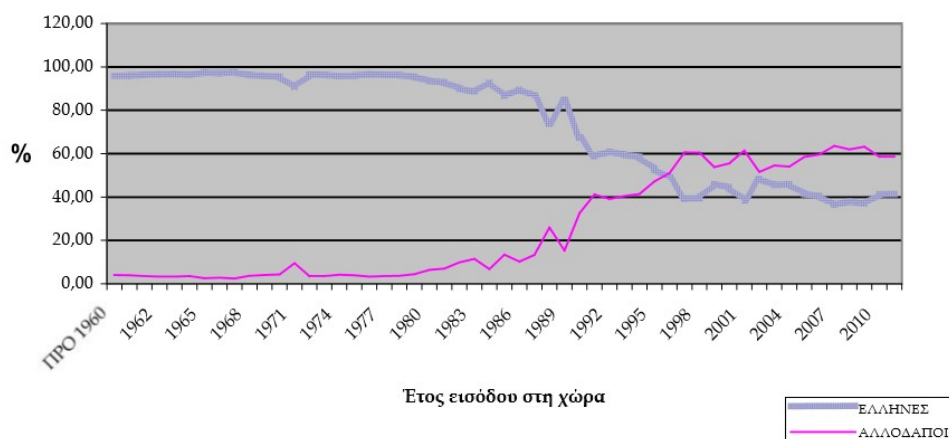
Γράφημα 1.4.2: Χώρες προέλευσης εγκατασταθέντων με ξένη υπηκοότητα κατά την τελευταία πενταετία πριν την Απογραφή.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011

Σύμφωνα με το γράφημα 1.4.2, η προτεραιότητα της σειράς των χωρών προέλευσης, για την τελευταία πενταετία πριν την απογραφή, είναι ίδια με την σειρά για το τελευταίο έτος. Πιο συγκεκριμένα, πρώτη χώρα προέλευσης παραμένει η Αλβανία, με κατά 10% περίπου περισσότερο ποσοστό, δεύτερη σειρά λοιπές χώρες με ποσοστό 15,1% και τρίτη η Βουλγαρία με 13.1%. Σημειώνεται, πως η χώρα της Αλβανίας κατέχει το διπλάσιο ποσοστό από την δεύτερη, κατά σειρά, επιλογή. Αυτό σημαίνει πως από την Αλβανία εισέρχονται κατά πολύ μεγαλύτερο αριθμό, άνθρωποι στην Ελλάδα, με σημαντική απόκλιση από τις άλλες χώρες.

Ωστόσο, η διαφορά με το τελευταίο έτος είναι αρκετά διαφορετική, από 31.9% σε 22.2%. Φυσικά, λαμβάνεται υπόψιν πως το 22.2% αφορά ένα μόνο έτος, ενώ το 31.9% αφορά πέντε (5). Το 2010, έχει ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό εισροών Αλβανών μεταναστών για ένα μόνο έτος.

Εν κατακλείδι, η Ελλάδα δέχεται ανθρώπους από πολλές χώρες κάθε χρόνο, αλλά η πλειοψηφία εμφανίζεται από την χώρα της Αλβανίας.

Σχήμα 1.4.1: Γράφημα εισροής μεταναστών στην Ελλάδα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011

Από το σχήμα 1.4.1, προκύπτει πως η εισροή των μεταναστών έως το 1996, το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν Έλληνες, ενώ μετά το σημείο επαφής το 1996, αντιστράφηκαν τα ποσοστά και οι περισσότεροι μετανάστες που εισήλθαν στην Ελλάδα, ήταν αλλοδαποί. Ωστόσο, η διαφορά ποσοστών είναι φανερά διακριτική, καθώς εάν συγκριθούν τα έτη 1965 και 2003, παρατηρείται πως το 1965 η αναλογία Ελλήνων μεταναστών ήταν περίπου 100 προς έναν αλλοδαπό μετανάστη. Αντίθετα, το 2003 αριθμός ήταν γύρω στα 50,00, με ένα μεγαλύτερο προβάδισμα των αλλοδαπών μεταναστών.

Μάλιστα, για δεκαετίες η Ελλάδα θεωρείται πως ήταν χώρα εξαγωγής μεταναστών, δημιουργώντας μια τεράστια διασπορά στην χώρα. Ενώ από το 1970, υπήρξαν μεγάλα «κύματα» επαναπατριζόμενων. (Rovolis, A., Tragaki, A., 2006)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Αλβανική Μετανάστευση

2.1: Αλβανοί Μετανάστες

Στην ελληνική κοινωνία, το μεταναστευτικό ζήτημα εξαρχής είχε προκαλέσει εντάσεις και προστριβές, οι οποίες εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι σήμερα. Οι εντάσεις και οι προστριβές προκαλούνται και αναζωπυρώνονται από την παραπληροφόρηση που επικρατεί για τους μετανάστες και τα στατιστικά μεγέθη ολόκληρης της μετανάστευσης. Η Ελλάδα για τη συλλογή των στατιστικών και δημογραφικών μεγεθών της μεταναστευτικής ροής, βασίζεται σε κρατικούς φορείς, όπως είναι η Ελληνική Στατιστική Αρχή (εν συντομία ΕΛΣΤΑΤ), το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας μέσω του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), αλλά και μέσω του ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ή αλλιώς Ασφαλιστικά Ταμεία), το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το Υπουργείο Εξωτερικών, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, το Υπουργείο Διοικητικές Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και τέλος, το Υπουργείο Εσωτερικών. Από όλα αυτά όμως, τα σημαντικότερα είναι της ΕΛΣΤΑΤ, η οποία μέσω των δειγματοληπτικών ερευνών και απογραφών του πληθυσμού συγκεντρώνει τα στατιστικά και δημογραφικά δεδομένα, και του Υπουργείου Εσωτερικών μέσω της Γενικής Διεύθυνσης Μεταναστευτικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ένταξης, όπου εκεί πραγματοποιείται η έκδοση των αδειών παραμονής στους μετανάστες. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

Η πλειοψηφία των μεταναστών που ήρθαν στην Ελλάδα από τις Βαλκανικές χώρες για εύρεση εργασίας, είναι οι Αλβανοί. Κατέλαβαν το 60% του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού της Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα, 6 στους 10 μετανάστες είναι Αλβανοί. Μάλιστα, θεωρείται πως οι Αλβανοί μετανάστες εμφανίστηκαν πρώτοι στην Ελλάδα, αφότου άνοιξαν τα σύνορά της, ενώ δεύτερη ήταν η Βουλγαρία, με ποσοστό 5% συγκριτικά με το γενικό μεταναστευτικό πληθυσμό και τρίτη η Ρουμανία, με ποσοστό 3%. Συνολικά, 7 στους 10 ανθρώπους που μετανάστευσαν στην Ελλάδα για εργασία, κατάγονται από την Νοτιο-ανατολική Ευρώπη. Επομένως, οι 6 από τους 7 είναι Αλβανοί, πολύ παραπάνω από τους μισούς μετανάστες. Η κατάσταση αυτή, οδήγησε στον χαρακτηρισμό του μετανάστη εργαζόμενου με αυτή του «Αλβανού». (Rovolis, A., Tragaki, A., 2006)

Οι άνθρωποι που μετανάστευαν πρώτοι ήταν νέοι άντρες για εύρεση καλύτερης εργασίας και συνεπώς καλύτερης, προς το ζην, ζωής ενώ οι γυναίκες μετανάστευαν κυρίως για επανασύνδεση

οικογένειας με τους άντρες αυτούς, που οι περισσότεροι είχαν γυναίκα και παιδιά στην πατρίδα τους. Για τον λόγο αυτό, η εκ νέου σύνδεση με τις οικογένειές τους, καταλαμβάνει την δεύτερη αιτία της αλβανικής μετανάστευσης. Η σύνδεση αυτή, αφορά και ανθρώπους από τις ελληνικές μειονότητες που μετανάστευσαν από τα νότια τμήματα της Αλβανίας. (Rovolis, A., Tragaki, A., 2006)

Η αναλογία των Αλβανών αντρών με τις γυναίκες είναι 120:100, δηλαδή 120 άντρες προς 100 γυναίκες. Ωστόσο, στην αγορά εργασίας η αναλογία ήταν σημαντικά διαφορετική, με 224 άντρες, προς 100 γυναίκες. Επομένως, συμπεραίνουμε πως οι περισσότερες γυναίκες, διασφάλιζαν την συντήρηση του σπιτιού και την απασχόληση με τα παιδιά. Παρ' όλα αυτά, οι γυναίκες είχαν υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης, απ' ότι οι άντρες.

Σε σύγκριση με τις άλλες χώρες που μετανάστευσαν στην Ελλάδα, η Αλβανία κατέχει από τις μικρότερες θέσεις στον τομέα της εκπαίδευσης. Οι Ουκρανοί και οι Ρώσοι καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις με ποσοστά 26.3% και 19.7% με τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ η Αλβανία με 5% και η Ινδία με το Πακιστάν 1.9%. Συγκεκριμένα για την Αλβανία, το 11.2% είναι παντελώς αναλφάβητοι, το 2.6% ξέρει γραφή και ανάγνωση, το 9.6% δεν ολοκλήρωσε ούτε το δημοτικό ενώ το 44.5% κατέχει το πρωτοβάθμιο επίπεδο και τέλος, το 27% έχει ολοκληρώσει και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. (Rovolis, A., Tragaki, A., 2006)

2.2: Μετανάστευση από το 1990 έως το 2008

Παρόλο που η Ελλάδα σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της θεωρούταν χώρα αποστολής μεταναστών, από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα αυτό μεταβλήθηκε και έγινε χώρα εισαγωγής μεταναστών. Τα παλαιότερα χρόνια που υπήρχαν απότομες εισροές μεταναστών, αφορούσαν Έλληνες της διασποράς, όπως για παράδειγμα το 1922 με τους Έλληνες της Μικράς Ασίας, με κοινή γλώσσα, ήθη- έθιμα και θρησκεία. Από το 1990 και μετά, η εισροή μεταναστών αφορά λαούς διαφορετικού πολιτισμού, διαφορετικής ιστορίας και διαφορετικής κοινωνίας. (Επιμ. Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., 2006)

Στην Αλβανία επικρατούσε ταραχή πολιτικής κατεύθυνσης, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ειδικότερα, στις αρχές του '90, οι πολιτικές αναταράξεις ήταν τόσο έντονες, που οδήγησαν μέχρι και στην αποφυλάκιση 200 πολιτικών κρατουμένων. Οι αναταράξεις αυτές, προκάλεσαν την

μαζική είσοδο στην Βόρεια Ελλάδα από τους Έλληνες της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία. (Vickers M., 1997).

Η μεταναστευτική πολιτική της Αλβανίας, ήταν η μετάβαση από τον σοσιαλισμό στον καπιταλισμό. Οι αντικαθεστωτικές εξεγέρσεις στην τότε σοσιαλιστική χώρα, έλαβαν μέρος σε πανεπιστήμια, πλατείες, δρόμους, αλλά και σε ξένες πρεσβείες. Στα τελευταία, το καλοκαίρι του 1990, οι πολίτες προσπαθούσαν να ζητήσουν άσυλο, με το αίτημα να ανοίξουν τα σύνορα και να διεκδικήσει ο κόσμος την έκδοση των διαβατηρίων, κάτι το οποίο η κυβέρνηση είχε αναφέρει πως θα συμβεί αλλά δεν υλοποιηθεί ακόμα. (Παύλου, Μ., Σκουλαρίκη, Α.(επιμ.), 2009)

Το καλοκαίρι του 1990, ξεκίνησε η μαζική έξοδος των Αλβανών και απογειώθηκε τον χειμώνα της ίδιας χρονιάς. Σήμερα, η Αλβανία παραμένει ακόμη μία από τις χώρες της Ευρώπης με τις μεγαλύτερες μεταναστευτικές εκροές . Μάλιστα, εκτιμάται πως περισσότερο από το ένα τέταρτο ($\frac{1}{4}$) των ανθρώπων που κατέχουν αλβανικό διαβατήριο, κατοικεί στο εξωτερικό. Αξίζει να σημειωθεί πως από την πρώτη στιγμή που άρχισε η ροή Αλβανών μεταναστών, είχαν ως πρώτη μέριμνα, μετά την συμβίωσή τους στην χώρα που μετανάστευσαν, την αποστολή πραγμάτων και κυρίως χρημάτων, πίσω στους συγγενείς τους στην Αλβανία. (Παύλου, Μ., Σκουλαρίκη, Α.(επιμ.), 2009)

Με βάση τα στατιστικά στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το πρώτο τρίμηνο του έτους 2008, δηλαδή της αρχής της ελληνικής οικονομικής κρίσης, το ποσοστό της ανεργίας των μεταναστών ήταν 7,3% ενώ των Ελλήνων μεγαλύτερο κατά μία ποσοστιαία μονάδα, στα 8,3%. Ο αριθμός των ανέργων ήταν στις 406,5 χιλιάδες και οι άνεργοι μετανάστες από αυτόν τον αριθμό ήταν οι 25,8 χιλιάδες. Όπως προαναφέρθηκε, την περίοδο 1992 με 2008, δημιουργήθηκαν πολλές θέσεις εργασίας στην χώρα. Από αυτές, σχεδόν 273 χιλιάδες εργαζόμενοι στην ελληνική οικονομία, μετακινούνται σε άλλους τομείς, κυρίως δευτερογενή, από τον πρωτογενή που βρίσκονταν. Ακόμη, οι θέσεις απασχόλησης κάλυπταν και την ένταξη χιλιάδων γυναικών στην αγορά εργασίας αλλά και χιλιάδων μεταναστών που βρήκαν απασχόληση.

Την περίοδο πριν την οικονομική κρίση, το ποσοστό ανεργίας δεν ήταν χαμηλό, αλλά παρόλα αυτά, όχι μόνο δεν υπήρξε ανταγωνισμός για τις θέσεις εργασίες μεταξύ Ελλήνων και ξένων εργαζομένων, αλλά οι μετανάστες έπαιζαν και σημαντικό και συμπληρωματικό οικονομικό ρόλο καλύπτοντας διαρθρωτικά κενά της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα και στις κατασκευές. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

Οι εργασίες που απασχολούσαν τους αλλοδαπούς, ήταν χειρονακτικές, που απαιτούσαν προσόντα πολύ πιο χαμηλά από αυτά που διέθεταν. Συγκεκριμένα το έτος 2008, το 35% των αλλοδαπών αυτών, ασχολούνταν με τις κατασκευές, το 14,2% με τη μεταποίηση, το 5,4% με τη γεωργία, το 29,7% με τις υπηρεσίες και το 15,3% στις οικιακές υπηρεσίες, κυρίως οι γυναίκες μετανάστριες. Από τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, το ίδιο έτος, οι Αλβανοί μετανάστες κυριαρχούν σε όλους τους παραπάνω κλάδους. Ειδικότερα, 7 στους 10 μετανάστες που ασχολούνται με τις κατασκευές και την γεωργία, είναι Αλβανοί, όπως επίσης και 6 στους 10 στη μεταποίηση και 5 στους 10 στις οικιακές υπηρεσίες. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

2.3: Μετανάστευση από 2008 μέχρι σήμερα

Με την οικονομική κρίση της Ελλάδας στα μέσα του 2010, πολλοί άνθρωποι, Έλληνες και ξένοι, αποδυναμώθηκαν οικονομικά. Συγκεκριμένα, πολλοί μετανάστες Αλβανικής καταγωγής, επέστρεψαν στην πατρίδα τους, αφού οι δουλειές τους είχαν χαθεί και η οικονομική τους κατάσταση είχε επιδεινωθεί. Από την άλλη, πολλοί Αλβανοί μετανάστες επέλεξαν την μετακίνησή τους σε άλλη χώρα του εξωτερικού, για καλύτερες εργασιακές ευκαιρίες και συνεπώς τη διαφυγή από την ελληνική οικονομική κρίση.

Από το Ινστιτούτο Στατιστικής (INSTAT) της Αλβανίας, κατά την περίοδο 2009-2013, επέστρεψαν στην χώρα 133.544 μετανάστες, από την Ελλάδα και την Ιταλία. Η διαφορά Ελλάδας και Ιταλίας ωστόσο, είναι θεαματική. Το 70,8% των μεταναστών γύρισαν από την Ελλάδα και μόλις το 23% από την Ιταλία.

Μετά το 2008, στην αρχή της οικονομικής κρίσης, η περίοδος ανάπτυξης στην οικονομία, στις θέσεις εργασίας και απασχόλησης κλπ κλείνει και ξεκινάει μια νέα περίοδος, η οποία έχει αντίθετα χαρακτηριστικά από την προηγούμενη, καθώς πλέον επικρατούν χαρακτηριστικά ύφεσης και αβεβαιότητας. Από τους πρώτους μήνες του 2009, όλοι οι οικονομικοί δείκτες έχουν αυξημένη πτωτική πορεία, στην βιομηχανική παραγωγή, το εμπόριο και ειδικά στις κατασκευές. Το μέγεθος του προβλήματος, εστιάζεται μέσω των στατιστικών μεγεθών της αγοράς εργασίας και απασχόλησης. Το πρώτο τρίμηνο του 2013, το ποσοστό ανεργίας εμφανίζεται στα 26,2% για τους Έλληνες και 40,4% για τους αλλοδαπούς. Ο συνολικός αριθμός των ανέργων φθάνει τα 1.355.237 άτομα, από τους οποίους οι 166.700 είναι μετανάστες. Οι μετανάστες, παρόλο που προσπαθούν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες της οικονομικής κρίσης, οι στιγμές αβεβαιότητας και

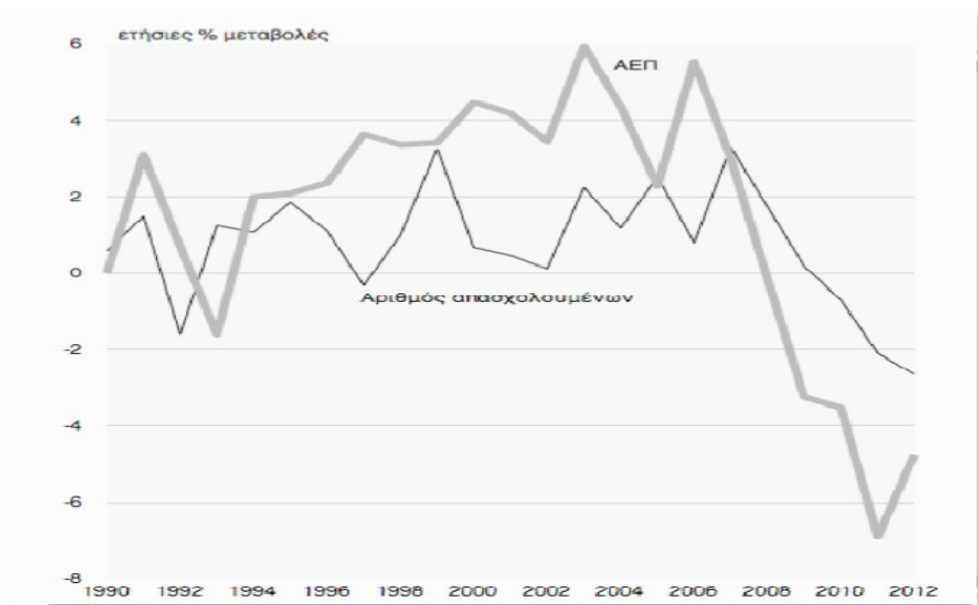
απόγνωσης, είναι μεγαλύτερες, προσφέροντας έτσι ακόμη μεγαλύτερη ευελιξία και πιο φθηνά εργατικά χέρια. Μάλιστα, λόγω ατομικών και οικογενειακών, κυρίως, συνθηκών, δεν τους επιτρέπει την άμεση έξοδο. Η όποια επιστροφή για τους Αλβανούς μετανάστες, είναι κατά κύριο λόγο προσωρινή και με χαρακτηριστικά κυκλικότητας. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

Σύμφωνα με την Ελληνική Αστυνομία, το 2012 επέστρεψαν 22.117 μη νόμιμων μεταναστών, συγκριτικά με τους 17.279 που σημειώθηκαν το 2011. Από αυτές του 2012, οι 15.793 περιπτώσεις έγιναν μέσω των προγραμμάτων αναγκαστικής επιστροφής και οι 6.324 με τη διαδικασία των εθελούσιων τρόπων επιστροφής. Οι Αλβανοί μετανάστες υπέστησαν τη μεγαλύτερη πίεση, διότι κατείχαν τις υψηλότερες αμοιβές, συγκριτικά με τους υπόλοιπους, αφού ήταν συχνά νόμιμοι και καλύτερα δικτυωμένοι, αλλά κατείχαν επίσης και το υψηλότερο κόστος διαβίωσής τους, συνήθως λόγω οικογενειακής και καλύτερης ένταξης. Οι αμοιβές τους μειώνονται, καταφεύγουν στην ανασφάλιστη απασχόληση ή αλλάζουν πλήρως κατεύθυνση απασχόλησης. Επιπρόσθετα, η οικονομική κρίση συμβάλλει στην αύξηση της πίεσης των μισθών και της απασχόλησης του γηγενούς πληθυσμού, με συνέπεια να προκαλούνται κοινωνικές εντάσεις μεταξύ των γηγενών και των μεταναστών, αυξάνοντας τα φαινόμενα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Πλέον η ανεπίσημη ή αλλιώς άτυπη αγορά εργασίας με τους χαμηλότερους μισθούς και την μεγαλύτερη ευελιξία εργασιακών σχέσεων κλπ έχει αυξηθεί, καθώς η επίσημη έχει επιδεινωθεί πλήρως. Στην άτυπη μορφή της αγοράς εργασίας, οι πρώην ή ακόμα νόμιμοι μετανάστες εισέρχονται ολοένα και περισσότεροι, προκειμένου να παραμείνουν απασχολούμενοι. Στις αγορές εργασίας με τη μεγαλύτερη ευελιξία, οι μετανάστες όχι μόνο διατήρησαν τις θέσεις απασχόλησής τους, αλλά αυξήθηκαν και οι θέσεις, αποδέχοντας πλήρως τους χαμηλούς μισθούς και τις άσχημες συνθήκες εργασίας, σε αντίθεση με τους Έλληνες, που δεν αποδέχονταν τις αμοιβές και τις συνθήκες εργασίας που εργάζονταν οι μετανάστες. (Ζωγραφάκης Σ., Κασίμης Χ., 2014)

Στο παρακάτω σχήμα (σχ. 2.3.1), εμφανίζεται το ΑΕΠ στην ελληνική οικονομία, σε σύγκριση με τον αριθμό των απασχολούμενων από την αρχή του 1990 έως το 2012, ενώ στον παρακάτω πίνακα (πιν. 2.3.1) απεικονίζεται η ανεργία σε ποσοστό (%) εργατικού δυναμικού. Η ανάλυση δηλαδή, όπου εμφανίζεται πώς η οικονομική κρίση της Ελλάδας επηρέασε το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της χώρας, την απασχόληση και την ανεργία. Η απεικόνιση στο σχήμα 2.3.1, δείχνει το ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ από το 2008 μέχρι το 2012, η εποχή που σταθεροποιήθηκε η ελληνική οικονομική κρίση. Η μείωση του ΑΕΠ ανέρχεται στο 16,7% τα έτη 2009 έως 2011, εξαλείφοντας πλήρως την πρόοδο που είχε πραγματοποιηθεί την περίοδο 1995 έως 2007. Στο ίδιο σχήμα,

εμφανίζεται και η επίδραση που είχε η απασχόληση και οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Την περίοδο 2010-2011, οι απασχολούμενοι ελαττώθηκαν κατά ποσοστό 8,6%, το οποίο ακολουθήθηκε από την μείωση του ΑΕΠ κατά 10,4% την ίδια περίοδο. Από την άλλη, το 2012 η ανεργία ως ποσοστό της εργατικής δυναμικής, παρουσίασε αυξητικές τάσεις από το 2009, φτάνοντας στα 24,5%. (Κουτσοπιιάς Ν., 2014)

Η οικονομική κρίση και ο επηρεασμός στην αγορά εργασίας, είχε ως συνέπεια την αύξηση των ποσοστών ανεργίας, τόσο στους Έλληνες όσο και στους αλλοδαπούς. Τα ποσοστά ανεργίας των αλλοδαπών και πιο συγκεκριμένα των Αλβανών μεταναστών, έως το 2008 ήταν χαμηλότερα από των Ελλήνων. Αυτό άλλαξε από το 2009 μέχρι το 2011, όταν η ελληνική οικονομική κρίση έγινε πιο ισχυρή, επηρεάζοντας ακόμα περισσότερο τους αλλοδαπούς, με αποτέλεσμα να εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας από τους Έλληνες. Δίνοντας έμφαση στους αλλοδαπούς αλβανικής υπηκοότητας που μπορούσαν να εργαστούν, το 2011 το ποσοστό ανεργίας εκείνων των ανθρώπων, ήταν 21,4% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό όλων των αλλοδαπών στην Ελλάδα ήταν 18%. Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης, οι τομείς απασχόλησης των Αλβανών μεταναστών (κυρίως κατασκευές, γεωργία, μεταποίηση και οικιακές υπηρεσίες), είχαν ως επίπτωση την κατεύθυνση πολλών οικονομικών μεταναστών στην ανεργία, με ο,τι αυτή συνεπάγεται στους ίδιους αλλά και στις οικογένειές τους. (Κουτσοπιιάς Ν., 2014)

Σχήμα 2.3.1: Σύγκριση ΑΕΠ και αριθμό απασχολούμενων από τα έτη 1990 έως 2012.

Χώρα	Έτη							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ελλάδα	10.0	9.0	8.4	7.8	9.6	12.7	17.9	24.5
ΟΟΣΑ	6.8	6.2	5.8	6.1	8.3	8.5	8.2	8.2

Πίνακας 2.3.1: Η ανεργία σε ποσοστό εργατικού δυναμικού.

Πηγή: OECD, 2013.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων

3.1: Μεθοδολογία

Για την παρούσα πτυχιακή εργασία, υλοποιήθηκε ποιοτική έρευνα με συνεντεύξεις σε τομείς που ασχολούνται με την μετανάστευση των Αλβανών τόσο από την Αλβανία στην Ελλάδα και έπειτα από την Ελλάδα σε άλλες χώρες του εξωτερικού, εκτός της Αλβανίας. Μέσα από τις συνεντεύξεις, αναλύθηκε δείγμα δέκα ατόμων, έξι (6) γυναικών και τεσσάρων (4) ανδρών, ηλικιακού διαστήματος 22 έως 31 ετών. Οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων είχαν ως κύριο σκοπό την διερεύνηση των αιτιών που πραγματοποιήθηκε η πρώτη μετακίνηση, από την χώρα καταγωγής τους στην Ελλάδα και στη συνέχεια τους λόγους για τους οποίους αποφάσισαν να μετακινηθούν ξανά από την χώρα που μεγάλωσαν. Οι πρώτες πέντε (5) συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε γυναίκες, έπειτα οι υπόλοιπες τέσσερις (4) συνεχόμενα σε άντρες και η τελευταία ξανά σε γυναίκα. Οι τέσσερις από όλες τις ερωτώμενες ήταν και μητέρες. Κάθε συνέντευξη διήρκησε περίπου μία ώρα. Κάποιες λιγότερο, γύρω στα 40 με 50 λεπτά, διότι είχαν την πίεση του χρόνου, ενώ κάποιες άλλες περισσότερη ώρα, καθώς ήταν πιο άνετοι με τον χρόνο που διέθεταν, χωρίς υποχρεώσεις εκείνη τη στιγμή. Οι χώρες από όπου διαδραματίζονται οι συνεντεύξεις και μένουν μόνιμα οι ερωτώμενοι είναι η Αγγλία, η Ολλανδία και η Γερμανία, με τους επτά από το δείγμα να ζουν στην Αγγλία, τον έναν στην Ολλανδία και τους δύο στη Γερμανία.

Η ποιοτική έρευνα έχει ως πρωτεύον ζήτημα την διερεύνηση και κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων που διαδραματίζονται στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, αλλά επιπλέον, στοχεύει και στην ερευνητική μεθοδολογία.

Πιο συγκεκριμένα, η εργασία αυτή ασχολείται με την μετανάστευση των Αλβανών από το 1990 έως και σήμερα και παρουσία των συνεντεύξεων αναλύεται το ερευνητικό πεδίο της μετακίνησης των παιδιών της δεύτερης γενιάς αλβανικής καταγωγής, δηλαδή των παιδιών που μετανάστευσαν οι γονείς τους κατά το τέλος του 20^{ου} αιώνα στην Ελλάδα. Το βασικότερο ερευνητικό πεδίο, ωστόσο, που αναλύεται, είναι η απόφαση των παιδιών αυτών να επιλέξουν ξανά την μόνιμη μετακίνηση σε μια άλλη χώρα και τους λόγους που οδηγήθηκαν στην επιλογή αυτή. Ο τρόπος με τον οποίο αναλύθηκαν τα δεδομένα για το ερευνητικό πεδίο αυτό, ήταν μέσα από το ερευνητικό εργαλείο των συνεντεύξεων. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιούνται με ερωτήσεις από τον/την ερευνητή/τρια και ο/η ερωτώμενος/η είναι σε θέση να τις απαντήσει, έτσι ώστε να γίνει η συλλογή δεδομένων και έπειτα ο/η ερευνητής/τρια να αναλύσει τα δεδομένα αυτά. Η μέθοδος

αυτή είναι μία από τις πιο κοινές μεθόδους συλλογής υλικού και μάλιστα η ποιοτική συνέντευξη είναι από τις πιο διαδεδομένες στις κοινωνικές επιστήμες. Η συλλογή των δεδομένων υλοποιείται μέσα από τις εμπειρίες, τις σκέψεις, τα βιώματα και τις απόψεις των ερωτώμενων στην ερευνητική διαδικασία. (Τσιώλης Γ., 2014)

Οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων κυμάνθηκαν σύμφωνα με την ζωή τους πριν μεταναστεύσουν οι γονείς τους στην Ελλάδα, έπειτα ερωτήσεις με βάση την ζωή τους και τα παιδικά τους χρόνια στην Ελλάδα που μεγάλωσαν και τέλος ερωτήσεις σχετικά με τα αίτια που οδήγηθηκαν στην απόφαση να μεταναστεύσουν ξανά σε μια άλλη χώρα, όπως επίσης και ερωτήσεις σύμφωνα με τη ζωή τους στην χώρα αυτή και συγκριτικά με την Ελλάδα.

Η συνέντευξη χωρίζεται σε τρία (3) μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά ερωτήσεις σύμφωνα με τη ζωή του μετακινούμενου πριν μεταναστεύσει στην Ελλάδα, δηλαδή με τη ζωή που είχε στην Αλβανία, σε περίπτωση που θυμάται, καθώς πολλοί ερωτώμενοι είτε ήρθαν στην Ελλάδα σε πολύ μικρή ηλικία με αποτέλεσμα να μη θυμούνται τη ζωή τους στην Αλβανία, είτε γεννήθηκαν στην Ελλάδα. Αναφέρονται οι ασχολίες των ατόμων αυτών εκεί, οι δραστηριότητές τους και γενικότερα η καθημερινότητά τους. Ακόμη, ως προς το κοινωνικό κομμάτι, πραγματοποιούνται ερωτήσεις σχετικά με τη γενικότερη κατάσταση που επικρατούσε στην Αλβανία τα τέλη του 20^{ου} αιώνα και φυσικά, ο ρόλος και ο βαθμός της πατριαρχίας που επικρατούσε/επικρατεί. Αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους αποφάσισαν οι γονείς τους να μεταναστεύσουν σε άλλη χώρα και φυσικά γιατί επιλέχθηκε η Ελλάδα ως χώρα προορισμού. Το δεύτερο μέρος σχετίζεται κυρίως με την διαμονή τους στην Ελλάδα, τον τρόπο με τον οποίο ήρθαν πρώτη φορά στην Ελλάδα, τη ζωή τους και τα βιώματά τους εκεί, αλλά και ως προς το κοινωνικό μέρος, την αντιμετώπισή τους ως προς την έννοια του ρατσισμού, εάν βίωσαν. Αναφέρονται επίσης οι ακριβείς ασχολίες που είχαν στην Ελλάδα (σπουδές, επαγγέλματα κλπ) και μάλιστα, συγκριτικά με τη ζωή τους στην Αλβανία, τοποθετούνται και αναλύουν τις διαφορές μεταξύ των δύο τρόπων ζωής στις χώρες αυτές. Στο ίδιο μέρος, επισημαίνουν τα αίτια που τους οδήγησαν στην απόφαση να μεταναστεύσουν σε άλλη χώρα, τα σχέδιά τους βάσει της μετακίνησης αυτής αλλά και οι ασχολίες τους λίγο πριν την μετακίνηση. Τέλος, στο τρίτο μέρος της συνέντευξης, οι ερωτώμενοι εμβαθύνουν στις λεπτομέρειες και τα διαδικαστικά μέρη της μετανάστευσης από την Ελλάδα, τους λόγους που αποφάσισαν την χώρα προορισμού που επέλεξαν, τις ασχολίες τους εκεί και έπειτα συγκριτικά με τον τρόπο ζωής στην Ελλάδα, τις διαφορές αλλά και τυχόν νοσταλγικές αναμνήσεις από την

Ελλάδα. Μάλιστα, τοποθετούνται και οι ερωτήσεις σχετικά με μελλοντικές μεταναστεύσεις σε άλλες χώρες προορισμού ή/και σχετικά με τη μόνιμη επιστροφή στην Ελλάδα.

Η δειγματοληψία είναι η τεχνική κατά την οποία επιλέγεται ένα μέρος του πληθυσμού. Για την συγκεκριμένη εργασία, το δείγμα ατόμων, που έλαβαν μέρος στις συνεντεύξεις, βρέθηκε μέσω της δειγματοληψίας της χιονοστιβάδας, δηλαδή άτομα που πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη πρότειναν περαιτέρω ανθρώπους που ήταν και εκείνοι Αλβανοί μετανάστες σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα εκτός Ελλάδας, αλλά μεγαλωμένοι στην Ελλάδα. Οι πρώτες πέντε συνεντεύξεις, υλοποιήθηκαν δια ζώσης στο Ηνωμένο Βασίλειο και συγκεκριμένα στο Λονδίνο, έπειτα από επίσκεψή μου εκεί γι' αυτόν τον λόγο. Τις δύο πρώτες γυναίκες τις γνώρισα όταν πήγα, καθώς ήταν οι, πρόσφατα δεσμευμένες, γυναίκες δύο ξαδέρφων μου. Δέχτηκαν να συνεργαστούν μαζί μου κάνοντας τις συνεντεύξεις, χωρίς κάποια σοβαρή δυσκολία. Η μόνη δυσκολία που μπορεί να αναφερθεί, είναι η αναγκαστική διακοπή των συνεντεύξεων λόγω υποχρεώσεων που είχαν για τα μικρά παιδιά τους. Ωστόσο, δεν αντιμετωπίστηκε κάποια άλλη δυσκολία. Και οι δύο συνεντεύξεις αυτές, έλαβαν μέρος σε ένα δωμάτιο στα σπίτια τους, με όση περισσότερη ησυχία μπορούσε να γίνει με ένα μωρό στο δωμάτιο. Η τρίτη κοπέλα που ερωτήθηκε, είχε γίνει και εκείνη πρόσφατα μητέρα, αλλά λόγω της μεγάλης απόστασης από το μέρος που διέμενα στο Λονδίνο και του σπιτιού της, με επισκέφθηκε στο μέρος που ήμουν (Βόρειο Λονδίνο) και η συνέντευξη έγινε σε μία τοπική καφετέρια. Την κοπέλα την γνώριζα από την Ελλάδα, καθώς μεγαλώσαμε στην ίδια περιοχή και ήταν παιδική μου φίλη, η οποία δέχτηκε αμέσως να συνεργαστεί μαζί μου κάνοντας την συνέντευξη, την οποία όπως ανέφερε, ευχαριστήθηκε πολύ. Η μοναδική δυσκολία που αντιμετωπίστηκε σε αυτήν την συνέντευξη ήταν η φασαρία που είχε το μαγαζί λόγω της μουσικής κατά κύριο λόγο και της βαβούρας από τις φωνές των άλλων ανθρώπων εκεί. Παρ' όλα αυτά, η συνεργασία ήταν άψογη και η κοπέλα πολύ βοηθητική για να κάνει ο,τι μπορούσε να ακουστεί καλά στην ηχογράφηση. Η τέταρτη γυναίκα, μέσω της δειγματοληψίας της χιονοστιβάδας, βρέθηκε χάρη στην τρίτη κοπέλα, η οποία ήταν συγγενής της. Η συνέντευξη υλοποιήθηκε στο σπίτι της, χωρίς καμία δυσκολία, πέρα από την πίεση του χρόνου λόγω της εργασίας της. Η πέμπτη γυναίκα, είναι δικό μου συγγενικό πρόσωπο και έγινε η συνέντευξη έπειτα από την ολοκλήρωση της εργασίας της. Δεν υπήρξαν δυσκολίες, πέρα από την κούραση που είχε από τη δουλειά της. Οι πέντε πρώτες συνεντεύξεις ήταν οι μοναδικές που πραγματοποιήθηκαν πρόσωπο με πρόσωπο, ενώ οι υπόλοιπες πέντε έγιναν μέσω google meet, εγώ από την Ελλάδα και οι υπόλοιποι από την χώρα που έμεναν μόνιμα. Η έκτη συνέντευξη, ήταν η πρώτη συνέντευξη με

άντρα και έγινε μέσω google meet, εγώ από την Ελλάδα και εκείνος από το δυτικό Λονδίνο. Το άτομο αυτό το γνώριζα προσωπικά, λόγω της φιλίας του με τον αδερφό μου και δέχτηκε αμέσως να κάνει την συνέντευξη, ακόμα και με την πίεση του φόρτου της εργασίας του, βρήκε χρόνο την ημέρα που είχε άδεια, να αφιερώσει χρόνο. Η μόνη δυσκολία που παρουσιάστηκε ήταν πολλές φορές προβλήματα σύνδεσης ή και ακοής, λόγω της εξ αποστάσεως συζήτησης. Η έβδομη συνέντευξη, έγινε ξανά μέσω της δειγματοληψίας της χιονοστιβάδας, καθώς ήταν ο κοντινός φίλος του παιδιού της έκτης συνέντευξης. Δεν τον γνώριζα πιο πριν, αλλά δέχτηκε με μεγάλη χαρά να με βοηθήσει κάνοντας την συνέντευξη αυτή. Ήταν η μεγαλύτερη συνέντευξη σε θέμα χρονικής διάρκειας (μία-μισή ώρα) και υλοποιήθηκε μέσω google meet, εγώ από την Ελλάδα και εκείνος από το δυτικό Λονδίνο. Η όγδοη συνέντευξη, έγινε με ένα άτομο που δεν γνώριζα, αλλά μέσω μίας δικής μου φίλης από την Ελλάδα που τύχαινε να είναι φίλη με το παιδί που ήταν αλβανικής καταγωγής, αλλά είχε μεγαλώσει στην Αθήνα, έγινε η σύνδεση και έτσι πραγματοποιήθηκε και η συνέντευξη. Μέσω της πλατφόρμας του google meet, εγώ από την Ελλάδα και εκείνος από την Χάγη στην Ολλανδία, υλοποιήθηκε η συνέντευξη. Τα προβλήματα που αντιμετώπισα ήταν οι δυσκολίες της σύνδεσης, με αποτέλεσμα να χάνεται αρκετές φορές η σύνδεση, να μην ακούγεται και να χρειάζεται να επαναλαμβανόμαστε τόσο εγώ όσο και εκείνος, αλλά και η δυσκολία εύρεσης κοινής ώρας διαθεσιμότητας, λόγω του φόρτου εργασίας του και σπουδών του. Το ένατο άτομο για την συνέντευξη, βρέθηκε μέσω της ίδιας δειγματοληψίας, μέσω δικού μου συγγενικού προσώπου που γνώριζε τον άνθρωπο αυτό. Επικοινωνήσαμε μαζί του και δέχτηκε να πραγματοποιήσει την συνέντευξη μαζί μου, μέσω google meet, εκείνος στο Βερολίνο και εγώ στην Ελλάδα. Δεν υπήρξαν δυσκολίες, καθώς η σύνδεση δεν ήταν κακή και η ευελιξία χρόνου υπήρχε, χωρίς άγχος για βιασύνη. Το τελευταίο άτομο για τη συνέντευξη, μέσω ξανά της ίδιας δειγματοληψίας, ήταν συγγενικό πρόσωπο του παιδιού της ένατης συνέντευξης και προθυμοποιήθηκε η γυναίκα να με βοηθήσει για την εργασία μου, κάνοντας την συνέντευξη. Ωστόσο, η συνέντευξη διήρκεσε σχεδόν 40 λεπτά, διότι δεν είχε την δυνατότητα του άπλετου χρόνου, λόγω της υποχρέωσης της με το παιδί της (5 ετών). Η τελευταία γυναίκα ήταν η μοναδική που είναι παντρεμένη με παιδί, οι υπόλοιπες γυναίκες που έχουν παιδί δεν είναι παντρεμένες.

Παρ' όλο που υπήρξαν κάποιες δυσκολίες, είτε στην πίεση και την μικρή ευελιξία του χρόνου της συνέντευξης, λόγω υποχρεώσεων των ερωτώμενων, είτε στην δυσκολία σύνδεσης μέσω της πλατφόρμας του google meet, λόγω κακής σύνδεσης διαδικτύου κλπ, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν για όλο το δείγμα το οποίο επέλεξα, με άτομα πρόθυμα να συνεργαστούν.

Όλες οι ηχογραφημένες συνεντεύξεις, έχουν απομαγνητοποιηθεί αυτολεξεί και υπάρχουν ως ηχογραφήσεις αλλά και γραπτές ξεχωριστά για την κάθε μία, περιέχοντας τόσο τις δικές μου ερωτήσεις όσο και τις απαντήσεις των ατόμων που ερωτήθηκαν ακριβώς όπως ειπώθηκαν.

Στα παρακάτω τμήματα ακολουθεί η ανάλυση των δεδομένων των ποιοτικών συνεντεύξεων, με βάση τον θεματικό άξονα του οδηγού συνέντευξης (βλ. Παράρτημα).

3.2: Η ζωή των μεταναστών πριν την μετακίνησή τους στην Ελλάδα.

3.2.1. Ζωή στην Αλβανία

Οι γονείς των ατόμων που ερωτήθηκαν αποφάσισαν να μετακινηθούν από την Αλβανία στην Ελλάδα, μαζί με εκείνους. Κάποιοι απ' αυτούς μάλιστα γεννήθηκαν στην Ελλάδα. Μεγάλωσαν στην Ελλάδα και αυτό έχει επηρεάσει τη ζωή τους έχοντας ως χώρα καταγωγής τόσο την Αλβανία, όσο και την Ελλάδα. Σύμφωνα με τα άτομα που ερωτήθηκαν και πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις, η ζωή στην Αλβανία δεν ήταν ευχάριστη. Το βασικότερο στοιχείο που επικρατούσε στην τότε αλβανική κοινωνία ήταν φτώχεια και δυσκολία αντιμετώπισης των οικονομικών προβλημάτων. Δίνεται έμφαση στην απελπισία που έλυνε τους γονείς τους για το πώς θα καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στις χαμηλές οικονομικές συνθήκες αλλά και τις κοινωνικές.

***Κατερίνα:** Απ' ο,τι μου χουνε πει και απ' ο,τι έχω καταλάβει ότι είχανε πολλά δύσκολα χρόνια στην Αλβανία.. Οικονομικά..γενικώς ο τρόπος που σκεφτόντουσαν τότε..η τότε εποχή, δηλαδή ότι η γυναίκα πάντα ήτανε κατώτερη, τα οικονομικά τους πάντα ήτανε πολύ πολύ χαμηλά και δεν είχανε λεφτά ούτε να πάρουν αλεύρι ούτε τίποτα και απ' ο,τι θυμάμαι..οι γονείς μου, όταν η μαμά μου γέννησε τα αδέρφια μου..δεν είχανε το τι να τους ταΐσει με γάλα και τα λοιπά..και βράζανε το ρύζι με λίγη ζάχαρη και παίρνανε το ζουμί από το ρύζι.” Συνέντευξη 3^η, γυναίκα, 22 ετών, μόνιμη διαμονή στο ανατολικό Λονδίνο, Αγγλία.*

Οι κοινωνικές συνθήκες αφορούσαν τον εμφύλιο πόλεμο που επικρατούσε στην Αλβανία το 1997, δίνοντας έμφαση στον φόβο και τον τρόμο που είχαν οι πολίτες της χώρας και αναφέρθηκε από τους περισσότερους ερωτώμενους πως ήταν ένας από τους βασικούς λόγους που οι γονείς τους αποφάσισαν να μεταναστεύσουν σε μια πιο ασφαλή χώρα για τους ίδιους και τα παιδιά τους.

Μάλιστα, ακόμα και οικονομικά άνετοι να ήταν κάποιες οικογένειες, λόγω του εμφυλίου και των διαταραχών που επικρατούσαν δεν μπορούσαν να το ρισκάρουν και να ζουν με τον φόβο και έτσι η απόφαση της μετακίνησης όλης της οικογένειας ήταν σίγουρη.

“Νερτίλα: Εγώ δε θυμάμαι και πολλά, για το τι γινόταν στην Αλβανία, αλλά ξέρω ότι ο πατέρας μου είχε πάει στην Ελλάδα το '91, γύρισε πίσω, έκανε μια επιχείρηση στην Αλβανία, πήγε καλά αλλά μετά αρχίσανε διάφορα..στην Αλβανία με την κατάρρευση της οικονομίας και που ο κόσμος μπήκε στα εργοστάσια όπλων και άρχισε να παίρνει τα όπλα και τα σχετικά, οπότε αποφάσισε να πάρει την οικογένειά του και να την πάει στην Ελλάδα για να ναι ασφαλής.” Συνέντευξη 5^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.2.2. Βασικά χαρακτηριστικά της τότε Αλβανικής κοινωνίας. Ρόλοι άντρα- γυναίκας.

Τα χαρακτηριστικά της Αλβανικής κοινωνίας με βάση τις αναφορές των ερωτώμενων, πέρα της κακής οικονομικής κατάστασης που επικρατούσε σε όλη την χώρα, κυριαρχούσε η πατριαρχία σε μεγάλο βαθμό. Οι ρόλοι του άντρα και της γυναίκας ήταν ξεκάθαρα διαφορετικοί, με τη γυναίκα να είναι εμφανώς κατώτερη του άντρα, ο λόγος της να μην έχει καμία σημασία, η θέση της να βρίσκεται στο σπίτι, χωρίς να εργάζεται κάπου αλλά μόνο να κάνει τα οικιακά του νοικοκυριού της και να φροντίζει την ανατροφή των παιδιών. Ο ρόλος του άντρα από την άλλη, ήταν να είναι η “κεφαλή” του σπιτιού, να εργάζεται πολλές ώρες γιατί τα οικονομικά τα διαχειριζόταν εκείνος και φυσικά, να μην ασχολείται με τυχόν δουλειές του νοικοκυριού ή την ανατροφή των παιδιών, πέρα από την οικονομική ενίσχυσή τους, καθώς αυτές ήταν «γυναικείες δουλειές».

“Bionis: Οι γυναίκες δεν είχανε λόγο, ήτανε κατώτερες. Δηλαδή ερχόταν ο άντρας στο σπίτι, η γυναίκα έπρεπε να σηκωθεί..να του πλύνει τα πόδια, να του φτιάξει φαϊ, ήταν απλά μια δούλα μέσα..δηλαδή δεν υπήρχε ο λόγος της πουθενά, δηλαδή δεν μπορούσε να πει κάτι..γιατί υπήρχε αυτό..ο άντρας θα θάραγε τη γυναίκα, ή το οτιδήποτε, αλλά δόξα τω Θεώ τουλάχιστον στη δικιά μου οικογένεια, οι δικοί μου γονείς, απ’ όσο θυμάμαι ήτανε..και είναι ακόμα δηλαδή, οτιδήποτε και να κάνουνε, το επόμενο βήμα το συζητάνε μαζί.” Συνέντευξη 7^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.

Οι περισσότερες απαντήσεις έδωσαν έμφαση στην διαφοροποίηση αυτή και την έντονη πατριαρχία, αναφέροντας μάλιστα πως και στις δικές τους οικογένειες είχαν παρατηρήσει πως οι μητέρες φρόντιζαν για την ανατροφή τους ενώ οι πατεράδες ήταν εκείνοι που είχαν την αρμοδιότητα να φέρουν τα χρήματα στο σπίτι. Μάλιστα, για το λόγο αυτό, στις περισσότερες αναφορές των συνεντεύξεων, οι πρώτοι που έφευγαν από την Αλβανία μόνοι τους για να πάνε σε μια άλλη χώρα και στη συγκεκριμένη περίπτωση στην Ελλάδα, ήταν οι πατεράδες των ατόμων που ερωτήθηκαν. Λόγω της έλλειψης θέσεων στην αγορά εργασίας της Αλβανίας, οι “άντρες του σπιτιού” όπως αναφέρθηκε, είχαν την υποχρέωση να λάβουν εκείνοι την πρωτοβουλία και να μετακινηθούν σε κάποιο μέρος που θα τους διέθετε μια εργασία, οποιασδήποτε αρμοδιότητας, για να μαζέψουν ένα χρηματικό ποσό που θα μπορούσαν να στείλουν στην Αλβανία για την οικογένειά τους. Συνήθως, οι εργασίες ήταν κυρίως χειρονακτικές με τους περισσότερους να ασχολούνται με την οικοδομή και γενικότερα με τις κατασκευές. Μόλις δούλευαν ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, κάποιων μηνών συνήθως, επέστρεφαν πίσω στην Αλβανία, έμεναν με τις οικογένειές τους μέχρι αυτό το χρηματικό ποσό που είχαν αποταμιεύσει να καταναλωθεί και έπειτα ξανά στην Ελλάδα για εργασία. Αυτό συνέχιζε μέχρι να σταθεροποιηθούν στην Ελλάδα με κάποιο σπίτι και μόνιμη εργασία για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί η επανένωση της οικογένειας και να φέρουν τις οικογένειές τους μόνιμα στην Ελλάδα.

“Ορέστης: Ο άντρας ήτανε και καλά η κολώνα του σπιτιού, να βγάζει λεφτά, να δουλεύει δύο δουλειές..να μη λείπει τίποτα στο σπίτι, να μη λείπει φαΐ και η γυναίκα, η θέση της γυναίκας στο σπίτι, να μαγειρεύει για το παιδί, να προσέχει το παιδί, να καθαρίζει το σπίτι, όταν έρχεται ο άντρας να του φέρνει τα πράγματα στο χέρι και ο άντρας να μην κάνει τίποτα, να μην καθαρίζει, να μην συνεισφέρει στο σπίτι, μόνο να δίνει λεφτά και να δουλεύει. Ίσχυε και στη δική μου οικογένεια, αλλά τώρα πλέον έχουν αλλάξει λίγο οι ρόλοι, τώρα που έχουν πάει Ελλάδα. Τώρα που μένουν Ελλάδα.” Συνέντευξη 9^η, άντρας, 24 ετών, μόνιμη διαμονή στο Βερολίνο, Γερμανία.

3.2.3. Λόγος μετανάστευσης από την Αλβανία.

Όπως αναφέρθηκε, πολλές αλβανικές οικογένειες αποφάσισαν να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα ως επανένωση οικογενειών, καθώς ο πατέρας των οικογενειών αυτών μπορεί να είχε μεταναστεύσει νωρίτερα μόνος του στην Ελλάδα, για να σταθεροποιηθεί, να βρει εργασία και σπίτι, για να μπορέσει αργότερα να φέρει και την υπόλοιπη οικογένεια. Επειδή η κατάσταση στην Αλβανία ήταν αρκετά κακή, είτε στον οικονομικό τομέα είτε στον κοινωνικό, λόγω του εμφυλίου, πολλοί άνθρωποι αποφάσισαν να μεταναστεύσουν προς την Ελλάδα. Μερικοί άλλοι, απλώς επηρεάστηκαν από αυτούς τους ανθρώπους και εν τέλει θέλησαν να μεταναστεύσουν και οι ίδιοι.

“Ροβένα: Ήτανε και μια περίοδος που άρχισαν να μεταναστεύουνε πάρα πολλοί..πάρα πολλές οικογένειες και μάλλον επηρέασε ο ένας τον άλλον και επίσης..απ’ ο,τι θυμάμαι ότι έφυγε η μαμά μου πρώτη..γιατί η μαμά μου είναι σε μια οικογένεια που είναι 6 παιδιά..που είναι 4 κορίτσια και 2 αγόρια. Οπότε..άρχισαν να φεύγουν και τα αδέρφια της, οπότε αποφάσισε και αυτή θέλει να φύγει..βέβαια αυτοί πήγανε στην Αθήνα, όλοι οι υπόλοιποι και η μαμά μου μαζί με μια άλλη της αδερφή μεταναστεύσανε στην Κρήτη..οπότε νομίζω ήταν και αυτός ένας παράγοντας..στο λόγο μετανάστευσης.”
Συνέντευξη 2^η, γυναίκα, 28 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Φυσικά, όσοι μετανάστευσαν είχαν έναν κύριο σκοπό, ένα καλύτερο μέλλον για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Η απόφαση ήταν δύσκολη για πολλούς, ωστόσο θεωρούσαν πως ήταν για το καλύτερο της οικογένειας. Παρόλα αυτά, δεν ήθελαν όλοι να μετακινηθούν. Για παράδειγμα, πολλές μητέρες των ερωτώμενων, είχαν φέρει αντίρρηση στην επιλογή αυτή, θεωρώντας πως σε μια άλλη χώρα θα είναι οι “ξένοι” ενώ στην Αλβανία θα είναι στην χώρα τους, στην πατρίδα τους και δε θα υπήρχε ο ρατσισμός. Ακόμη, επικρατούσε ο φόβος μιας νέας αρχής, νέας γλώσσας, με άτομα που δεν γνωρίζουν. Από την άλλη, υπήρξαν και μητέρες που παρακαλούσαν να μεταναστεύσει όλη η οικογένεια, όχι μόνο ο άντρας τους, καθώς ήθελαν να συνεισφέρουν και οι ίδιες οικονομικά, βρίσκοντας κάποια εργασία στην Ελλάδα, αλλά και για να είναι η οικογένεια ενωμένη.

“Έμα: είχε έρθει ο πατέρας μου, όπως είπα και νωρίτερα..οπότε μετά, λόγω του ότι..στην αρχή ζούσαν με τους παππούδες μου, μετά είχαν πάει σε δικό τους σπίτι επειδή δεν

μπορούσαν να ανταπεξέλθουν οικονομικά, αποφάσισαν να μεταναστεύσουν μαζί στην Ελλάδα, εγώ έμεινα για λίγο καιρό με τους παππούδες μου στην Αλβανία, μέχρι να μπορέσουν να..καταφέρουν να πάρουν ένα δικό τους σπίτι, να σταθούν στα πόδια τους οικονομικά και να μπορέσουν να με πάρουνε και μένα μετά από ένα χρόνο.” Συνέντευξη 1^η, γυναίκα, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.2.4. Λόγος επιλογής Ελλάδας.

Η βασικότερη αιτία επιλογής της Ελλάδας ως χώρα προορισμού για τους περισσότερους Αλβανούς μετανάστες, ήταν το γεωγραφικό σημείο της Ελλάδας που συνορεύει με την Αλβανία μέσω στεριάς. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο η παράνομη εισροή στην Ελλάδα ήταν πολύ πιο εύκολη, καθώς μέσω συνόρων στεριάς, μπορούσαν κάλλιστα να μεταβούν τα σύνορα με πεζικό τρόπο από τα βουνά. Συγκριτικά με τη νέα εποχή του σήμερα, που ο τρόπος ταξιδιού σε οποιοδήποτε προορισμό είναι μακράν ευκολότερος και αρκετά οικονομικότερος, σε σχέση με τα παλαιότερα έτη και ειδικότερα κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα για τους Αλβανούς μετανάστες, που έπρεπε να επιλεγεί ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την, κυρίως, παράνομη μετακίνησή τους.

“Νεπτίλα: Νομίζω πως όλοι οι άνθρωποι όταν μεταναστεύουν απλά προσπαθούν να βρουν κάτι καλύτερο όσο πιο κοντά τους είναι..και ειδικά τότε μιλάμε για το ‘97, ‘98, ούτε τα μέσα μεταφοράς δεν ήταν τόσο εύκολα, όπως είναι τώρα, μπαίνεις σε ένα αεροπλάνο και είναι παν-φθηνά, με 10 ευρώ, με 15 λίρες ξέρω γω μπορείς να πας να ταξιδέψεις σε όλη την Ευρώπη και σχετικά αεροπορικώς..τότε οι μετακινήσεις ήταν πολύ λίγες, ο πατέρας μου όταν πήγε πρώτη φορά στην Ελλάδα πήγε απ’ τα βουνά..” Συνέντευξη 5^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Ακόμη, θεωρούταν ο πιο γρήγορος προορισμός και ο πιο φθηνός τρόπος ταξιδιού. Για κάποιους άλλους μετανάστες από την άλλη, η επιλογή της Ελλάδας έγινε διότι μπορεί να είχαν κάποιους γνωστούς στην χώρα, ή/και συγγενείς, που μετ’ έπειτα θα ήταν ευκολότερο για τυχόν βοήθεια από αυτούς τους ανθρώπους.

“Σεμπάστιαν: Γιατί όπως είπα και πριν ο πατέρας μου πηγαινοερχόταν αρκετές φορές..στην Ελλάδα. Είχε γνωστούς, είχε οικογένειά του..δηλαδή ξαδέρφια και τα λοιπά

που πήγαν και αυτοί Ελλάδα..οπότε, από τη στιγμή που ήξερε και τα μέρη, ήξερε και κόσμο..ήτανε το πιο εύκολο βήμα που θα μπορούσε να κάνει. Δηλαδή το πιο εύκολο ρίσκο που θα μπορούσε να πάρει.” Συνέντευξη 6^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.

Ενώ για κάποιους άλλους, η επιλογή της Ελλάδας ήταν η τελευταία λύση, καθώς μπορεί να δοκίμασαν άλλο τρόπο παράνομης μετανάστευσης σε άλλη χώρα και δεν πέτυχε, όπως συνέβη στον πατέρα ενός ερωτώμενου που προσπάθησε να μεταναστεύσει στην Ιταλία, όπου εκείνη την περίοδο είχε επιτραπεί να δοθεί άσυλο στους Αλβανούς από την Ιταλική κυβέρνηση και τελευταία στιγμή αποφάσισε να μην πάει λόγω του πανικού που επικρατούσε από πληθώρα κόσμο προς την Ιταλία και αναφέρει πως ήταν το πλοίο που βυθίστηκε εκείνη την χρονιά.

3.3: Μετανάστευση στην Ελλάδα

3.3.1. Ταξίδι προς Ελλάδα.

Για τις περισσότερες αλβανικές οικογένειες, ο τρόπος μετανάστευσης από την Αλβανία στην Ελλάδα ήταν παράνομος, δηλαδή χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα νόμιμης μετανάστευσης και ταξιδιού. Ο παράνομος τρόπος ήταν συνήθως μέσω πλαστών εγγράφων ή/και μέσω των βουνών που ήταν τα σύνορα, διασχίζοντας τα με τα πόδια. Αυτό βέβαια ήταν άκρως επικίνδυνο, διότι δεν ήταν εύκολα προσβάσιμα, με αποτέλεσμα πολλοί λαθραίοι μετανάστες να έχασαν τη ζωή τους προσπαθώντας να περάσουν στην Ελλάδα. Δεν παραλείφθηκε να αναφερθεί από μερικούς ερωτώμενους πως ο ρατσισμός απέναντί τους ξεκίνησε από τα πρώτα στάδια του ερχομού τους στην Ελλάδα, από τους συνοριοφύλακες στα σύνορα Αλβανίας- Ελλάδας, αναφέροντας πως η συμπεριφορά τους ήταν άκρως επιθετική και προσβλητική, ακόμα και σε γυναίκες με παιδιά, είτε ακόμη και από τους ανθρώπους που τους μετέφεραν στο σπίτι τους, όπως για παράδειγμα οδηγοί ταξί, οδηγοί λεωφορείου κλπ, επισημαίνοντας ανάρμοστες συμπεριφορές προς τους ίδιους χωρίς κάποιον ιδιαίτερο λόγο, απλώς και μόνο επειδή ήταν Αλβανοί και το καταλάβαιναν από την προφορά στην ελληνική γλώσσα που μιλούσαν οι πατεράδες τους, οι οποίοι είχαν μάθει κάποια στοιχειώδη ελληνικά.

“Μάριος: Σε καμία περίπτωση νόμιμα, όχι. Δεν..δεν υπήρχε αυτή η πιθανότητα τότε και ειδικά με όσα ξέρω..επειδή γενικά υπήρχε μια μαζική είσοδος..Ο,τι ας πούμε γίνεται τώρα με τους Σύριους ας πούμε..γινόταν εκείνη την εποχή με τους Αλβανούς στην Ελλάδα. Δεν υπήρχε κανένας τρόπος να..να μπεις νόμιμα ουσιαστικά.” Συνέντευξη 8^η, άντρας, 23 ετών, μόνιμη διαμονή στη Χάγη, Ολλανδία.

Φυσικά υπήρχαν και οι περιπτώσεις που πολλοί πέρασαν νόμιμα, είτε με τη βοήθεια άλλων ανθρώπων είτε λόγω διαμονής κάποιου μέλους της οικογένειας στην Ελλάδα. Συνήθως αυτό το μέλος ήταν ο πατέρας της οικογένειας, καθώς στις περισσότερες, αν όχι όλες, αλβανικές οικογένειες που μετανάστευσαν, ο πατέρας είχε προηγηθεί ως μετανάστης για κάποια χρονική περίοδο, έτσι ώστε να βεβαιωθεί ότι υπάρχει η δυνατότητα μετακίνησης όλης της οικογένειας. Ωστόσο η νόμιμη εισροή Αλβανών μεταναστών ήταν σπάνια την εποχή εκείνη και αυτό φάνηκε από το δείγμα των συνεντεύξεων όπου από τις δέκα (10) οικογένειες, μόνο οι δύο (2) κατάφεραν να έρθουν νόμιμα στην Ελλάδα, λόγω βοηθειών από τρίτα άτομα, συνήθως ελληνικής καταγωγής, που βοήθησαν τους πατεράδες να φέρουν τις οικογένειές τους με ασφαλή τρόπο.

“Betina: Εμείς στην Ελλάδα μπορέσαμε να βγάλουμε μία βίζα, για να πάμε, δηλαδή δεν πήγαμε παράνομα όπως πολλοί Αλβανοί υπήκοοι μπήκανε παράνομα στην Ελλάδα τότε το ‘91, είχαμε μπει με βίζα και με χαρτιά. Μπορέσαμε να βγάλουμε βίζα από την πρεσβεία και γι’ αυτό πήγαμε Ελλάδα. Επίσης ήτανε και γειτονική χώρα, οπότε ήτανε πολύ κοντά σε μας για να πάμε. Αυτοί ήταν οι λόγοι. (...) Είχαμε και συγγενείς. Δεν ξέρω, ο μπαμπάς επειδή είναι και..έχει μια είδους αναπηρία, 55% αναπηρία, μπόρεσε και μέσω της πρεσβείας να βγάλει μια βίζα λόγω βοήθειας..και αυτό.” Συνέντευξη 10^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στη Λειψία, Γερμανία.

3.3.2. Ομοιότητες και διαφορές της ζωής τους στην Ελλάδα και στην Αλβανία.

Στην ερώτηση αυτή, σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν πως η διαφορά στον τρόπο ζωής στην Ελλάδα και στην Αλβανία, είναι πως στην Αλβανία επικρατεί μεγάλος βαθμός πατριαρχίας. Επισημάνθηκε πόσο διαφορετική είναι η θέση του άντρα και της γυναίκας, με του άντρα να είναι εμφανώς ανώτερη.

“Ορέστης: Κοίτα πάνω κάτω...όχι, δηλαδή ο κόσμος...δηλαδή η έννοια της γυναίκας Ελλάδα με Αλβανία δεν έχει αλλάξει τόσο πολύ...και Ελλάδα η γυναίκα είναι εκεί και πρέπει να ναι στο σπίτι...να δουλεύει να καθαρίζει και στην Αλβανία αυτό είναι. Ο άντρας πρέπει να δουλεύει, να φέρνει φαΐ στο σπίτι και αυτά...και στην Αλβανία το ίδιο γίνεται. Απλά στην Ελλάδα είναι λίγο πιο χαλαρά τα πράγματα ως προς το...μπορεί να βοηθήσει και ο άντρας. Υπάρχουν άντρες που βοηθάνε στο σπίτι. Λίγοι, αλλά στην Ελλάδα όμως γίνεται, στην Αλβανία δεν γίνεται. Οι πιο πολλοί.” Συνέντευξη 9^η, άντρας, 24 ετών, μόνιμη διαμονή στο Βερολίνο, Γερμανία.

Ακόμη, η έλλειψη μόρφωσης πολλών ανθρώπων στην Αλβανία, συγκριτικά με τα ποσοστά εκπαίδευσης της Ελλάδας, δημιουργεί τη διαφορά πως ο κόσμος στην Αλβανία είναι πιο αγενές, χωρίς τρόπους, με βάση τους ερωτώμενους που έχουν παρατηρήσει και τις δύο νοοτροπίες. Επιπλέον, στην Αλβανία δεν επικρατεί η ευελιξία ωρών που υπάρχει στην Ελλάδα, καθώς οι άνθρωποι εκεί δεν κυκλοφορούν πολύ βραδινές ώρες. Το γεγονός αυτό, βάσει των συνεντεύξεων, καθιστά την Αλβανία μια χώρα με περισσότερο κίνδυνο, με πολλούς από τους ερωτώμενους να μην κάνουν πολλές δραστηριότητες που μπορεί να κάνουν στην Ελλάδα, όπως για παράδειγμα βραδινές βόλτες, ή ακόμη και πολλές βόλτες γενικά, διότι επικρατεί ο κίνδυνος να υπάρξουν λογομαχίες, τσακωμοί ή οτιδήποτε άλλο με ανθρώπους που ζουν μόνιμα εκεί, για πολύ αφελείς λόγους, διότι απλώς η νοοτροπία εκεί είναι με τη βία πάνω απ’ όλα, δίχως συζητήσεις ή ήρεμες αντιπαραθέσεις.

“Κατερίνα: Εννοείται...μπορώ να δω ότι οι άντρες στην Αλβανία, έχουνε κάποιο σκεπτικό ότι η γυναίκα είναι πάντα κατώτερη από τον άντρα, την κοιτάνε τη γυναίκα σαν ένα κομμάτι κρέας να το πωσ κάπως έτσι, δηλαδή η γυναίκα δεν πρέπει να βγει με κοντό παντελόνι, με έξω την κοιλιά, να είναι λίγο πιο “προκλητική”, με το μυαλό αυτώνων, δηλαδή δεν υπάρχει κάτι προκλητικό πιστεύω, δεν σε κάνει το ντύσιμο αλλά σε κάνει η συμπεριφορά. Και ότι αυτό, δεν μπορείς να κυκλοφορήσεις πάλι ούτε στην Αλβανία ακόμα και τώρα, δεν μπορείς να κυκλοφορήσεις μετά τις 22:00 ή μετά τις 21:00, διότι δε θα δεις ποτέ κορίτσια έξω, θα δεις μόνο αγόρια, άντρες.” Συνέντευξη 3^η, γυναίκα, 22 ετών, μόνιμη διαμονή στο ανατολικό Λονδίνο, Αγγλία.

Τέλος, μια διαφορά που επισημάνθηκε από τους περισσότερους, είναι η οικονομική. Πιο συγκεκριμένα, στην Αλβανία η φτώχεια και οι χαμηλές οικονομικές δυνατότητες, επικρατούν σε ένα μεγάλο μέρος της, σε αντίθεση με την Ελλάδα που είναι μια Ευρωπαϊκή χώρα και επομένως οι δαπάνες προς το δημόσιο τομέα, στις υποδομές κλπ είναι πιο εμφανείς αλλά και οι θέσεις εργασίας είναι κατά πολύ περισσότερες.

Από την άλλη πλευρά, η ομοιότητα που αναφέρθηκε είναι στην κουλτούρα, καθώς η Ελλάδα και η Αλβανία είναι γειτονικές χώρες των Βαλκανίων και κατέχουν πολλές κοινές ιδιότητες, όπως για παράδειγμα οι παρόμοιες διατροφικές συνήθειες, το κλίμα που δεν διαφοροποιείται, με επίκεντρο τον ήλιο και τη ζέστη και φυσικά, η ομορφιά και των δύο χωρών του φυσικού περιβάλλοντος, συνδυασμού ορεινού πεδίου με υδάτινου, με τα όμορφα βουνά και τις θάλασσες, επομένως είναι και οι δύο χώρες μέρη τουρισμού για διακοπές.

3.3.3. Βοήθεια από άλλους ανθρώπους στην Ελλάδα.

Όπως κάθε αρχή και δύσκολη, έτσι και για τους μετανάστες από την Αλβανία στην Ελλάδα, η αρχή της εγκατάστασης για κάποιους ήταν δύσκολη, ενώ για κάποιους λίγο πιο εύκολη. Πολλοί, πέρα από τις οικονομικές δυσκολίες, είχαν ταυτόχρονα και μια στοιχειώδη βοήθεια, είτε από δικούς τους ανθρώπους, είτε από ντόπιους Έλληνες που κατανοούσαν την ανάγκη που είχαν αυτοί οι άνθρωποι. Επειδή ως ένα σημείο η μετανάστευση ήταν ένα ντόμινο, δηλαδή έφευγε ένα μέλος της οικογένειας και έπειτα μπορεί να έφευγε και ο αδερφός του, ο ξάδερφος του κλπ. Με τον τρόπο αυτό, τα υπόλοιπα άτομα που μετανάστευαν είχαν έναν άνθρωπο στην Ελλάδα για να ζητήσουν τη στοιχειώδη βοήθεια της αρχής μιας δύσκολης κατάστασης. Ωστόσο αυτή η βοήθεια μπορεί να μη δινόταν από τους συγγενείς, για τους δικούς τους λόγους, αλλά να δόθηκε από ανθρώπους, Έλληνες ή μη, που απλώς συμπονούσαν την φτώχεια και τις οικονομικές δυσκολίες μιας οικογένειας μεταναστών.

“Νεπτίλα: Θα μπορούσε κάποιος δικός μας άνθρωπος να βρεθεί να πει έλα πάρε μια κουβέρτα απ’ το σπίτι μου..δεν βρέθηκε ποτέ κανείς..μέναμε..για κάποιο διάστημα μέναμε 4 άτομα..κοιμόμασταν με μια κουβέρτα κάτω στο πάτωμα στα πλακάκια..τρώγαμε..θυμάμαι πολύ καλά βασικά, παίρναμε ψωμί και τρώγαμε..ψωμί, λίγο σαλάμι και λίγο τυρί γιατί δεν είχαμε πού να μαγειρέψουμε, πού να πάρουμε το φαγητό στο ψυγείο, για να το κρατήσουμε για την επόμενη μέρα και τα σχετικά..και..η

σπιτονοικοκυρά μας τότε πολύ καλή..είδε πώς ζούσαμε και μας έφερε ένα αυτοκίνητο γεμάτο πράγματα..όλα τα οικιακά είδη..μετά ήταν μια άλλη γυναίκα απέναντί μας, η κυρία Γιούλη..μας έβλεπε ρε παιδί μου και έβλεπε ότι δεν είχαμε τίποτα σχεδόν και πήγε και μας έφερε και αυτή ο,τι μπορούσε..μετά κάποιες οικογένειες που η μάνα μου δούλευε..μπορώ να πω ότι πήραμε πολλή υποστήριξη..αυτά.” Συνέντευξη 5^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Παρόλα αυτά, στις περισσότερες περιπτώσεις υπήρχε η αλληλοβοήθεια μεταξύ των συγγενικών ή φιλικών προσώπων, γι’ αυτό και πολλές οικογένειες αποφάσισαν να μεταναστεύσουν εξ αρχής αποκλειστικά και μόνο επειδή γνώριζαν πως θα είχαν δικούς τους ανθρώπους στην ξένη χώρα που θα μετανάστευαν μόνιμα. Άλλοι από την άλλη, δεν είχαν καμία βοήθεια από κανέναν άνθρωπο, είτε επειδή δεν είχαν κανέναν συγγενή/φίλο στην Ελλάδα είτε επειδή δεν βρέθηκε κανένας να νοιαστεί για την κατάσταση που βρίσκονταν και χρειάστηκε να σταθούν ολομόναχοι στα πόδια τους.

“Μάριος: Κανέναν. Ο πατέρας μου ουσιαστικά όταν είχε έρθει, ήρθε ολομόναχος..απλά..ήξερε κάποιον γνωστό φίλου ξέρω γω απ’ το χωριό..ο οποίος ήξερε ότι θα μιλήσει με τον συγκεκριμένο άνθρωπο και απλά θα του προσφέρει μια δουλειά..ώστε να μπορεί να έχει μια οικονομική ενίσχυση και από κει και πέρα δεν ήξερε κανέναν άλλον. Μια μέρα ο πατέρας μου με πήρε που πηγαίναμε σε μια δουλειά δικιά του, περάσαμε από ένα μικρό οικοπεδάκι στην Πεντέλη και είχε μέσα ένα μικρό κατεστραμμένο σπιτάκι και μου λέει, εδώ είχαβάλει ένα στρώμα και έμενα όταν ήρθα πρώτη φορά στην Ελλάδα. Και ήταν αρκετά σοκαριστικό.” Συνέντευξη 8^η, άντρας, 23 ετών, μόνιμη διαμονή στη Χάγη, Ολλανδία.

3.3.4. Ρατσισμός στην Ελλάδα.

Το ζήτημα του ρατσισμού, ειδικά προς τους Αλβανούς στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, ήταν αρκετά κρίσιμο. Σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι είχαν κάποια ιστορία ρατσισμού που έχουν υποστεί, είτε στο σχολείο είτε γενικά στην ελληνική κοινωνία. Οι περισσότεροι, δέχτηκαν ρατσισμό στο σχολείο, είτε από τους άλλους συμμαθητές και συμμαθήτριές τους, είτε από τους ίδιους τους δασκάλους τους. Ένα τέτοιο γεγονός τους επηρέασε ως παιδιά στην εκμάθηση τόσο της ελληνικής γλώσσας

όσο και των μαθημάτων τους, καθώς είχαν τον φόβο και την ανασφάλεια πως είναι διαφορετικοί και πως ο,τι πουν και γράψουν θα είναι λάθος και «άξιο» χλευασμού από τους άλλους συμμαθητές τους και δασκάλους τους. Παρ' όλο που οι περισσότεροι ερωτώμενοι σχολιάζουν πως δεν τους επηρέασε, δύο από αυτούς επισήμαναν πως όσο και να πίστευαν πως δεν τους επηρεάζει, ασυνείδητα λάμβαναν αυτά τα σχόλια και χωρίς να το καταλάβουν είχαν πάντα την αίσθηση της διαφορετικότητας.

***“Ροβένα:** Ναι..η αλήθεια είναι, νομίζω ήταν εκείνη η περίοδος όπου..βασικά, επειδή εμείς πήγαμε και σε νησί, στο Ρέθυμνο που ήταν μικρή πόλη..σίγουρα οι άνθρωποι είναι λίγο πιο..κλειστοί..και η κοινωνία είναι πιο μικρή..οπότε..όλοι γνωρίζονται μεταξύ τους οπότε όταν πάει κάποιος ξένος σίγουρα θα κάνει μεγαλύτερη εντύπωση απ’ όταν θα πήγαινε σε μια μεγαλύτερη πόλη. Αλλά για κάποιο λόγο..δε θυμάμαι ποτέ να ένιωσα ρατσισμό, βαθύ ρατσισμό..ή να νιώθω ότι είμαι..απ’ έξω για παράδειγμα..θυμάμαι βέβαια όταν ήμουνα πιο μικρή στο δημοτικό που μου φαινόταν λίγο πιο δύσκολα να κάνω φιλίες.” Συνέντευξη 2^η, γυναίκα, 28 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.*

Για κάποιους αυτές οι ιστορίες, είναι χαραγμένες στη μνήμη τους, προσπαθώντας μέχρι σήμερα να τις ξεχάσουν και να τις αντιμετωπίσουν, καθώς η αντιμετώπιση του ρατσισμού σε μια τόσο μικρή ηλικία αφήνει ανασφάλειες στο πέρασμά της, με αποτέλεσμα η αίσθηση της διαφορετικότητας και του «ξένου» να τους κυνηγάει έως σήμερα. Φυσικά, κάποια άτομα δεν ένιωσαν κάποια μορφή ρατσισμού, ή δεν έδωσαν τη στοιχειώδη σημασία και επομένως δεν έχουν κάποια ανάμνηση από κάποιο περιστατικό.

***“Betina:** Προσωπικά σε μένα και την αδερφή μου, απ’ ο,τι ξέρω για την αδερφή μου, ήτανε πολύ καλύτερα. Εγώ δεν έχω αντιμετωπίσει ρατσισμό. Προσωπικά. Πιστεύω ο μπαμπάς μου έχει αντιμετωπίσει πολύ στη δουλειά, ούτε τη μαμά δεν την έχω ακούσει ποτέ να μου χει πει κάτι, ο μπαμπάς πιο πολύ. Πολύ καλή η στάση.” Συνέντευξη 10^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στη Λειψία, Γερμανία.*

Αξίζει να αναφερθεί όμως, πως ο ρατσισμός που υπήρχε δεν ήταν μόνο μίας μορφής, δηλαδή στο σχολείο τα προσβλητικά σχόλια, αλλά ήταν και οι διακρίσεις. Πιο συγκεκριμένα, ανάμεσα σε δύο παιδιά, το ένα αλβανικής καταγωγής και το άλλο ελληνικής, εκείνο με την ελληνική καταγωγή

μπορεί να είχε κάποια περαιτέρω προτερήματα απλά και μόνο επειδή ήταν Έλληνας/ίδα. Στα σχολικά πλαίσια, κάτι τέτοιο μπορεί να γινόταν με την διαδικασία του ελέγχου και των βαθμών τριμήνου ή τετραμήνου, ενώ στα πλαίσια εργασίας, στην επιλογή μιας θέσης εργασίας ή στην αναβάθμιση της θέσης σε κάποια ανώτερη.

3.3.5. Εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Από το δείγμα των ερωτώμενων, όλα τα άτομα έχουν ολοκληρώσει την εκπαίδευσή τους στην Ελλάδα έως τουλάχιστον και την τρίτη Λυκείου, είτε σε γενικό Λύκειο είτε σε επαγγελματικό. Κάποιοι απ' αυτούς συνέχισαν τις σπουδές τους στην Ελλάδα, σε πανεπιστήμια ή σε κάποια ειδικότητα. Όπως και τα παιδιά ελληνικής καταγωγής, έδωσαν και εκείνα πανελλήνιες και τις εξετάσεις που ορίζει η Ελληνική κυβέρνηση και κατάφεραν να περάσουν σε κάποια ανώτατη σχολή, με μερικούς από αυτούς να την ολοκληρώνουν παίρνοντας το πτυχίο τους, ενώ κάποιοι άλλοι κατάλαβαν πως δεν τους άρεσε αυτή η κατεύθυνση και είτε το παράτησαν είτε ξαναπροσπάθησαν να δώσουν εξετάσεις για άλλη σχολή. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι ωστόσο ολοκλήρωσαν μια ανώτατη εκπαίδευση προτού προβούν σε μετακίνηση σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα.

“Μάριος: Έκανα σχολείο στην Ελλάδα..ουσιαστικά τελείωσα μέχρι και το λύκειο, μετά έδωσα πανελλήνιες, πέρασα σε σχολή, σπούδασα κιόλας κάποια χρόνια, αλλά δεν την τελείωσα τη σχολή (...) Οικονομικής επιστήμης, στην ΑΣΟΕΕ. Στο οικονομικό πανεπιστήμιο Αθηνών.” Συνέντευξη 8^η, άντρας, 23 ετών, μόνιμη διαμονή στη Χάγη, Ολλανδία.

Πέρα από τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα (ΑΕΙ) ή τα τεχνολογικά εκπαιδευτικά ιδρύματα (ΤΕΙ), κάποιοι ερωτώμενοι συνέχισαν την εκπαίδευση τους με μια δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε κάποιο Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) αποκτώντας κάποια ειδικότητα που μπορεί να τους διευκολύνει στην εύρεση εργασίας. Κάτι τέτοιο επιτεύχθηκε και μέσω της επιλογής τους σε επαγγελματικό λύκειο (ΕΠΑΛ) αντί για γενικό λύκειο (ΓΕΛ) που είτε το θεωρούσαν πιο εύκολη επιλογή για να ολοκληρώσουν τα εκπαιδευτικά τους χρόνια είτε επειδή θα τους δινόταν άμεσα μια ειδικότητα για να εργαστούν κατευθείαν μετά τα σχολικά τους χρόνια. Από την άλλη, η πλειοψηφία των ερωτώμενων επέλεξε άλλες χώρες για τριτοβάθμια εκπαίδευση, είτε διαφορετική χώρα απ' αυτές που έχουν ζήσει, είτε πίσω στην Αλβανία. Για μερικούς από αυτούς

οι χώρες που επέλεξαν για μετανάστευση είναι και οι χώρες που συνέχισαν τις σπουδές τους, με την πρόθεση να βρουν και ευκολότερα εργασία στον τομέα που σπουδάζουν στην χώρα αυτή. Κάποιοι άλλοι, διάλεξαν την Αλβανία ως χώρα προορισμού για τις σπουδές τους μετά την ολοκλήρωση του λυκείου, διότι η εισαγωγή στα αλβανικά πανεπιστήμια ήταν πιο εύκολη συγκριτικά με τα ελληνικά και ήθελαν να ασχοληθούν με έναν τομέα που και θα τους άρεσε και θα είχε επαγγελματική κατάρτιση. Έπειτα από αυτές τις σπουδές, μετανάστευσαν μόνιμα ξανά όχι στην Ελλάδα, αλλά σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα, είτε για τις περαιτέρω σπουδές, για παράδειγμα την επιλογή ενός μεταπτυχιακού είτε για εργασία πάνω στην ειδικότητά τους και με περισσότερες θέσεις εργασίας.

“Χριστίνα: Ναι. Έχω ξεκινήσει το ‘98, γιατί μου πήρε ένα χρόνο να πάω..μέχρι να κάνω τα χαρτιά, μέχρι να με δεχτούν στο..στο σχολείο, πήγα στο..στο 5ο δημοτικό στο Παγκράτι, μετά..εκεί έκανα μέχρι την τέταρτη δημοτικού..και μετά, όταν αλλάξαμε σπίτι που πήγα στο..στη Καισαριανή, άλλαξα και σχολείο κιόλας. Έχω κάνει μέχρι την τρίτη λυκείου, αλλά έχω σπουδάσει και κομμωτική κιόλας ταυτόχρονα στο τεχνικό λύκειο.” Συνέντευξη 4^η, γυναίκα, 31 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.3.6. Εργασία στην Ελλάδα και σχέσεις με εργοδότη/τρια

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι που έχουν εργαστεί στην Ελλάδα, ανέφεραν πως οι ίδιοι σπάνια έχουν δεχτεί κάποια μορφή ρατσισμού από τον εργοδότη ή την εργοδότηριά τους. Η έμφαση δόθηκε στον χαρακτήρα που προβάλλεται, δηλαδή στον τρόπο συμπεριφοράς τους στην εργασία, εάν φέρονται σωστά, θα τους φέρονται και σωστά. Αυτό δε σημαίνει όμως πως οι εργοδότες δεν έκανα διακρίσεις ανάμεσα στους υπαλλήλους τους. Στις συνεντεύξεις αναφέρονται περιστατικά από εργοδότες που μπορεί να φέρονταν με επαγγελματικό ύφος στους ερωτώμενους, αλλά σε άλλους μετανάστες να μην ήταν το ίδιο και να υπήρχαν ρατσιστικές συμπεριφορές, σχόλια περί καταγωγής και διακρίσεις τόσο στους μισθούς όσο και στην αντιμετώπιση καταστάσεων. Από τα περιστατικά αυτά, οι ερωτώμενοι αναφέρουν πως οι εργοδότες δεν είχαν κάποια ρατσιστική συμπεριφορά απέναντί τους διότι έχοντας πλέον αφομοιωθεί στην ελληνική κουλτούρα, μέσω σπουδών και γενικότερης ανατροφής στην Ελλάδα, διαχειρίζονται ως «Έλληνες» από τους εργοδότες, σε σχέση με κάποιον μετανάστη που μπορεί να βρίσκεται στην Ελλάδα για λιγότερα

χρόνια, μη γνωρίζοντας και ομιλώντας στον ίδιο βαθμό με τους ερωτώμενους την ελληνική γλώσσα.

“Σεμπάστιαν: Βοηθός ηλεκτρολόγου και έχω επίσης αναλάβει αρκετά κτήματα..κτηματικές δουλειές, που έχουμε στην περιοχή..Επίσης..κάνω και εικονογράφηση, πλέον στην Ελλάδα..με ορισμένους συγγραφείς. (...) Η αντιμετώπιση από τους εργοδότες ήταν πολύ φυσιολογική θα έλεγα, δεν είχα ποτέ πρόβλημα με εργοδότες, ήτανε πάντα..πολύ σεβαστοί απέναντί μου. (...) Με τους υπόλοιπους μετανάστες δε θα έλεγα ότι ήταν με όλους το ίδιο, γιατί απ’ ο,τι έχω καταλάβει..έχει να κάνει πολύ..το πώς σκέφτεται ο κάθε άνθρωπος..όλοι με χαρακτήριζαν σαν πολύ ήρεμο παιδί, δεν ισχύει με όλους..με αποτέλεσμα τους περισσότερους να μην τους χωνεύουν αρκετά.” Συνέντευξη 6^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.

Σαφώς, υπάρχουν και οι εξαιρέσεις που ανεξαρτήτως σωστής συμπεριφοράς, κάποια περιστατικά ρατσισμού μπορεί και να υπήρξαν, είτε προς τους ίδιους τους ερωτώμενους είτε προς άλλους μετανάστες συναδέλφους. Για κάποιους εργοδότες, αλλά και γενικότερα ανθρώπους, όσα χρόνια και αν ζήσει κάποιος στην χώρα τους, θα είναι για πάντα οι «ξένοι» και θα τους αντιμετωπίζουν με ρατσιστικές συμπεριφορές. Και από την αντίθετη πλευρά, υπάρχουν και οι εργοδότες που ανέπτυξαν μέχρι και φιλικές σχέσεις με τους ερωτώμενους, με πολλούς απ’ αυτούς να τους θεωρούν και ως οικογένεια, κρατώντας μέχρι και σήμερα επαφές.

Οι εργασίες που έκαναν στην Ελλάδα ήταν είτε βάσει των σπουδών τους, εξασκώντας την ειδικότητά τους, είτε οποιαδήποτε εργασία μπορούσαν να κάνουν εκείνη την περίοδο, όπως για παράδειγμα εποχικές εργασίες. Συνήθως, εργάζονταν ταυτόχρονα με τις σπουδές τους, για να εξασφαλίσουν ένα χρηματικό ποσό κάθε μήνα που ήταν δύσκολο να το λάβουν από τους γονείς τους. Μάλιστα, κάποιοι δούλευαν μαζί με κάποιο μέλος της οικογένειας και για να βοηθήνε τα μέλη αυτά αλλά και για να εξασφαλίσουν από κει το χρηματικό ποσό έναντι σε κάποια άλλη εργασία. Οι δουλειές που επέλεγαν δεν ήταν απαραίτητα συμβατές με τις σπουδές, αλλά οποιεσδήποτε υπήρχαν διαθέσιμες με το κατάλληλο μισθό και τις κατάλληλες, για εκείνους, ώρες εργασίας. Πολλοί είχαν ξεκινήσει εργασία από την εφηβική τους κιόλας ηλικία, για να υπάρξει κάποια χρηματική ενίσχυση στα έξοδα του σπιτιού, λόγω οικονομικών δυσκολιών που είτε αντιμετώπιζαν οι γονείς, είτε για να μην νιώθουν οι ίδιοι «βάρος» προς τους γονείς τους.

“Χριστίνα: Είχα δουλέψει..όχι ακριβώς επάγγελμα, αλλά κρατούσα γιαγιάδες και τις φρόντιζα..μεγάλης ηλικίας, γιατί ήμουν και μικρή τότε..στα 20, 21 χρονών..γιατί σπούδαζα ταυτόχρονα..ήμουν και σε σχολείο οπότε ήταν μια μικρή βοήθεια και για μένα αυτό...(…) Οι άνθρωποι που πρόσεχα..ήταν μεγάλης ηλικίας..στην αρχή το βλέπεις σαν επάγγελμα, αλλά όταν αρχίζεις και τους κρατάς λίγο παραπάνω και τους φροντίζεις, είναι σαν να τους κρατάς..σαν να είναι δικοί σου άνθρωποι. (...) Στην αρχή με βλέπανε ότι είναι μόνο Business, ότι είναι μόνο δουλειά..αλλά όταν έβλεπαν ότι τους φρόντιζα καλά..με φρόντιζαν και αυτοί καλά και μίλαγαν ευγενικά και ωραία. Δεν είχα κανένα παράπονο παράπονο.” Συνέντευξη 4^η, γυναίκα, 31 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.3.7. Γνώση και εκμάθηση ελληνικής γλώσσας.

Η ελληνική γλώσσα από τους συγκεκριμένους μετανάστες που έγιναν οι συνεντεύξεις, μαθεύτηκε στην Ελλάδα όταν ήρθαν. Κανένας δε τη γνώριζε πρωτύτερα. Οι περισσότεροι, αν όχι όλοι, την έμαθαν στο σχολείο. Για κάποιους ήταν πιο δύσκολο καθώς ήρθαν σε ηλικία που θα πήγαιναν σχολείο, χωρίς καν να τη γνωρίζουν και να αναγκαστούν να τη μάθουν βιαστικά, ενώ κάποιοι άλλοι γεννήθηκαν στην Ελλάδα και τους ήταν ευκολότερο, μέσω παιδικού σταθμού, κοινωνικού περιγύρου κλπ.

“Νεργίλα: εμείς φτάσαμε κάπου τον Σεπτέμβρη αρχές Σεπτέμβρη..είχαν ξεκινήσει ήδη τα σχολεία και μεις..μας είχε γράψει ήδη ο πατέρας μου, οπότε φτάσαμε ας πούμε σήμερα το μεσημέρι, το απόγευμα..και την επόμενη πήγαμε κατευθείαν σχολείο. Πήγαμε σε ένα καινούριο περιβάλλον, σε ένα καινούριο σχολείο χωρίς να ξέρουμε ούτε μία λέξη. Οπότε δεν ήταν και η πιο εύκολη εμπειρία εννοείται.” Συνέντευξη 5^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Οι πατεράδες των παιδιών αυτών, όταν αποφάσισαν να προβούν σε επανένωση οικογενειών, γνώριζαν ένα δείγμα της ελληνικής γλώσσας, καθώς εργάζονταν για ένα μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα στην Ελλάδα. Ωστόσο, δεν μπορούσαν να διδάξουν στα παιδιά τους έστω και αυτό το δείγμα, διότι δεν το γνώριζαν ούτε οι ίδιοι καλά και αυτά που γνώριζαν σχετίζονταν κυρίως με την εργασία τους, επομένως είχαν όρους και λεξιλόγιο με βάση το επάγγελμά τους. Αυτό είχε ως συνέπεια, τα παιδιά τους να υποχρεωθούν να μάθουν την ελληνική γλώσσα πολύ απότομα, μέσα

από ένα περιβάλλον που μιλούσαν μόνο εκείνη και να χρειαστεί να μάθουν γραφή και ανάγνωση, μιας γλώσσας που δεν είχαν καν ακουστά. Η κατάσταση αυτή ήταν σαφώς αρκετά επίπονη και επιβαρυνόμενη συναισθηματικά για ένα παιδί, καθώς ένιωθαν την περιθωριοποίηση συγκριτικά με τα υπόλοιπα παιδιά που μιλούσαν κανονικά και φυσιολογικά την ελληνική γλώσσα. Παρ' όλα αυτά, αυτό δεν στάθηκε εμπόδιο από το να την μάθουν μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, συγκριτικά με τους γονείς τους για παράδειγμα και αυτό τους έδωσε θάρρος και δύναμη να συνεχίσουν να διαβάζουν.

***Bionis:** Ήτανε πολύ δύσκολα γιατί τρίτη δημοτικού τώρα εγώ δεν ήξερα ούτε να μιλάω καν..έκανα μαθηματικά, γεωγραφία και όλα αυτά έκανα της τρίτης τάξης..και ελληνική γλώσσα και ορθογραφία και αυτά έκανα της πρώτης δημοτικού. (...) Πάνω στο μήνα θυμάμαι, είχα μάθει ήδη να διαβάζω και να γράφω. Δηλαδή ήτανε πολύ γρήγορα και ο δάσκαλος είχε μείνει πολύ ικανοποιημένος.” Συνέντευξη 7^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.*

3.3.8. Σχέσεις με συμπατριώτες στην Ελλάδα.

Οι σχέσεις με τους συμπατριώτες των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα, άλλοτε υπήρχαν και άλλοτε όχι. Για κάποιους θεωρούνταν σημαντικές καθώς ένιωθαν πως με τους συμπατριώτες τους έχουν περισσότερα κοινά, κοινά ενδιαφέροντα αλλά και κοινές δυσκολίες σε μια ξένη χώρα, επομένως οι σχέσεις τους ήταν και πιο σημαντικές. Πιο συγκεκριμένα, πολλοί απαντήσανε πως οι πρώτες τους φίλιες ήταν αποκλειστικά άλλα παιδιά Αλβανών διότι μόνο εκείνοι τους «δεχόντουσαν» όπως αναφέρθηκε. Με λίγα λόγια, τα υπόλοιπα παιδιά Αλβανών ήταν και εκείνα παιδιά μεταναστών που αντιμετώπιζαν τα ίδια προβλήματα και δυσκολίες με τους ίδιους, επομένως μπορούσαν να καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλον περισσότερο και να γίνουν άμεσα φίλοι/ες, χωρίς να θεωρεί ο ένας τον άλλον διαφορετικό ή ξένο, όπως πολλά ελληνόπουλα τους θεωρούσαν. Φυσικά, ένας λόγος ήταν και η παρόμοια γνώση της ελληνικής γλώσσας, οπότε τους ήταν πιο εύκολο να επικοινωνούν χρησιμοποιώντας περισσότερο την αλβανική γλώσσα που γνώριζαν αλλά και να προσπαθήσουν να μάθουν μαζί την ελληνική γλώσσα.

Όσον αφορά τις άλλες οικογένειες Αλβανών που μπορεί να συναναστρέφονταν ως οικογένεια, ήταν είτε με άλλους συγγενείς που είχαν μεταναστεύσει και εκείνοι οικογενειακώς στην Ελλάδα

είτε με άλλες οικογένειες Αλβανών, που είτε γνώριζαν οι γονείς στην εργασία τους, είτε λόγω κοινής γειτονιάς και πολλά ακόμη. Τα περισσότερα άτομα ήταν δηλαδή αλβανικής καταγωγής.

***“Χριστίνα:** Ναι είχαμε, γιατί και αυτοί μάλλον είχαν ζήσει όλα αυτό που ζούσα και ‘γω, να μας δείχνουνε με δάχτυλο και να μας κάνουνε παράδειγμα..να νιώσουμε άνετα και άβολα..και άσχημα, αλλά εντάξει είχαμε το δικό μας γκρουπ και μετά αρχίζαμε, όταν μαθαίναμε τα ελληνικά, όταν κάναμε και φιλίες με Έλληνες κιόλας..ήμασταν λίγο πιο κοντά.”* Συνέντευξη 4^η, γυναίκα, 31 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Για άλλες οικογένειες ωστόσο, οι επαφές αυτές ήταν αδιάφορες, καθώς επικεντρώνονταν αποκλειστικά στις οικογένειές τους, χωρίς να θέλουν να κοινωνικοποιηθούν με άλλες οικογένειες μεταναστών. Μάλιστα, όχι απαραίτητα μόνο με άλλες οικογένειες Αλβανών, αλλά και Ελλήνων. Πολλές οικογένειες επέλεξαν την αφοσίωση στην ανατροφή των παιδιών τους, δίχως την απόσπασή τους από παρέες ή συναναστροφές με άλλους ανθρώπους και κυρίως δίχως φιλίες με άλλους Αλβανούς. Ασφαλώς, οι συναναστροφές αυτές είτε γίνονταν συνειδητά, δηλαδή οι ίδιες οικογένειες να μην επιθυμούν να ασχοληθούν είτε με άλλους Αλβανούς είτε Έλληνες, αλλά και είτε ασυνείδητα, δηλαδή έχοντας όλη την θέληση αλλά μη έχοντας τον κατάλληλο χρόνο, λόγω υπερωριών εργασιών ή/και διπλής εργασίας, για να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές ανάγκες που τους προδίδει μια άλλη χώρα, με άλλες ανάγκες, στέγασης, τροφής, ανατροφής των παιδιών κλπ.

***“Ροβένα:** Όχι(...)νομίζω ότι ήτανε από επιλογή κυρίως πρώτα ξεκίνησε από την..μητέρα μου, αυτό το πράγμα, γιατί ντάξει ο πατέρας μου δεν ζει.. οπότε μετά από ένα σημείο ας πούμε η μαμά μου ήταν μόνη της, μια μονογονεϊκή οικογένεια..και..ίσως θεωρώ ότι δεν είχε και το χρόνο στο να αναπτύξει φιλίες, ή να επενδύσει σε αυτό το κομμάτι και..πολύ από τον χρόνο της το αφιέρωνε στο να δουλεύει και δούλευε δύο δουλειές, ίσως και τρεις κάποιες φορές, επειδή ήμουν και εγώ και ο αδερφός μου, μέχρι να μεγαλώσει ο αδερφός μου και να αρχίσει και αυτός να..υποστηρίζει και να βοηθάει την οικογένεια, οπότε ναι..δεν είχε, δεν θυμάμαι δηλαδή ξέρω γω να..ξέρω γω να περνάμε σαββατοκύριακα με άλλες οικογένειες ή με πολλές παρέες.”* Συνέντευξη 2^η, γυναίκα, 28 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.3.9. Έλληνες/ίδες φίλους/ες.

Η ερώτηση στην οποία όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν θετικά, ήταν αν είχαν/έχουν Έλληνες φίλους. Όπως είναι λογικό, η ενσωμάτωση των παιδιών της δεύτερης γενιάς μετανάστευσης στα σχολεία και στην ελληνική κοινωνία γενικότερα, είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων και με Έλληνες/ίδες, καθώς όπως αναφέρουν, δέθηκαν σαν προσωπικότητες. Δεν τους επηρέασε ο ρατσισμός που μπορεί να είχαν υποστεί παλαιότερα (εάν συνέβη) και συνέχισαν στην ανάπτυξη φιλικών σχέσεων με παιδιά ελληνικής καταγωγής, θεωρώντας τους μάλιστα σήμερα κάποιοι από τους ερωτώμενους, οικογένεια, όπως αναφέρθηκε στις συνεντεύξεις.

“Μάριος: Εντάξει γενικά, οι καλύτεροί μου φίλοι είναι Έλληνες..και..είναι οι φίλοι μου, I mean δεν ξέρω πώς να το περιγράψω..πολύ όμορφες αναμνήσεις γενικά.” Συνέντευξη 8^η, άντρας, 23 ετών, μόνιμη διαμονή στη Χάγη, Ολλανδία.

“Betina: Επειδή ήτανε φίλοι μου ήτανε καλές. Γενικά δεν έχω, δεν έχω αισθανθεί ρατσισμό από κανέναν. Δεν ξέρω, ίσως δεν έδινα σημασία; Αλλά οι φίλοι μου μια χαρά.” Συνέντευξη 10^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στη Λειψία, Γερμανία.

Παρ’ όλο που στην αρχή των σχολικών τους χρόνων στην Ελλάδα οι πρώτες φιλίες που ανέπτυξαν κάποιοι ήταν με άλλα παιδιά αλβανικής καταγωγής, καθώς η ενσωμάτωση και η αφομοίωση τους γίνονταν ολοένα και εντονότερες, άρχισαν να αναπτύσσουν φιλικές σχέσεις και με παιδιά ελληνικής καταγωγής. Η γνώση τους στην ελληνική γλώσσα ήταν πλέον εμφανής και μπορούσαν να επικοινωνούν κάλλιστα με άλλους ανθρώπους. Έπειτα, η επιλογή φίλων γινόταν αποκλειστικά και μόνο με βάση τους χαρακτήρες των άλλων παιδιών και όχι με βάση την καταγωγή τους και το αν θα γίνουν «δεκτοί» προς αυτούς. Παρά ταύτα, ακόμη και με όλα αυτά, δηλαδή τις γνώσεις στην ελληνική γλώσσα και την αφομοίωση στην ελληνική κοινωνία, μερικοί επέλεξαν ξανά φιλίες με Αλβανούς για να έχουν τις ίδιες ανέσεις, όπως για παράδειγμα αναφέρεται στο παρακάτω απόσπασμα συνέντευξης του δείγματος, πως λόγω της κλειστής νοοτροπίας που είχαν οι γονείς της, δεν θα της επέτρεπαν να συναναστραφεί με Ελληνίδες φίλες, καθώς εκείνες θα ήταν πιο άνετες στο θέμα ωραρίου στην βόλτα, ή και γενικότερα είχαν τον φόβο πως λόγω της μεγαλύτερης άνεσης στην ελληνική κοινωνία, θα συμβεί κάτι κακό στην κόρη τους.

“Κατερίνα: Στο δημοτικό είχα κάποιες Ελληνίδες φίλες, οι οποίες..και πάλι δεν ταιριάζαμε, νομίζω ότι..είχανε πιο..η οικογένειά τους τούς άφηνε να κάνουνε πράγματα, με τις φίλες τους, να βγαίνουν και τα λοιπά..οι δικοί μου γονείς ήταν πιο κλειστοί..Δε θα μ’ άφηναν να βγω εύκολα..νόμιζαν ότι κάτι κακό θα συμβεί..ότι μπορεί κάτι κακό να κάνω..Επειδή είχανε κάποιο πρότυπο στην Αλβανία και κάποιες συμπεριφορές στην Αλβανία, γι’ αυτό και ήτανε πιο κλειστοί από τους..από τις ελληνικές οικογένειες.” Συνέντευξη 3^η, γυναίκα, 22 ετών, μόνιμη διαμονή στο ανατολικό Λονδίνο, Αγγλία.

3.3.10. Γλώσσα επικοινωνίας εντός νοικοκυριού.

Η επιλογή μιας γλώσσας επικοινωνίας σε μια οικογένεια μεταναστών είναι πρακτικά αδύνατη. Στη προκειμένη περίπτωση, τα παιδιά της οικογένειας λόγω σχολείου και εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, τους είναι πιο εύκολο να επικοινωνούν στα ελληνικά, ενώ οι γονείς που δεν τη μαθαίνουν με τον ίδιο τρόπο, επικοινωνούν με την μητρική τους γλώσσα. Για κάποια παιδιά ήταν πιο δύσκολο να μιλάνε ξανά στα αλβανικά, ενώ για κάποια άλλα ήταν επιλογή τους να μιλάνε και στα αλβανικά για να μην ξεχάσουν τη μητρική τους γλώσσα.

“Χριστίνα: Απ’ τη στιγμή που γεννήθηκε η αδερφή μου, οι γονείς μου κατάλαβαν ότι έχω προβλήματα με τα αλβανικά και ότι υπάρχουνε πολλές λέξεις που δεν μπορώ να πω..όπως και το όνομα του μπαμπά μου, στα αλβανικά δεν μπορώ να το πω και τον φωνάζω πολλές φορές αντί για μπαμπά Γιώργο. Δεν μπορώ να τον φωνάζω Gjergji (Τζέρτζι) γιατί δεν μπορώ να το προφέρω κανονικά και επειδή είδαν ότι έχω μεγάλο πρόβλημα αποφασίσαμε να μάθουμε και Αλβανικά κιόλας.” Συνέντευξη 4^η, γυναίκα, 31 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Μάλιστα, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως (βλ. Μέρος 3^ο, Κεφ. 1^ο, 1.2.8), επειδή τα παιδιά αυτά έμαθαν αρκετά γρήγορα και απότομα την ελληνική γλώσσα, με όλον τους τον περίγυρο για όλες τις σχολικές τους ώρες να μιλά αποκλειστικά αυτήν, αφότου την έμαθαν η επιλογή και χρήση της γλώσσας αυτής ήταν σχεδόν μονόδρομος. Συνήθισαν απότομα την ελληνική γλώσσα, με τις δασκάλες και τους/τις φίλους/ες τους να την χρησιμοποιούν και επομένως η αλβανική γλώσσα να έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Ως παιδιά, είτε ήθελαν είτε δεν ήθελαν, οι περισσότεροι γονείς των ερωτώμενων υποχρέωναν τα παιδιά μέσα στο νοικοκυριό τους να επικοινωνούν αποκλειστικά με

την αλβανική γλώσσα, για να μην ξεχαστεί από τα παιδιά και να γνωρίζουν έστω τα βασικά. Στην μετέπειτα ζωή τους ωστόσο, όσο μεγάλωναν, η χρήση της αλβανικής γλώσσας ολοένα και μειωνόταν, κυρίως λόγω συνήθειας χρήσης της ελληνικής. Όσοι θέλησαν να διατηρήσουν τις γνώσεις τους πάνω στην αλβανική γλώσσα, επικοινωνούσαν οικειοθελώς με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, με σκοπό την εξάσκησή της.

“Νεπτίλα: Δεν υπήρχε επιλογή, ήταν αλβανικά..πιστεύω προσωπικά, καμιά φορά- ούτε εγώ ούτε ο αδερφός μου πήγαμε σε αλβανικό σχολείο εννοείται.. γιατί..λόγω ηλικίας που ήρθαμε στην Ελλάδα 1η δημοτικού ξεκινήσαμε στην Ελλάδα και τα σχετικά..βεβαίως ο πατέρας μου έπαιρνε βιβλία και προσπάθησε να μας μάθει την άλφα βήτα και τα σχετικά..να μπορούμε τουλάχιστον να επικοινωνούμε, που πιστεύω ήταν πάρα πολύ καλό διότι..κάτι που είδα και δεν μ’ άρεσε σε οικογένειες Αλβανών, δεν έμαθαν τα παιδιά τους αλβανικά..τουλάχιστον το βασικό, να μπορεί να πει ένα γεια, ένα τι κάνεις. (...) Μιλούσαμε κυρίως αλβανικά, ακόμα μιλάμε αλβανικά, παρόλο που εμένα μπορεί να μου βγαίνει πιο εύκολο το να μιλήσω ελληνικά αλλά ακόμα μιλάμε αλβανικά” Συνέντευξη 5^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.3.11. Ελληνική ιθαγένεια.

Έπειτα από τη φοίτηση σε ελληνικά σχολεία των παιδιών Αλβανών μεταναστών, ή αλλιώς δεύτερη γενιά, υπήρχε η δυνατότητα παροχής ελληνικής ιθαγένειας. Βέβαια, αυτό ίσχυε με την ενηλικίωσή τους και όχι νωρίτερα, παρόλο που ζούσαν και πήγαιναν σχολείο στην Ελλάδα. Πριν από την ελληνική ιθαγένεια, είχαν άδεια παραμονής που τους επέτρεπε την νόμιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα. Ωστόσο, η έκδοση της άδειας παραμονής κάθε σχεδόν 2 χρόνια, ήταν αρκετά χρονοβόρα και κοστοβόρα, κάτι το οποίο ταλαιπωρούσε αρκετά τα παιδιά αυτά.

“Σεμπάστιαν: Ναι φυσικά, έχω λάβει την ελληνική ιθαγένεια. (...) Ήτανε πριν..πριν..5 χρόνια νομίζω; (...) Λόγω σχολείου κατά κύριο λόγο. (...) Πιο πριν είχαμε άδεια παραμονής.” Συνέντευξη 6^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.

Παρά ταύτα, για όσα παιδιά Αλβανών μεταναστών γεννήθηκαν στην Ελλάδα, η ελληνική ιθαγένεια δόθηκε αυτόματα μόλις ενηλικιώθηκαν, ανεξαρτήτως την ύπαρξη ή μη ελληνικής ιθαγένειας των γονέων.

“Κατερίνα: Ναι..την πήρα στα 18 μου και είμαι πολύ περήφανη γι’ αυτό, διότι αγαπώ πολύ και την Ελλάδα και την Αλβανία.” Συνέντευξη 3^η, γυναίκα, 22 ετών, μόνιμη διαμονή στο ανατολικό Λονδίνο, Αγγλία.

Τα παιδιά που ήρθαν σε μικρή ηλικία αλλά γεννήθηκαν στην Αλβανία, είχαν μεγαλύτερη διαδικασία για την έκδοση και την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας. Οι δυσκολίες στις δημόσιες υπηρεσίες ήταν εμφανείς, καθώς μπορεί να τύχαινε να είχαν ρατσιστικές συμπεριφορές από εργαζομένους εκεί, αλλά και η γραφειοκρατία και τα απαραίτητα έγγραφα που έπρεπε να παραδώσουν ήταν κατά πολύ περισσότερα από εκείνα που έπρεπε να παραδώσουν τα παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα. Εννοείται πως, τα έγγραφα αυτά είχαν και τις αντίστοιχες χρεώσεις, που πολλές φορές ήταν αρκετά επιβαρυνμένες, λόγω των μεταφράσεων από την αλβανική γλώσσα στην ελληνική, μέσω των κατάλληλων φορέων, λόγω των επικυρώσεων και τα σχετικά. Ασφαλώς, η απόφαση για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας έγινε από τους περισσότερους, για να μην χρειάζεται να ανανεώνουν κάθε ένα με δύο χρόνια την άδεια παραμονής τους, δαπανώντας περισσότερα χρήματα αλλά και επειδή η ελληνική ιθαγένεια, συνεπώς η ιθαγένεια σε μια Ευρωπαϊκή χώρα, σήμαινε περισσότερα σε σχέση με την αλβανική ιθαγένεια. Είχαν περισσότερες επιλογές προορισμών σε χώρες, χωρίς να χρειάζεται η έκδοση βίζας, όπως θα γινόταν με την αλβανική ιθαγένεια, είχαν περαιτέρω προνόμια στις μελλοντικές θέσεις εργασίας τους, ή σπουδών τους κλπ. Εν τούτοις, αναφέρεται από πολλούς ερωτώμενους, πως η Ελλάδα είναι η μοναδική Ευρωπαϊκή χώρα που για να αποκτήσεις την ιθαγένειά της χρειάζεται αρκετή διαδικασία και πολλά χρόνια διαμονής της σε αυτήν, ακόμα και αν έχεις ολοκληρώσει σχολικά χρόνια ή/και σπουδές, ενώ σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες που έχουν ζήσει ή ζουν ακόμη εκεί, η απόκτηση της ιθαγένειας της χώρας αυτής είναι μακράν ευκολότερη, με λιγότερη γραφειοκρατεία και δικαιολογητικά έγγραφα.

3.3.12. Επαφές με την Αλβανία και επισκέψεις εκεί.

Η επιστροφή στην χώρα καταγωγής των μεταναστών, έστω και για διακοπές, είναι επιλογή τους. Για μερικούς είναι πολύ σημαντικό να επιστρέφουν για κάποιες μέρες διακοπών, για την επανένωσή τους με την πατρίδα τους και τους συγγενείς τους και επιλέγουν να την επισκέπτονται όσο πιο συχνά μπορούν και φυσικά να μπαίνουν στη διαδικασία να ενημερώνονται για το τι συμβαίνει στην Αλβανική κοινωνία, μέσω social media κλπ. Αυτό συμβαίνει διότι έχουν την αλβανική κουλτούρα και νοοτροπία, παρ' όλη την ανατροφή τους στην Ελλάδα, μη σημαίνοντας πως δεν έχουν αποκτήσει και την ελληνική κουλτούρα. Ακόμη, πολλοί δικοί τους άνθρωποι παραμένουν και ζουν μέχρι και σήμερα στην Αλβανία, επομένως η επικοινωνία μαζί τους είναι σημαντική γι' αυτούς και φυσικά, είναι και ο λόγος που θέλουν να ενημερώνονται για την κατάσταση της χώρας τους και για λόγους ανησυχίας για τους δικούς τους ανθρώπους αλλά και για την ενημέρωση της χώρας απ' όπου προέρχονται.

“Bionis: Κρατάω ακόμα και σήμερα. (...) Ναι ενημερώνομαι για τη γενικότερη κατάσταση εκεί, κάθομαι και διαβάζω, δηλαδή θα κάτσω να μπω να διαβάσω τα news της Αλβανίας. (...) Μέσω internet..εννιώ θα μπω στο google, θα γκουγκλάρω θα διαβάσω..Θα κάτσω να δω και ειδήσεις, δηλαδή θα κάτσω να πατήσω λίγο στο youtube ειδήσεις..τάδε ημερομηνία άμα έχει γίνει κάτι, οτιδήποτε..για να κάτσω να ενημερωθώ λίγο παραπάνω”
Συνέντευξη 7^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.

Για άλλους, είναι κάτι πιο αδιάφορο και δεν ασχολούνται με το να περάσουν χρόνο εκεί ή/και να ενημερωθούν για τη γενικότερη κατάσταση εκεί. Η ενασχόληση με το ζήτημα της ενημέρωσης μπορεί να πραγματοποιηθεί από τους γονείς τους και σε περίπτωση που έχει συμβεί κάτι σημαντικό ή/και σοβαρό να το μάθουν από εκείνους, αλλά χωρίς εκείνοι να μπουκ στην διαδικασία να αναζητήσουν και να ασχοληθούν με κάτι τέτοιο. Επιπρόσθετα, λόγω της ανατροφής στην Ελλάδα, οι σχέσεις με τους ανθρώπους στην Αλβανία για κάποιους έγιναν πιο απόμακρες, ακόμα και για τις σχέσεις με τους συγγενείς τους εκεί, καθώς τους έβλεπαν πιο σπάνια. Ιδιαίτερα, πλέον που βρίσκονται μόνιμα σε χώρα εκτός Ελλάδας και Αλβανίας, οι περισσότεροι από το δείγμα θα επιλέξουν να ενημερωθούν περισσότερο για την κατάσταση στην Ελλάδα, καθώς εκεί μεγάλωσαν, εκεί βρίσκονται οι φίλεις τους κλπ, ή κάποιοι αναφέρουν πως θα δαπανήσουν τον ίδιο χρόνο για την ενημέρωση ή δε θα ενημερωθούν καθόλου για καμία. Ωστόσο

για την Ελλάδα είναι ευκολότερο να γνωρίζουν την γενικότερη κατάσταση, αφού πολλοί άνθρωποι που έχουν στενή επικοινωνία μαζί, ζουν ακόμα μόνιμα στην Ελλάδα.

“Ορέστης: Όχι να σου πω την αλήθεια, δηλαδή..έχω να πάω απ’ το ‘15. Τότε που πήγα..το ‘15 πήγα Αλβανία, είπα στη γιαγιά μου ότι φεύγω Βέλγιο για να σπουδάσω και τέτοια, έφυγα Βέλγιο και από τότε δεν έχω ξαναπάει Αλβανία, πηγαίνω μόνο Ελλάδα. Στην Αλβανία κρατάω μόνο με..2-3 θείους..θείους και θείες..επαφές. Δηλαδή παίρνουμε ένα τηλ..να πω..κάθε 6 μήνες; Κάτι τέτοιο, δηλαδή..κάθε φορά όταν γίνεται κάτι μεγάλο, Πάσχα Χριστούγεννα και τέτοια πράγματα. (...) Δεν ενημερώνομαι για την γενικότερη κατάσταση εκεί.” Συνέντευξη 9^η, άντρας, 24 ετών, μόνιμη διαμονή στο Βερολίνο, Γερμανία.

3.4: Μετανάστευση από την Ελλάδα σε άλλες χώρες του εξωτερικού.

3.4.1. Απόφαση για μετανάστευση από Ελλάδα.

Για τα παιδιά των ήδη μεταναστευτικών οικογενειών, η επιλογή για μετανάστευση ξανά σε άλλη χώρα, είναι κάτι πιο εύκολο και διαχειρίσιμο για εκείνους. Η απόφαση αυτή πάρθηκε είτε για σπουδές, είτε για εργασία στο εξωτερικό, είτε ακόμη επειδή δεν είχαν κάποια δουλειά στην Ελλάδα που να είναι ικανοποιημένοι. Μάλιστα, κάποιοι έφυγαν απλά για τη δοκιμή κάτι τελείως διαφορετικού, διαφορετικού συστήματος κλπ και κατέληξαν να ζουν μόνιμα στην χώρα που μετανάστευσαν. Σίγουρα ένας παράγοντας που τους ώθησε στην απόφαση, είναι κάποια συγγενικά πρόσωπα ή/και φίλοι που είχαν στο εξωτερικό που τους παρότρυναν να μετακινηθούν από την Ελλάδα, την χώρα που μεγάλωσαν.

Πολλοί από τους ερωτώμενους, το σκέφτονταν καιρό σαν απόφαση, διότι στην Ελλάδα δεν είχαν τις ίδιες προσδοκίες όσο είχαν για κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Ο κύριος στόχος των περισσότερων ήταν μια καλύτερη θέση εργασίας, με χρηματικό μισθό που να αξίζει στις ικανότητές τους και φυσικά, ένα πιο και οργανωμένο τρόπο ζωής. Μάλιστα, όσοι είχαν επαγγελματική εμπειρία στην Ελλάδα δήλωσαν πως σκέφτονταν καιρό να φύγουν, καθώς οι συνθήκες εργασίας και η αντιμετώπιση από τον εργαζόμενο ως προς τη δουλειά που έβγαζαν, δεν είχαν αντιστοιχία. Ο μισθός που έπαιρναν από τη μόνιμη ή εποχική εργασία τους, δεν ήταν επαρκής για τις ανάγκες τους και αυτό τους ώθησε να συλλογιστούν πως στο κοντινό ή μακρινό

μέλλον θα είναι ακόμα πιο δύσκολο να ανταπεξέλθουν στα οικονομικά ζητήματα που θα χρειάζεται η δημιουργία μιας νέας οικογένειας και συνεπώς, η απόκτηση παιδιών. Για άλλους πάλι, η απόφαση να φύγουν έγινε πιο απότομα και εκτός κάποιου προγράμματος, απλώς και μόνο επειδή αντιμετώπιζαν οικονομικές δυσκολίες στην Ελλάδα ή δυσκολία εύρεσης κατάλληλης εργασίας, με κατάλληλες συνθήκες και ένα στοιχειώδη ικανοποιητικό μηνιαίο μισθό. Επιπρόσθετα, τα άτομα αυτά είτε είχαν κάποιο δικό τους άτομο στην χώρα προορισμού είτε δεν είχαν, είχαν ως βασικό στόχο να προχωρήσουν στη ζωή τους τόσο οικονομικά όσο και περισσότερο ποιοτικά, αποκτώντας μια εργασία που θα τους βοηθούσε να σταθεροποιηθούν και να σταθούν οι ίδιοι στα πόδια τους, δίχως απαραίτητα την βοήθεια των γονιών, που κάποιοι την είχαν περισσότερο, συγκριτικά με άλλους που μπορεί να μην την είχαν στον βαθμό που ήθελαν.

“Κατερίνα: Αποφάσισα λοιπόν, διότι είχα καταλάβει ότι και ο μπαμπάς μου δεν τα βγάζει πέρα, και ότι εγώ άρχισα να ζητάω ακόμα πιο πολλά..καμιά φορά αισθανόμουν άσχημα ότι κάποιες κοπέλες ντυνόntonουσαν πολύ όμορφα και γω δεν είχα την οικονομική κατάσταση να το κάνω αυτό..και όταν άκουγα απ’ τον μπαμπά μου όχι, όχι και όχι αλλά δεν ήταν αυτό το όχι το άγριο, το νευριασμένο όχι, αλλά αυτό το στεναχωρημένο όχι, το δεν μπορώ να στο προσφέρω διότι έχουμε μόνο και μόνο για τα βασικά, είπα στον μπαμπά μου ότι θα πάω μία επίσκεψη στην αδερφή μου στο Λονδίνο και αν μου αρέσει θα μείνω. Εννοείται ότι δεν μου άρεσε καθόλου, αλλά από την ανάγκη έμεινα.” Συνέντευξη 3^η, γυναίκα, 22 ετών, μόνιμη διαμονή στο ανατολικό Λονδίνο, Αγγλία.

Σαφώς, άλλοι παράγοντες που οδήγησαν μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος, ήταν η περαιτέρω συνέχιση των σπουδών τους ή την ενασχόληση με κάποιο νέο τίτλο σπουδών. Δύο από τις γυναίκες που ερωτήθηκαν, ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα στην Ελλάδα και αποφάσισαν πως θέλουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους μέσω μεταπτυχιακών προγραμμάτων σε άλλη χώρα, εκτός Ελλάδας και Αλβανίας και επέλεξαν το Ηνωμένο Βασίλειο και συγκεκριμένα το Λονδίνο. Ωστόσο, η επιλογή αυτή δεν έγινε τυχαία, καθώς και οι δύο είχαν δικά τους στενά συγγενικά πρόσωπα που έμεναν μόνιμα στην πόλη αυτή, οπότε είχαν ένα στήριγμα εκεί. Κάτι τέτοιο ήταν και η αιτία που πολλοί διάλεξαν τη συγκεκριμένη χώρα προορισμού που πήγαν, λόγω των ατόμων που γνώριζαν πως είχαν εκεί και είχαν τη βασική βοήθεια που χρειάζεται για την μόνιμη μετακίνηση σε μια άλλη χώρα. Παρά ταύτα, άλλοι υποστήριξαν πως δεν είχαν κανέναν άνθρωπο να τους βοηθήσει, πέρα από τη δική τους θέληση να δοκιμάσουν κάτι

καινούριο στη ζωή τους, χωρίς άγχος και φόβο, παρά μόνο ενθουσιασμό για μια νέα αρχή και μια νέα εμπειρία. Τέτοιο παράδειγμα είναι η επιλογή της Αγγλίας για πρόγραμμα Erasmus που είχε η μία γυναίκα του δείγματος, όπου επέλεξε την χώρα αυτή λόγω της γλώσσας που γνώριζε ήδη και θα ήταν πιο εύκολο, όπως ανέφερε, να ανταπεξέλθει τόσο στο πρόγραμμα σπουδών όσο και στην ζωή γενικότερα εκεί. Αντ' αυτού υπήρξε και το χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου το άτομο που ρωτήθηκε ανέφερε πως επέλεξε το Ηνωμένο Βασίλειο χωρίς κάποιον ιδιαίτερο λόγο, χωρίς μάλιστα τη γνώση ούτε της αγγλικής γλώσσας, απλώς και μόνο επειδή είχε θέληση να βελτιωθεί στο επάγγελμά του και την ειδικότητά του σε μια άλλη χώρα, οικονομικά πιο ανεπτυγμένη από την Ελλάδα. Επομένως, η βασικότερη αιτία που ανέφεραν οι περισσότεροι ερωτώμενοι, ήταν η θέληση για βελτίωση είτε στις σπουδές τους είτε στο επάγγελμά τους, σε μια χώρα και κοινωνία πιο οργανωμένη, πιο ανεπτυγμένη οικονομικά και κοινωνικά, δίχως τις διακρίσεις και τον ρατσισμό που μπορεί να είχαν υποστεί στην Ελλάδα.

“Ροβένα: Είχα σκεφτεί ότι θέλω να φύγω..κυρίως ήθελα να κάνω το μεταπτυχιακό μου, γιατί δεν ήθελα να το κάνω στην Ελλάδα, διότι δεν είχα βρει αυτό που με ενδιέφερε..και επίσης το γεγονός ότι ο αδερφός μου ζούσε ήδη στο..Στην Αγγλία, με επηρέασε στο να έρθω και εγώ εδώ πέρα..και επίσης και τα μεταπτυχιακά, είχε αρκετά μεταπτυχιακά εδώ πέρα στο..στην Αγγλία και στο Λονδίνο, ο οποίος μέ..έμενε ο αδερφός μου και μένει ακόμα..οπότε ναι σιγά σιγά..επειδή δεν τον είχα- Το είχα στο πίσω μέρος του μυαλού μου, ότι η Αγγλία είναι μια επιλογή. Βέβαια είχα επισκεφθεί και άλλες χώρες, διότι είχα κάνει Erasmus. Είχα πάει στην Πορτογαλία.” Συνέντευξη 2^η, γυναίκα, 28 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.4.2. Επιλογή άλλης χώρας.

Η επιλογή της χώρας που μετακινήθηκαν, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν έγινε τυχαία. Η παρουσία δικών τους ανθρώπων στην άλλη χώρα ήταν κρίσιμη, καθώς θα είχαν μια στοιχειώδη βοήθεια, έστω στην αρχή. Μάλιστα ήταν και ο λόγος που αρκετοί αποφάσισαν να μεταναστεύσουν, καθώς τα άτομα αυτά που είχαν στην χώρα μετακίνησης τους παρότρυναν να μεταναστεύσουν και εκείνοι, καθώς ήξεραν τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που υπήρχαν στην χώρα αυτή. Άλλοι, για λόγους οικονομικούς, επέλεξαν χώρες που έχουν πιο προσιτές τιμές στο στοιχείο της εκπαίδευσης που τους ενδιέφερε ή και σε προγράμματα σπουδών για περαιτέρω

ενασχόληση. Η γλώσσα επικοινωνίας ήταν σημαντικό κομμάτι στην επιλογή αυτή, καθώς λόγω των σπουδών θέλησαν να επιλέξουν μια χώρα που να γνωρίζουν την γλώσσα εκεί, για διευκόλυνση και κατανόηση τόσο στις σπουδές τους όσο και στον γενικότερο τρόπο ζωής εκεί.

“Έμα: Δεν είχα σκεφτεί ποτέ ότι θα φύγω από την Ελλάδα, Μετά που τελείωσα την σχολή μου, ήθελα απλώς να κάνω την πρακτική μου, να κάνω Εράσμους..και μου βγήκε σαν επιλογή η Αγγλία. Οπότε είχα αποφασίσει να κάνω 6 μήνες την πρακτική μου στην Αγγλία και μετά να κάνω κάτι εθελοντικά προγράμματα κάπου σε κάποια άλλη χώρα και να συνεχίσω το μεταπτυχιακό μου σε μια άλλη χώρα..ήθελα να ταξιδέψω με λίγα λόγια. Επέλεξα την Αγγλία, γιατί ήξερα τη γλώσσα, θα μπορούσα να..εγκατασταθώ πολύ πιο εύκολα..και είναι μία ξένη χώρα που θα ήμουνα τελείως μόνη μου, ούτε γνώριζα κανέναν..θα μπορούσα να βρω μια δουλειά και ήταν πιο εύκολο στο οικονομικό κομμάτι.”
Συνέντευξη 1^η, γυναίκα, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Κάποιοι άλλοι ερωτώμενοι, επέλεξαν την χώρα προορισμού με διαφορετικούς παράγοντες από την γλώσσα επικοινωνίας ή/και συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα. Η επιλογή έγινε λόγω αρέσκειας για την χώρα αυτή, από παλαιότερες εμπειρίες ή γνώσεις για εκείνη, είτε για το διοικητικό σύστημα που έχει η συγκεκριμένη, είτε για τους ανθρώπους εκεί και την ποιότητα ζωής, είτε ακόμη και για δικούς τους προσωπικούς λόγους, που δεν αναφέρθηκαν περαιτέρω.

“Betina: Είχαμε..είχε ο άντρας μου ανθρώπους εδώ που μπορούσαν να μας βοηθήσουνε, γιατί θέλαμε να ρθούμε λίγο γρήγορα, αλλά και μου άρεσε πάντα η Γερμανία, δηλαδή το σύστημα υγείας, το σύστημα εκπαίδευσης, είναι όλα..ξέρεις..είναι όλα ελεύθερα..Ελεύθερα..εννοώ δεν χρειάζεται να πληρώσεις κάτι, είναι..free. Οπότε ναι, είναι αρκετά κοινωνικό σύστημα..δηλαδή..social, social σύστημα..δεν ξέρω αν με κατάλαβες.” Συνέντευξη 10^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στη Λειψία, Γερμανία.

3.4.3. Αντίδραση οικογένειας.

Όπως είναι αναμενόμενο, σε μια τέτοια απόφαση μόνιμης διάστασης, να επικρατεί το άγχος και ο φόβος, καθώς οι γονείς των παιδιών αυτών είχαν υποστεί οι ίδιοι μια τέτοια απόφαση και δυσκολίες, καθώς πριν κάποια χρόνια έκαναν ακριβώς την ίδια πράξη και γνωρίζουν πώς είναι να

χρειάζεται να μετακινηθείς αλλού προκειμένου να υπάρξει ένα καλύτερο και πιο ποιοτικό μέλλον για τους ίδιους και τις οικογένειές τους, μελλοντικά ή παροντικά. Σαφώς τα αισθήματα των γονέων ήταν ανάμεικτα, καθώς από τη μία πλευρά επικρατούσε το άγχος και η στεναχώρια που θα φύγει το παιδί τους μόνιμα σε μια άλλη χώρα μακριά τους, από την άλλη η υποστήριξη προς τα παιδιά και η περηφάνια που πλέον είναι ικανοί να σταθούν μόνοι τους στα πόδια τους, αποκτώντας τη ζωή που επιθυμούν και με τον τρόπο που επιθυμούν.

“Bionis: Ο πατέρας μου χάρηκε, η μάνα μου έκλαψε..ο πατέρας μου χάρηκε, λέει “αφού είναι δικιά σου επιλογή χαίρομαι γι’ αυτό, μακάρι να σου πάνε όλα καλά..αφού εδώ πέρα βλέπεις ότι δεν μπορείς να βγεις, λέει, είναι ένα καλύτερο μέλλον για σένα..και στο μέλλον με την οικογένειά σου, οπότε είναι ο,τι καλύτερο. Ας ελπίσουμε, λέει, να είναι ο,τι καλύτερο” και ναι είναι αρκετά καλά. Πλέον έτσι; Γιατί στην αρχή..κάθε εμπόδιο και για καλό.” Συνέντευξη 7^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.

Για άλλους, οι γονείς τους ήταν εκείνοι που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην απόφαση αυτή, παροτρύνοντας τους να μεταναστεύσουν από την Ελλάδα, καθώς οι ίδιοι παρατήρησαν πως οι οικονομικές συνθήκες δεν είναι επιθυμητές και προσμένουν αρκετές δυσκολίες, πόσο μάλλον για έναν νέο άνθρωπο στην αγορά εργασίας. Αυτό δε σημαίνει όμως πως οι γονείς τους γνώριζαν ακριβώς πώς είναι η ζωή σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, απλώς γνώριζαν πως η επιμονή και το θάρρος θα τους φτάσει σε ένα ικανοποιητικό σημείο στη ζωή τους. Με την ολοκλήρωση των σχολικών τους χρόνων, σε περίπτωση που δε θα συνέχιζαν περαιτέρω σπουδές στην Ελλάδα ή την Αλβανία, πολλοί γονείς σκέφτηκαν και υποστήριξαν τα παιδιά να τους να μετακινηθούν σε άλλη χώρα για κάτι καλύτερο σε επαγγελματικά δεδομένα αλλά και σε απόκτηση εμπειριών και προϋπηρεσίας, σε περίπτωση που αποφάσιζαν να επιστρέψουν ξανά μόνιμα στην Ελλάδα. Για το θέμα των σπουδών στο εξωτερικό, είτε για μεταπτυχιακά, είτε για προπτυχιακά είτε ακόμη και για προγράμματα Erasmus, οι οικογένειές τους ήταν όχι μόνο υποστηρικτικοί αλλά μάλιστα πολλοί βοηθούσαν τα παιδιά τους και οικονομικά, σε περίπτωση που δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν μόνα τους σε μια άλλη χώρα στο οικονομικό κομμάτι, λόγω επιβαρυσμένου προγράμματος σπουδών. Μάλιστα, για τα παιδιά που η απόφαση μετανάστευσης έγινε απότομα, το βασικότερο συναίσθημα των γονιών ήταν το σοκ και δεν ήξεραν πώς να το διαχειριστούν, όπως αναφέρεται στις συνεντεύξεις.

“Ορέστης: Για Βέλγιο..η μάνα μου..Η μάνα μου με πίεσε μου έλεγε “να πας να πας είναι ωραία”, χωρίς να ξέρει βέβαια, “είναι πολύ ωραία έχει ωραίο κόσμο, έχει λεφτά, μπλα μπλα μπλα..” τι άλλο..”ο κόσμος δεν είναι ρατσιστές εκεί οι άνθρωποι, τους αγαπάνε τους ξένους μπλα μπλα μπλα” που στην ουσία δεν ήτανε..δεν ήταν αλήθεια όλα αυτά, απλά ντάξει, με πίεσε η μάνα μου, εγώ τότε 18 χρονών δεν ήξερα καν τι σημαίνει μετανάστευση..Ήξερα μόνο την ετυμολογία τι σημαίνει, ξέρεις να πας σε μια άλλη χώρα. Δεν ήξερα τι ακριβώς σημαίνει.” Συνέντευξη 9^η, άντρας, 24 ετών, μόνιμη διαμονή στο Βερολίνο, Γερμανία.

3.4.4. Εικόνα κατάστασης της ζωής πριν την μετανάστευση.

Για μερικούς, η ζωή τους στην Ελλάδα πριν φύγουν σε άλλη χώρα ήταν δύσκολη, ενώ για άλλους πιο ήρεμη. Όσοι είχαν αποφασίσει να μεταναστεύσουν λόγω κακών οικονομικών συνθηκών στην Ελλάδα, τα έβγαζαν πέρα πιο δύσκολα λίγο πριν την μετακίνηση, οπότε περίμεναν με ανυπομονησία τη στιγμή που θα φύγουν για να σταθεροποιηθούν καλύτερα οικονομικά. Για το λόγο αυτό, η απόφαση για την μετακίνηση έγινε από κάποιους με απόφαση και σκέψη ολόκληρων μηνών ενώ για άλλους ήταν απότομη και βιαστική. Πολλοί ερωτώμενοι είδαν την μετακίνηση αυτή ως μια διαφυγή από οποιαδήποτε προσωπικά προβλήματα και δυσκολίες που μπορεί να αντιμετώπιζαν εκείνη την περίοδο, που σαφώς δεν αναφέρθηκαν στις συνεντεύξεις και είχαν ως κίνητρο την μετακίνηση για μια νέα αρχή, για νέες εμπειρίες και με περισσότερες θετικές σκέψεις.

“Χριστίνα: Ήμουνα λίγο σε χάλια κατάσταση, γιατί λίγο και η προσωπική ζωή ήτανε λίγο άνω κάτω..οπότε ήμουνα κομμάτια μέσα μου..και..το να φύγεις και να αφήσεις μία χώρα που θεωρούσες ότι ήτανε η χώρα σου..γιατί το να ζήσεις περίπου 20 χρόνια στην Ελλάδα..όσο να ναι πονάει λίγο..και να πας σε μια άλλη χώρα που δεν ξέρεις καν τη γλώσσα πάλι..και να ξεκινήσεις..Απ’ το μηδέν..πάλι, όπως όταν ήσουν 5 χρονών, αλλά τώρα είσαι 22, 23..είναι λίγο πολύ δύσκολο.” Συνέντευξη 4^η, γυναίκα, 31 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Ενώ από την άλλη, όσοι μετακινήθηκαν λόγω περαιτέρω σπουδών, έπρεπε να προετοιμαστούν καταλλήλως, επιλέγοντας τα κατάλληλα ιδρύματα με τις κατευθύνσεις που τους ενδιαφέρει,

κάνοντας τις αιτήσεις που απαιτούνται και σε περίπτωση που δεν γίνουν δεκτοί να έχουν κι άλλες εναλλακτικές, ολοκληρώνοντας τα απαραίτητα δικαιολογητικά που χρειάζονται από την Ελλάδα αλλά και προετοιμάζοντας ψυχολογικά τους εαυτούς τους για ένα νέο πρόγραμμα σπουδών, σε γλώσσα εκτός της ελληνικής και της αλβανικής. Ακόμα και κατά την αναμονή τους και τις διαδικασίες για όλα τα παραπάνω, μερικοί ερωτώμενοι θέλησαν να ασχοληθούν με κάποια εργασία, έστω για μικρό χρονικό διάστημα, αλλά όπως αναφέρουν ήταν αρκετά δύσκολο λόγω ελλείψεων θέσεων εργασίας, σε οποιοδήποτε τομέα αλλά και επειδή οι περισσότερες θέσεις εργασίας αναζητούσαν υπαλλήλους με την κατάλληλη προϋπηρεσία, που οι ερωτώμενοι δεν την είχαν και έτσι η αναζήτηση εργασίας γινόταν ακόμα πιο δύσκολη.

“Νερίλα: Δε θυμάμαι πολλά, περίμενα να πάρω το πτυχίο μου, γιατί αργούν..οι ορκωμοσίες..έκανα το δίπλωμα οδήγησής μου, ήταν λίγο busy περίοδος, πολύ..πολλά μαζί..γιατί έπρεπε να κάνω αίτηση στα πανεπιστήμια εδώ πέρα. Τότε σκεφτόμουνα μήπως έβρισκα καμιά δουλειά στην Ελλάδα και καθόμουνα..σχεδόν αδύνατον γιατί βεβαίως ότι..δεν υπήρχαν δουλειές(...)Κυρίως έφυγα απλά για να κάνω ένα μεταπτυχιακό..και μετά να γυρίσω πίσω να βρω δουλειά και να δω πώς θα πάει. Δηλαδή, όταν έφυγα..δεν έφυγα με την έννοια ότι θα φύγω και δε θα ξαναγυρίσω.” Συνέντευξη 5^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.4.5. Τρόπος ταξιδιού.

Οι άνθρωποι που ερωτήθηκαν, ως νόμιμοι πολίτες στην Ελλάδα, μετακινήθηκαν και με νόμιμο τρόπο στο εξωτερικό. Οι περισσότεροι διαθέτοντας ελληνική ιθαγένεια, ως πολίτες χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετανάστευσαν ακόμη πιο εύκολα, έχοντας στη διάθεση τους απλώς την ελληνική ταυτότητα ή/και διαβατήριο. Κανένας από το συγκεκριμένο δείγμα ατόμων, δεν είχε παράνομη μετανάστευση και αυτό οφείλεται στο γεγονός πως όντας παιδιά δεύτερης γενιάς μεταναστών, μεγαλωμένοι ή/και γεννημένοι στην Ελλάδα, απέκτησαν αργά ή γρήγορα την ελληνική ιθαγένεια, με εύκολο ή/και πιο δύσκολο τρόπο και επομένως η μετακίνησή τους σαφώς και θα είναι νόμιμη. Ασφαλώς, η ύπαρξη της ελληνικής ιθαγένειας ή το δικαίωμα απόκτησής της, ήταν μια ακόμη αφορμή για τους ερωτώμενους να λάβουν την απόφαση να μεταναστεύσουν, καθώς συγκριτικά με τους γονείς τους στην μετανάστευσή τους στην Ελλάδα, που οι περισσότεροι

ήρθαν με παράνομο τρόπο, οι ίδιοι πλέον θα είναι νόμιμοι στην άλλη χώρα μετακίνησης και δεν θα αντιμετωπίσουν τις ίδιες δυσκολίες με εκείνες των γονιών τους.

“Betina: Ναι νόμιμα..λόγω της ελληνικής ιθαγένειας, μπόρεσα και ήρθα στην Γερμανία. Ως Έλληνας υπήκοος πλέον. Ο άντρας μου με οικογενειακή επανένωση.” Συνέντευξη 10^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στη Λειψία, Γερμανία.

Από την άλλη πλευρά, όσοι δεν είχαν αποκτήσει ακόμα την ελληνική ιθαγένεια, μετακινήθηκαν με τα αλβανικά νόμιμα έγγραφα και την ύπαρξη της άδειας παραμονής τους στην Ελλάδα, αλλά χρειάστηκε περισσότερη γραφειοκρατία για την απόκτηση των απαραίτητων εγγράφων για τη μεταφορά στο εξωτερικό, για το οποίο απλώς δαπανήθηκε περισσότερος χρόνος συγκριτικά με την αντίστοιχη μετακίνησή τους εάν είχαν νωρίτερα την ελληνική ιθαγένεια.

“Ορέστης: Ναι αμέ, από Αθήνα Βέλγιο έφυγα νόμιμα ναι, έκανα βίζα, έκανα ένα σωρό χαρτιά, έπρεπε να αποδείξω ότι έχω αρκετά λεφτά για να φύγω και για να μένω εκεί..και είχε αρκετή χαρτούρα ναι και έφυγα και μετά με αεροπλάνο.” Συνέντευξη 9^η, άντρας, 24 ετών, μόνιμη διαμονή στο Βερολίνο, Γερμανία.

3.5: Εγκατάσταση στην χώρα μετανάστευσης.

3.5.1. Εγκατάσταση στην χώρα μετανάστευσης και λόγος εγκατάστασης στην χώρα αυτή.

Η αφορμή των περισσότερων ερωτώμενων που έπαιξε ρόλο στην απόφασή τους να μεταναστεύσουν, ήταν η ύπαρξη συγγενικών προσώπων, ή/και φίλων, στο μέρος που επέλεξαν να μετακινηθούν. Η ύπαρξη γνωστών τους ανθρώπων, έδινε ένα κλίμα ασφάλειας στους ίδιους, στην πιο κοινή σκέψη «σε περίπτωση που συμβεί κάτι». Μάλιστα, πολλούς απ’ αυτούς τα πρόσωπα αυτά τους βοήθησαν κιόλας στην εγκατάστασή τους, παρέχοντάς τους τα βασικά στην αρχή της μετακίνησης. Η εγκατάστασή τους στην χώρα μετακίνησης έγινε είτε λόγω των ανθρώπων αυτών, είτε για να βρίσκονται κοντά στον χώρο των σπουδών τους ή της εργασίας τους. Η προσωρινή

τους μετακίνηση, διότι προσωρινή ήταν η απόφαση της μετακίνησής τους ως αρχική σκέψη, οδηγήθηκε εν τέλει σε μόνιμη απόφαση, είτε επειδή προσαρμόστηκαν με τις συνθήκες ζωής της χώρας αυτής, είτε όπως συνέβη σε δύο περιπτώσεις του δείγματος, γνώρισαν τον άνθρωπό τους και αποφάσισαν να παραμείνουν μόνιμα, έχοντας πλέον τη δική τους οικογένεια.

“Έμα: Έχω έρθει το 2017. (...) Οι άνθρωποι που θα έκανα..το κανάλι που θα έκανα το Εράσμους..μου είχε βρει ένα δωμάτιο..να μείνω, όπως οι περισσότεροι στην Αγγλία λόγω του ότι τα ενοίκια είναι πάρα πολύ ακριβά..κοντά στο κανάλι. Στο Βόρειο Λονδίνο.(...) Έχω αλλάξει κατοικίες πολλές κατοικίες μέχρι που γνώρισα το σύζυγό μου..και μετά αποφασίσαμε να μείνουμε μαζί. Και ανά διαστήματα έχουμε αλλάξει σπίτια, αλλά πάντα σε αυτήν την περιοχή.” Συνέντευξη 1^η, γυναίκα, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Για άλλους, η επιλογή της χώρας εγκατάστασης ήταν τυχαία, λόγω θετικών αξιολογήσεων στον τομέα της εκπαίδευσης για περαιτέρω σπουδές, ή απλώς λόγω διαδεδομένης φήμης πως η χώρα που επέλεξαν έχει υψηλά ποσοστά θέσεων στην αγορά εργασίας, όπου και ο πιο κοινός λόγος που μετακινήθηκαν ήταν η εργασία. Μερικοί, λόγω προσωπικών τους σχέσεων, επέλεξαν την μετακίνηση για τα προσωπικά τους δεδομένα, που ωστόσο κατέληξαν σε μια μόνιμη απόφαση διαμονής, καθώς κατάλαβαν πως ο τρόπος ζωής στην χώρα αυτή ήταν πιο οργανωμένος και άξιος να εργαστείς ή/και να επιλέξεις κάποιο νέο πρόγραμμα σπουδών, ή να συνεχίσεις τις περαιτέρω σπουδές σου.

Φυσικά, υπήρξε και η περίπτωση της τυχαίας επιλογής χώρας προορισμού, όπου με τη χρήση σύγχρονου φορητού τηλεφώνου και της σύνδεσής του στο διαδίκτυο, για την χρήση εφαρμογών μετάφρασης αλλά και χαρτών για τοποθεσίες, κατάφερε να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες της γλώσσας επικοινωνίας αλλά και να δηλώσει αιτήσεις για θέσεις εργασίας, σε διάφορες πόλεις του Ηνωμένου Βασιλείου, εναλλάσσοντας μέρη διαμονής βάσει των τοποθεσιών της εργασίας του, μέχρι που κατάφερε να μάθει την αγγλική γλώσσα και να καταλήξει στον τελικό προορισμό, το Λονδίνο, με μια ικανοποιητική εργασία, σε υψηλότερο βαθμό και επίπεδο.

“Μάριος: Ήρθα στην Ολλανδία τον Αύγουστο του ‘20. Την πρώτη φορά εγκαταστάθηκα στο σπίτι της τότε κοπέλας μου, στη Χάγη..ωστόσο είχα καταφέρει εγώ πριν ακόμα έρθω στην Ολλανδία, να βρω και δικό μου δωμάτιο και δουλειά. Αν μιλάμε για τις κατοικίες στην

Ολλανδία..είναι το τρίτο μέρος που μένω αυτήν τη στιγμή. Γιατί ουσιαστικά στην αρχή έμενα στις τότε κοπέλας μου..για κάποιον καιρό συνεχίσαμε να μένουμε μαζί..αλλά παράλληλα είχα και το δωμάτιό μου. Και έπειτα μετά έφυγα από κείνο το δωμάτιο και ήρθα σε ένα πιο άνετο διαμερισματάκι, σ' αυτό που βρίσκομαι τώρα.” Συνέντευξη 8^η, άντρας, 23 ετών, μόνιμη διαμονή στη Χάγη, Ολλανδία.

3.5.2. Πρώτες εντυπώσεις

Παρόλο που οι περισσότεροι απαντήσανε πως όπου πήγανε ήταν πολύ καλύτερα από την Ελλάδα στο θέμα οργάνωσης, συστήματος υγείας, εργασιών κλπ, σε πολλούς δεν άρεσε με την πρώτη εντύπωση το μέρος που εγκαταστάθηκαν. Αυτό συνέβη λόγω συνήθειας προς τον τρόπο ζωής της Ελλάδας, δηλαδή στο πιο χαλαρό τρόπο αντιμετώπισης κάποιων υποχρεώσεων, ή στον πιο διαδεδομένο τρόπο διασκέδασης. Οι συνθήκες στις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, ήταν πιο αυστηρές σε όλα τα θέματα, τόσο στην οργάνωση όσο ακόμη και στον βαθμό της διασκέδασης. Παρ' όλο που σε κάποιους κάτι τέτοιο κακοφάνηκε, καθώς δεν ήταν συμβατό με τους δικούς τους τρόπους ζωής και συνήθειας, εν τέλει προσαρμόστηκαν αρκετά γρήγορα και μάλιστα πλέον, όπως αναφέρεται στις συνεντεύξεις, μπορεί να επιλέξουν το νέο τρόπο ζωής περισσότερο από τον παλιό που είχαν στην Ελλάδα. Ακόμη, η τεχνολογική πρόοδος ήταν εμφανέστερα βελτιωμένη από εκείνη της Ελλάδας, αναφέροντας πόσο προχωρημένες είναι άλλες ευρωπαϊκές χώρες, κάτι το οποίο τους έκανε εντύπωση ως πρώτη ματιά. Εννοείται, η διαρκής επαφή με μια νέα γλώσσα ή ακόμα και γλώσσα είχαν διδαχθεί στην Ελλάδα, είναι κάτι διαφορετικό, που για κάποιους σημαίνει μια νέα δοκιμή και αρχή, ενώ για κάποιους άλλους μια μικρή απογοήτευση, λόγω της συνήθειας στο άκουσμα της ελληνικής γλώσσας.

“Σεμπάστιαν: Ήταν ακριβώς όπως το περίμενα..Δηλαδή είχαν αυτό..αυτή τη σειρά των πραγμάτων..που άμα, άμα τα μάθεις μια φορά..δεν μπορεί να σου πει κανένας τίποτα. Στο εργασιακό κομμάτι ναι, κυρίως σ' αυτό ναι. Επίσης και στον τρόπο ζωής..ήτανε λίγο πιο κλειστά να το πω..σε σχέση με Ελλάδα. (...) Κυρίως θεωρώ ότι είναι βάσει προγραμμάτων και ωραρίων. Που έχουνε εδώ. Δηλαδή άλλες ώρες κλείνουνε εδώ τα μαγαζιά..άλλες ώρες έχει κίνηση..και γενικά αυτό, τ' ένα φέρνει τ' άλλο και βλέπεις ότι..λίγο σε επηρεάζει. Αν δεν το έχεις συνηθίσει. Άρα είναι θέμα συνήθειας κατά κάποιον τρόπο.” Συνέντευξη 6^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.

Η συνήθεια σε έναν τρόπο ζωής και η απότομη αλλαγή από αυτήν, σε κάποιους ανθρώπους κακοφαίνεται ωστόσο. Έτσι και με κάποιους ερωτώμενους, η συνήθεια που είχαν από τον τρόπο ζωής της χώρας που μεγάλωσαν και η απότομη αποφυγή από αυτήν, δεν ήταν ο,τι πιο ευχάριστο. Σκέφτονταν σοβαρά την μόνιμη επιστροφή στην Ελλάδα, αλλά λόγω των στόχων που είχαν υποβάλει στους εαυτούς τους με την πραγματοποίηση κάποιων σπουδών ή/και βελτίωση και αναβάθμιση στο επάγγελμά τους, επέλεξαν να μην ενδώσουν στην στεναχώρια που υποβλήθηκαν λόγω της απότομης αλλαγής και να κάνουν την κατάλληλη επιμονή και υπομονή. Πλέον, η απόφασή τους να φύγουν από την χώρα που υλοποίησαν τους στόχους τους.

“Νερτίλα: Πολύ διαφορετικά απ’ την Ελλάδα εννοείται..πολύ διαφορετικός τρόπος ζωής..τα πάντα! Τα πάντα..οι άνθρωποι- Όχι δεν μου άρεσε, γιατί είναι τελείως διαφορετικό..ας πούμε απ’ τον καιρό..μέχρι τα σπίτια και τα σχετικά..τέρμα διαφορετικά..αλλά προσαρμόζεσαι και μετά καταλαβαίνεις ότι πρέπει να αρχίσεις να..να κάνεις μια εκτίμηση τι έχει πιο πολύ σημασία για σένα και να μη δίνεις τόση σημασία στα κατά για να μπορέσουνε να σε κάνουν να φύγεις από κει πέρα..” Συνέντευξη 5^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.5.3. Συναισθήματα και δυσκολίες

Όπως κάθε αρχή και δύσκολη, έτσι και στον κάθε μετακινούμενο/η ξεχωριστά, η αρχή της εγκατάστασής του/της είχε τις δικές της δυσκολίες. Πέρα από τον ενθουσιασμό που υπήρχε, λόγω της αρχής μιας νέας εμπειρίας, σαφώς το εντονότερο συναίσθημα που είχαν ήταν το άγχος και ίσως και ο φόβος, αν η απόφαση που πήραν ήταν σωστή ή όχι. Μια τέτοια μεγάλη απόφαση να μετακινηθούν μόνιμα σε μια άλλη χώρα, μακριά από τους γονείς, τις οικογένειές τους, τους φίλους και γενικότερα από τους ανθρώπους τους, τους δημιουργούσε το αίσθημα της μοναξιάς και του φόβου. Παρ’ όλο που κάποιοι ερωτώμενοι στις χώρες που μετακινήθηκαν είχαν δικούς τους ανθρώπους να τους περιμένουν, τα αισθήματα αυτά παρέμεναν, καθώς η απότομη αλλαγή από τη συνήθεια ενός τόπου, μιας κουλτούρας και συγκεκριμένων ανθρώπων, δημιουργούσε συναισθήματα περιέργειας και αποριών. Για τους υπόλοιπους ερωτώμενους δε, που μετακινήθηκαν μόνοι τους, σε μια χώρα δίχως κανέναν άνθρωπο, ο φόβος και η αγωνία ήταν

ακόμα εντονότερα, αλλά η αδρεναλίνη μιας τέτοιας απόφασης και του θάρρους να παρθεί, βοήθησαν την μείωσή τους και στη θέση τους ήρθαν περισσότερο τα αισθήματα του ενθουσιασμού και της χαράς μιας νέας ζωής.

Όπως αναφέρεται στις συνεντεύξεις, η βασικότερη δυσκολία που υπήρξε από τους ερωτώμενους του δείγματος, είτε γνώριζαν είτε δεν γνώριζαν την γλώσσα επικοινωνίας από πριν, ήταν η νέα αρχή και το νέο διαρκή άκουσμα σε μια άλλη γλώσσα. Η συνήθεια της ελληνικής γλώσσας στην καθημερινότητά τους και η αλλαγή από αυτό, στο άκουσμα μιας ξένης γλώσσας, ήταν κάτι διαφορετικό και δύσκολο να εξοικειωθείς πλήρως, όπως αναφέρουν. Για τους μεν που γνώριζαν την αντίστοιχη γλώσσα στην χώρα που μετακινήθηκαν από πριν, έχοντας παρακολουθήσει κάποια μαθήματα επικοινωνίας από την Ελλάδα, ή έχοντας μέχρι και πτυχίο γνώσης της γλώσσας αυτής, η αλλαγή από την ελληνική γλώσσα στην αντίστοιχη της χώρας μετακίνησης, δεν ήταν τόσο τραγικό για τους ίδιους, απλώς ήθελαν λίγο χρόνο να εξοικειωθούν και να το συνηθίσουν. Για τους άλλους δε, που δεν γνώριζαν καθόλου την γλώσσα επικοινωνίας, ήταν αρκετά πιο δύσκολη η εξοικείωση, μέχρι να τη μάθουν και να καταφέρουν να επικοινωνούν.

“Betina: Στη Γερμανία εμείς επειδή είχαμε χαρτιά κιόλας δεν αντιμετωπίσαμε δυσκολίες σε..στο μεταναστευτικό, λογικά..αλλά αντιμετωπίσαμε δυσκολίες στη γλώσσα, δηλαδή..σε όποια..ακόμα και στο μεταναστευτικό να πηγαινες έπρεπε να μιλήσεις Γερμανικά, ή έστω αγγλικά αν ήξερε ο υπάλληλος να σου μιλήσει κι αν ήξερε. Αυτή είναι η δυσκολία, στη γλώσσα, τίποτα άλλο.” Συνέντευξη 10^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στη Λειψία, Γερμανία.

Πέρα από την γλώσσα επικοινωνίας, αναφέρεται στις συνεντεύξεις πως πολλοί αντιμετώπισαν οικονομικά προβλήματα στην αρχή της μετανάστευσης τους, τουλάχιστον μέχρι να σταθεροποιηθούν σε ένα επάγγελμα και να καταφέρουν να πληρώνουν τα έξοδα που χρειάζονται για τη διαμονή τους σε μια ξένη χώρα, χωρίς την βοήθεια ή το αίσθημα της σιγουριάς της οικογένειας. Ασφαλώς πως αυτές οι ευθύνες πλέον, δημιουργούσαν τα αισθήματα του άγχους και της ανησυχίας, εάν πήραν την σωστή απόφαση για την μετακίνηση, εάν θα καταφέρουν να σταθούν όντως στα πόδια τους, χωρίς την βοήθεια κανενός και εάν θα αντέξουν τις πολύωρες συνθήκες εργασίας ή/και σπουδών, για τις επιτεύξεις των στόχων τους.

“Κατερίνα: Είναι κάτι πολύ ανάμεικτο, δηλαδή νιώθεις ότι τώρα μεγάλωσα, τώρα είμαι..οκέυ, θα σταθώ στα πόδια μου..θα τα καταφέρω ή όχι; Για να δούμε, θα βγει ο μήνας ή δε θα βγει; Κάτσε να φάω ρύζι σήμερα, γιατί αύριο μπορεί να μην έχω..είναι λίγο αυτά που σκεφτόντουσαν οι γονείς μας, τα σκέφτεσαι μόνη σου πλέον.. απλά είναι και καλό καμιά φορά, γιατί σε κάνει να στέκεσαι ο ίδιος στα πόδια σου, να τα καταφέρνεις και να κάνεις τα πάντα για σένα..αυτό. Να τα βγάλεις πέρα. Είναι κάτι πολύ καλό αυτό που έκανα..διότι είδα πώς είναι να τα βγάζεις πέρα μόνη σου, να δουλεύεις 12 ώρες..Να πηγαίνεις σπίτι να μην έχεις τη ζεστασιά των γονιών σου..αλλά πάλι να παλεύεις για ένα καλύτερο μέλλον.” Συνέντευξη 3^η, γυναίκα, 22 ετών, μόνιμη διαμονή στο ανατολικό Λονδίνο, Αγγλία.

3.5.4. Γνώση ομιλουμένης γλώσσας στην χώρα μετανάστευσης.

Η δυσκολία γνώσης μιας νέας γλώσσας, ήταν μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που είχαν να αντιμετωπίσουν στη νέα τους αρχή. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, μερικά άτομα του δείγματος, γνώριζαν την γλώσσα επικοινωνίας της χώρας στην οποία αποφάσισαν να μετακινηθούν, έχοντας παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα σπουδών της γλώσσας αυτής στην Ελλάδα και κάποιοι μάλιστα έχοντας και πτυχίο σε αυτήν. Το πρόγραμμα σπουδών είτε έγινε από το σχολείο που παρακολουθούσαν, χωρίς να χρειαστεί να πληρώσουν, είτε σε ιδιωτικούς φορείς (τα λεγόμενα φροντιστήρια ξένων γλωσσών) για να αποκτήσουν το κατάλληλο επίπεδο στην γλώσσα αυτή και ως εκ τούτου, κάποιο ενδεικτικό χαρτί πως ο συγκεκριμένος άνθρωπος έχει ένα επίπεδο γνώσης στην γλώσσα αυτή.

“Νερίλα: Μας στέλναν οι γονείς μου στα φροντιστήρια και είχα πάρει το lower και τα σχετικά..γιατί εννοείται ότι τα αγγλικά που προσπαθούν να σου πουν ότι σου μαθαίνουν στα σχολεία, δεν υπάρχει περίπτωση ποτέ να σε φτάσουνε στο επίπεδο που μπορεί να σε βοηθήσουνε να πας σε μια ξένη χώρα και να ζήσεις..δυστυχώς, αν και θα έπρεπε να μην χρειαστεί κανένας να πληρώνει δίδακτρα σε φροντιστήρια, να κάνει ιδιωτικά μαθήματα αγγλικών ή..άλλων μαθημάτων.” Συνέντευξη 5^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

Ωστόσο, φυσικά υπήρξαν και οι περιπτώσεις που μπορεί να μη γνώριζαν καθόλου την γλώσσα της χώρας προορισμού και να αναγκάστηκαν να την διδαχθούν απότομα είτε στην εργασία τους είτε γενικότερα στην καθημερινότητά τους. Έχοντας φτάσει σε ένα επιθυμητό επίπεδο, καταφέρνουν να συνεννοούνται, ενώ μερικοί άλλοι χρησιμοποιούν τη διεθνή γλώσσα των αγγλικών, για να μπορέσουν να επικοινωνήσουν, αφού δεν γνωρίζουν ακόμη την γλώσσα της χώρας. Παρά ταύτα, όσοι δεν γνωρίζουν ακόμα την γλώσσα, αναφέρουν πως έχουν δυσκολίες σε κάποιες περιπτώσεις, και αισθάνονται αμήχανα.

“Μάριος: Εγώ γενικά μιλάω αγγλικά εδώ..Δηλαδή συνεννοούμαι με τα αγγλικά, αλλά όλοι μιλάνε ολλανδικά ή τέλος πάντων..ξέρεις, οι περισσότεροι. Αλλά πάλι καλά επειδή γενικά είναι μία αρκετά έτσι ανοιχτή κοινωνία και..international περιβάλλον. Είναι πολύ ανοιχτοί στο να μιλάνε αγγλικά, δηλαδή οι περισσότεροι Ολλανδοί μιλάνε αγγλικά..οπότε..ντάξει απ’ τη μία σκέυ..τα βγάζεις πέρα με αγγλικά, αλλά απ’ την άλλη, ξέρεις όταν δεν ξέρεις τη γλώσσα πάντα σου είναι δύσκολο. Δηλαδή πάντα θα βρεθείς σε μια κατάσταση η οποία θα ναι λίγο άβολη ας πούμε.” Συνέντευξη 8^η, άντρας, 23 ετών, μόνιμη διαμονή στη Χάγη, Ολλανδία.

3.5.5. Επάγγελμα και σχέσεις με εργασιακό κύκλο.

Όπως αναφέρουν οι ερωτώμενοι, η εργασία και οι σχέσεις με τον εργασιακό κύκλο στις χώρες του εξωτερικού που έχουν μεταβεί, είναι πολύ καλύτερες από εκείνες τις Ελλάδας. Αναφέρουν πως στα επαγγέλματα τους κρίνονται με βάση τις ικανότητές τους και όχι βάσει της καταγωγής τους, το φύλο τους και λοιπά. Από όλες τις συνεντεύξεις, υποστηρίχθηκε πως τα εργασιακά δικαιώματα είναι σε ικανοποιητικό βαθμό και η συμπεριφορά των εργοδοτών και των συναδέλφων είναι πάντα με σεβασμό προς τους υπαλλήλους, ανεξαρτήτως καταγωγής, χρώμα δέρματος, σεξουαλικής προτίμησης κλπ, κάτι το οποίο τους έκανε εντύπωση όταν μετακινήθηκαν αρχικά, καθώς έχοντας υποστεί οι ίδιοι ή οι συνάδελφοί τους ένα βαθμό ρατσισμού στην Ελλάδα, θεωρούσαν πως κάτι τέτοιο συμβαίνει και σε άλλες χώρες, αλλά διαψεύθηκαν και αντιλήφθηκαν πως στο συγκεκριμένο κομμάτι της ίσης αντιμετώπισης των υπαλλήλων, οι υπόλοιπες χώρες που μετακινήθηκαν είναι ανώτερες και είναι απόλυτα ικανοποιημένοι/ες για το περιβάλλον αυτό. Μάλιστα, αναφέρεται ακόμη πως στην εργασία τους, η τυχόν αύξηση που μπορεί να αποκτήσουν,

γίνεται λόγω των ικανοτήτων που αναπτύσσουν καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας και γνωρίζουν ότι τους αξίζει πραγματικά. Αναφέρεται επιπλέον, πως υπάρχει η δυνατότητα ανόδου επιπέδου στο ίδιο επάγγελμα, χωρίς να μένουν στάσιμοι σε ένα συγκεκριμένο πόστο εργασίας, αλλά σταδιακά με την πάροδο του χρόνου και την απόκτηση περισσότερων γνώσεων και εμπειριών, να υπάρχει πρόοδος στον τομέα τους.

Οι σχέσεις με τον εργασιακό κύκλο είναι είτε ουδέτερες είτε φιλικές έως ένα επίπεδο. Δεν υπάρχει η αίσθηση του ρατσισμού ή της μη σωστής αντιμετώπισης από τον εργοδότη τους ή τους υπόλοιπους συναδέλφους, κάτι το οποίο τους βοηθά να εργάζονται σε ένα ευχάριστο περιβάλλον και η αποδοτικότητά τους να είναι πιο αυξημένη.

“Χριστίνα: Πριν έρθω σε αυτή τη δουλειά, έχω αλλάξει πολλές δουλειές..να μαι ειλικρινής..(...)Εδώ όλοι σου λένε..Please και thank you. Δηλαδή μπορεί να σε μισούν κατά βάθος..αλλά ποτέ να σε προσβάλλουν ή ποτέ να σου πουν..να σου πουν μια κακή κουβέντα. Και δηλαδή σε σέβονται.

Όπου και να είσαι. Και μέχρι τώρα στο..ο,τι δουλειά και να έχω κάνει..είναι δηλαδή..έχω πέσει και με συναδέλφους καλούς..και με αφεντικά πολύ καλά.” Συνέντευξη 4^η, γυναίκα, 31 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.5.6. Επιτυχημένη η απόφαση μετανάστευσης;

Μια ακόμη ερώτηση με απόλυτες θετικές απαντήσεις ήταν εάν με βάση την εμπειρία τους μέχρι στιγμής, η απόφασή τους να φύγουν στο εξωτερικό ήταν επιτυχημένη. Από όλο το δείγμα των δέκα (10) ατόμων που ρωτήθηκαν, όλες οι απαντήσεις ήταν πως η απόφασή τους ήταν παραπάνω από επιτυχημένη, χωρίς να μετανιώνουν ούτε λίγο γι' αυτήν, καθώς με την απόφαση αυτή κατάφεραν να επιτεύξουν τους στόχους που είχαν θέσει με την πάροδο του χρόνου στην χώρα μετακίνησής τους. Αναφέρονται στις συνεντεύξεις πως η οργάνωση του συστήματος που επικρατεί στις χώρες αυτές, τους βοηθά, δίνοντάς τους την αίσθηση της σιγουριάς, πως εάν αποφασίσουν να θέσουν περαιτέρω στόχους, πως θα τους πραγματοποιήσουν λόγω της οργάνωσης του συστήματος αυτού.

“Μάριος: Σαφώς, 100%. Δεν το μετανιώνω. Γιατί βλέπω ένα μέλλον για τον εαυτό μου..έχω προοπτικές εξέλιξης..γνωρίζω ότι..δεν είναι όλα στον αέρα ας πούμε, άμα βάλω

ένα πλάνο κάτω και θέσω δύο τρεις στόχους για το μέλλον, γνωρίζω ότι ακολουθώντας ας πούμε κάποια..κάποια βήματα θα τα καταφέρω..χωρίς να μπαίνουν ας πούμε άλλες συγκυρίες στη μέση, όπως ας πούμε για παράδειγμα μπορεί να συνέβαινε στην Ελλάδα. Οπότε σαφώς νιώθω απόλυτα ικανοποιημένος για την επιλογή μου.” Συνέντευξη 8^η, άντρας, 23 ετών, μόνιμη διαμονή στη Χάγη, Ολλανδία.

Δεν έχουν κανένα παράπονο από τις δημόσιες υπηρεσίες που μπορεί να έρχονται αντιμέτωποι καθημερινά και κυρίως, επισημαίνουν πως η έλλειψη κάθε είδους ρατσισμού, τους δημιουργεί μια στοιχειώδη ασφάλεια, να παραμένουν οι εαυτοί τους χωρίς φόβο πως θα δεχτούν κάποιου είδους διάκρισης ή/και διαφοροποίησης από τους υπόλοιπους ανθρώπους της χώρας αυτής. Παρ’ όλο που υπάρχουν μερικές συνθήκες που νοσταλγούν από την χώρα στην οποία μεγάλωσαν, όπως είναι οι διατροφικές συνήθειες ή το καιρικό κλίμα της Ελλάδας, υποστηρίζουν πως η απόφασή τους να φύγουν μόνιμα ήταν σωστή και επιτυχημένη, καθώς το γενικότερο σύστημα μιας χώρας την καθιστά άξια διαμονής σε αυτήν. Από τους περισσότερους δόθηκε έμφαση στην επιτυχία του εργασιακού στόχου και των οικονομικών παραγόντων, ή/και των περαιτέρω σπουδών που αποφάσισαν να πραγματοποιήσουν ενώ κάποιοι άλλοι ανέφεραν την απόκτηση και δημιουργία οικογένειας στην επιτυχία αυτή.

“Εμα: Πιστεύω πως ναι..διότι μου αρέσει πολύ η οργάνωση που υπάρχει σαν χώρα, ίσως να χει..κάποια αρνητικά, όπως είναι το κλίμα..το φαγητό που δεν είναι τόσο καλό όσο είναι στην Ελλάδα..αλλά από άποψη δουλειάς, από άποψη οργάνωσης ως χώρα..από άποψη ασφάλειας..και νομίζω σε κάνουν να είσαι πιο ανεξάρτητη.. νομίζω ότι ήταν μία πολύ καλή επιλογή.” Συνέντευξη 1^η, γυναίκα, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.6: Αποφάσεις για το μέλλον και απόφαση επιστροφής στην Ελλάδα.

3.6.1. Επαφές με ανθρώπους στην Ελλάδα.

Η Ελλάδα είναι η χώρα που όλοι οι ερωτώμενοι μετανάστευσαν σε μικρή ηλικία, ή γεννήθηκαν εκεί. Επομένως, είναι η χώρα στην οποία μεγάλωσαν και είναι λογικό να έχουν έναν στοιχειώδη κύκλο εκεί, ή για κάποιους να διαμένουν ακόμα κάποιοι συγγενείς τους εκεί. Οπότε, οι επαφές με ανθρώπους εκεί είναι σχεδόν δεδομένες. Κάποιοι αποφασίζουν να αποδίδουν περισσότερο χρόνο στην επικοινωνία με τους ανθρώπους αυτούς, μπορεί και σε καθημερινό επίπεδο, ενώ κάποιοι άλλοι, λόγω φόρτου εργασίας και σπουδών ταυτόχρονα και γενικότερα φόρτου καθημερινού προγράμματος, η επικοινωνία είναι λιγότερη.

“Bionis: Εννοείται κρατάω επαφές. Με όλους. Κάθε φορά που έρχομαι τις μοιράζω έτσι τις μέρες μου ώστε να τους βλέπω από λίγο και όλους να τους βλέπω.” Συνέντευξη 7^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.

Σαφώς, στην χώρα που μετακινήθηκαν μόνιμα, απέκτησαν διαφορετικό κύκλο ανθρώπων, νέους ανθρώπους να συναναστραφούν και να αφιερώσουν τον ελεύθερό τους χρόνο, όπως είναι και αναμενόμενο. Για κάποιους όμως, η χιλιομετρική απόσταση που υπάρχει πλέον, καθιστά δύσκολη την συχνή επαφή και επικοινωνία με τους ανθρώπους και τις παλαιότερες σχέσεις μεταξύ τους, όπως μπορεί να ήταν στην Ελλάδα για παράδειγμα. Αυτό όμως δε σημαίνει πως χάνονται οι σχέσεις τους, απλώς ελαττώνεται η καθημερινή επικοινωνία και επαφή.

“Νερτίλα: Κρατάω επαφές ναι..αλλά κυρίως με δύο φίλες μου που ‘μουν στο Πανεπιστήμιο..αλλά..ναι όσο να ‘ναι ρε παιδί μου η απόσταση αλλάζει και επίσης κάνεις κι άλλες παρέες..” Συνέντευξη 5^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.6.2. Επισκέψεις στην Ελλάδα και νοσταλγία για εκεί.

Για μια χώρα που έζησαν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους, μεγαλώνοντας εκεί, η νοσταλγία είναι μεγάλη. Είτε για τους ανθρώπους που άφησαν πίσω, είτε για το σπίτι τους, την περιοχή τους, την πόλη τους. Όλες τους οι αναμνήσεις, από την παιδική ηλικία, την εφηβική μέχρι και την ενήλικη, έλαβαν μέρος στην Ελλάδα. Η απόφασή τους να φύγουν και όλα αυτά να τα αφήσουν πίσω, ως απλά αναμνήσεις, ήταν ένα δύσκολο κομμάτι της ζωής τους. Ωστόσο, προσπαθούν όποτε βρίσκουν ελεύθερο χρονικό διάστημα από τις εργασίες τους, τις υποχρεώσεις τους ή/και τις σχολές τους, να επισκέπτονται τα μέρη που μεγάλωσαν και τους δικούς τους ανθρώπους που άφησαν πίσω, είτε συγγενείς, είτε φίλους ή οτιδήποτε. Φυσικά, πολλοί αναφέρθηκαν στο καιρικό κλίμα που επικρατεί στην Ελλάδα, υπογραμμίζοντας πόσο σημαντικό παράγοντα είχε στην διάθεσή τους και πόσο τους λείπει μια ηλιόλουστη μέρα, σε αντίθεση με τις πιο μουντές μέρες που επικρατούν στις χώρες που έχουν επιλέξει να μετακινηθούν. Επιπρόσθετα, σε μερικές συνεντεύξεις γίνεται αναφορά για τις ανθρώπινες σχέσεις που επικρατούν στην Ελλάδα συγκριτικά με τις άλλες χώρες, λέγοντας πως είναι πιο φιλικές και ζεστές στην Ελλάδα, διαφέροντας από τις πιο απόμακρες και κρύες. Στη συγκεκριμένη διαφοροποίηση, παίζει σημαντικό ρόλο η πιο ελεύθερη καθημερινότητα που υπάρχει στην ελληνική κοινωνία, ενώ η αυστηρότητα και το υπερβολικό φορτισμένο πρόγραμμα που επικρατεί στις άλλες χώρες, καθιστά και τις ανθρώπινες σχέσεις σε αντίστοιχες συμπεριφορές. Λαμβάνοντας υπόψιν όλα αυτά, είναι αναμενόμενο πως οι επισκέψεις στην Ελλάδα γίνονται όσο πιο συχνά μπορούν.

“Ροβένα: Μου λείπουν πράγματα γιατί εντάξει η αλήθεια είναι είναι η χώρα στην οποία μεγάλωσα και που έχω διαμορφωθεί και οι αναμνήσεις μου είναι όλες εκεί πέρα..Θα μπορούσα να πω ότι μου λείπουν ίσως οι σχέσεις με τους φίλους μου, με τους ανθρώπους ακόμα και στην καθημερινότητα, που είναι έτσι λίγο πιο αυθόρμητες, πιο ανθρώπινες, πιο ζεστές, και είσαι έτσι πιο..πιο ανοιχτός με τον άλλον, είσαι πιο εύκολα ανοιχτός με τον άλλον..και ίσως το..η καθημερινότητα και τον τρόπο ζωής που είναι λίγο πιο χαλαρός, πιο ξέγνοιαστος, αυτό. (...) Εδώ είναι πιο απόμακρα ο ένας από τον άλλον, νομίζω είναι και ο τρόπος ζωής δουλεύουνε τόσο πολύ που δεν τους αφήνει και χρόνο να έρθει ο ένας με τον άλλον πιο κοντά.” Συνέντευξη 2^η, γυναίκα, 28 ετών, μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

3.6.3. Μόνιμη επιστροφή πίσω στην Ελλάδα.

Η επιστροφή ξανά πίσω στην Ελλάδα ήταν αμφιλεγόμενη. Οι περισσότεροι απάντησαν κατηγορηματικά πως η μόνιμη επιστροφή δε θα γινόταν, μόνο κάτω υπό συγκεκριμένων συνθηκών. Οι συνθήκες αυτές ήταν κυρίως οικονομικοί παράγοντες, εάν έχουν αναπτυχθεί στο κομμάτι αυτό και να μην έχουν την υποχρέωση να εργαστούν ξανά στην Ελλάδα ή ακόμα και στο μακρινό μέλλον, όταν θα φτάσουν στην ηλικία της σύνταξης, για να έχουν μια πιο ήρεμη ζωή, με τις συνθήκες της Ελλάδας και το πιο χαλαρό περιβάλλον.

“Μάριος: Μόνο αν είμαι 55 και ξέρω ότι έχω ας πούμε..600 χιλιάδικα, στην άκρη. Μόνο έτσι. Τουλάχιστον τόσα χρήματα. Τουλάχιστον. Μόνο μόνο μόνο έτσι, αλλιώς όχι.” Συνέντευξη 8^η, άντρας, 23 ετών, μόνιμη διαμονή στη Χάγη, Ολλανδία.

Άλλοι, από την άλλη πλευρά, υποστηρίζουν πως ζουν στο εξωτερικό για λίγα χρόνια απλά, για να μαζέψουν ένα ικανοποιητικό χρηματικό ποσό ή την επαγγελματική εμπειρία που οι ίδιοι θέλουν να αποκτήσουν, κατά τα δικά τους δεδομένα, και έπειτα να επιστρέψουν ξανά μόνιμα στην Ελλάδα. Τα χρόνια διαμονής αυτά μπορεί να ελαττωθούν σε περίπτωση που συμβεί κάτι στους ανθρώπους που έχουν αφήσει πίσω στην Ελλάδα και χρειαστεί να βρίσκονται οι ίδιοι εκεί, όπως αναφέρεται σε κάποιες συνεντεύξεις. Ακόμα και για περαιτέρω εργασία στην Ελλάδα, υποστηρίζουν πως λόγω της αυξημένης προϋπηρεσίας που έχουν συσσωρεύσει στην χώρα που ζουν μόνιμα πλέον, θα είναι πιο εύκολο να ανταπεξέλθουν στις δύσκολες απαιτήσεις που επικρατούν στην αγορά εργασίας της Ελλάδας.

Betina: Όχι μόνο αν συμβεί κάτι κακό με τους γονείς μου, αλλιώς όχι. (...) Γιατί άμα φτιάξεις εδώ τη ζωή σου είναι δύσκολο πάλι να γυρίσεις πίσω. Δηλαδή, μόνο οι γονείς μου μπορούν να με κρατήσουνε πίσω. Αν συμβεί κάτι.” Συνέντευξη 10^η, γυναίκα, 30 ετών, μόνιμη διαμονή στη Λειψία, Γερμανία.

3.6.4. Μετανάστευση και σε άλλη χώρα.

Η απόφαση μετανάστευσης σε άλλη χώρα, εκτός Ελλάδας και Αλβανίας, είχε περισσότερες θετικές απαντήσεις από την απόφαση επιστροφής στην Ελλάδα ή/και την Αλβανία. Αυτό συνέβη διότι, από τη στιγμή που έγινε η αρχή στην μετακίνηση από την χώρα στην οποία μεγάλωσαν σε μια άλλη χώρα, για ένα καλύτερο επαγγελματικό μέλλον με περισσότερες ευκαιρίες, πλέον εξοικειώθηκαν με μια τέτοια απόφαση και διαδικασία, που η επιλογή να μεταβούν σε άλλη χώρα ξανά, δεν τους τρομάζει όπως μπορεί να τους είχε τρομάξει η πρώτη μετανάστευση, χωρίς τους γονείς τους. Στη συγκεκριμένη ποιοτική έρευνα, αναφέρεται στις συνεντεύξεις πως μια τέτοια απόφαση θα γινόταν για την απόκτηση νέων εμπειριών και πρόοδο επαγγελματικών αναβαθμίσεων, ή ακόμα και εάν οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στην χώρα που ζουν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο γίνονταν χειρότερες απ' ό,τι μπορεί να είναι τώρα.

“Σεμπάστιαν: Ναι θα το έκανα..και ο λόγος είναι, για νέες εμπειρίες. (...) Αν μια χώρα δηλαδή μου αρέσει ας πούμε και εικονικά..και το κλίμα της και τα λοιπά, θα το έκανα. (...) Στο πρόγραμμά μου δεν είναι, αλλά το έχω σκεφτεί κάποιες φορές.” Συνέντευξη 6^η, άντρας, 26 ετών, μόνιμη διαμονή στο δυτικό Λονδίνο, Αγγλία.

Ωστόσο, κάποιοι θεωρούν πως μια τέτοια διαδικασία ξανά είναι ψυχοφθόρα και δεν αντέχουν άλλες μόνιμες μετακινήσεις, με μια νέα αρχή ξανά, με μια νέα γλώσσα επικοινωνίας και τη διαδικασία να τη διδαχθούν ξανά. Πόσο μάλλον, οι ερωτώμενοι που έχουν αποκτήσει και οικογένεια πλέον, συνυπολογίζουν και τη διαδικασία να μετακινηθούν με παιδιά μόνιμα και όχι μόνοι τους όπως έκαναν με τη μετακίνησή τους από την Ελλάδα στην χώρα που διαμένουν, κάτι το οποίο είναι πιο δύσκολο όπως θεωρούν, έχοντας παραπάνω μέλη και συνεπώς παραπάνω ευθύνες.

“Έμα: Όχι, δε νομίζω ότι θα ξαναέβαζα τον εαυτό μου σε μια τέτοια διαδικασία..αν ποτέ τα πράγματα γινόντουσαν άσχημα, ίσως να γυρνούσα στην Ελλάδα, ίσως..αλλά..μόνο αν τα πράγματα γινόντουσαν πολύ άσχημα, σε οικονομικό επίπεδο.” Συνέντευξη 1^η, γυναίκα, 26 ετών., μόνιμη διαμονή στο βόρειο Λονδίνο, Αγγλία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εργασία αυτή είχε ως στόχο να υποδείξει ποιοτική έρευνα που αφορά τη μετανάστευση των Αλβανών μεταναστών δεύτερης γενιάς, δηλαδή των παιδιών της πρώτης γενιάς που ήρθαν μόνιμα στην Ελλάδα από την Αλβανία κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Επικεντρώνεται στην μετακίνησή τους σε μία άλλη χώρα της Ευρώπης, εκτός της Αλβανίας και τους λόγους που οδηγήθηκαν στην μετακίνηση αυτή, μετά την οικονομική κρίση του 2008, που έλαβε μέρος στην Ελλάδα. Μέσω της ποιοτικής έρευνας, που έχει ως κύριο ζήτημα την διερεύνηση και κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων, που πραγματοποιούνται στην παγκοσμιοποιημένη εποχή και στοχεύει στην ερευνητική μεθοδολογία, με τη χρήση συνεντεύξεων τα δέκα, σε αριθμό, άτομα του δείγματος απάντησαν για τη ζωή τους στην Αλβανία, τους λόγους που οι γονείς τους αποφάσισαν να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα, τη ζωή τους στην Ελλάδα και ειδικότερα, αναφέρθηκαν στα αίτια που οδήγησαν την απόφασή τους να μετακινηθούν ξανά μόνιμα σε μία άλλη χώρα και τη ζωή τους εκεί, όπως επίσης και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν ως μετανάστες ξανά.

Για τον αλβανικό λαό, η μετανάστευση μπορεί να θεωρηθεί μια σωτηρία για μια καλύτερη ζωή, για νέες ευκαιρίες και σαφέστερα, για ένα καλύτερο μέλλον για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Ήδη από τις αρχές του 1990 η μόνιμη μετακίνησή τους ήταν ραγδαία, κυρίως προς τις γειτονικές χώρες. Περίπου το ένα πέμπτο ($\frac{1}{5}$) του πληθυσμού της Αλβανίας, ζει μόνιμα σε διάφορες χώρες του εξωτερικού. Η πρώτη χώρα προορισμού, με το μεγαλύτερο ποσοστό Αλβανών μεταναστών, ήταν και είναι η Ελλάδα. Το χαμηλό κόστος μετακίνησης αλλά και η διευκόλυνση στην πρόσβασή τους, ήταν οι βασικότεροι παράγοντες για τον προορισμό τους. Μάλιστα και για την Ελλάδα, οι Αλβανοί μετανάστες εμφανίστηκαν πρώτοι, όταν άνοιξαν τα σύνορα της, με αποτέλεσμα να καταλαμβάνει πλέον το 60% του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού της. Ωστόσο, μετά την οικονομική κρίση που επηρέασε τόσο τους Έλληνες όσο και τους μετανάστες που ζούσαν ή/και ζουν ακόμα στην Ελλάδα, πολλοί Αλβανοί μετανάστες και ειδικότερα τα άτομα που ανήκουν στην δεύτερη γενιά μεταναστών, που μεγάλωσαν δηλαδή ή/και γεννήθηκαν στην Ελλάδα, επέλεξαν να μετακινηθούν σε άλλη χώρα του εξωτερικού, για νέες ευκαιρίες στην εργασία τους ή/και στις σπουδές τους και συνεπώς, να ξεφύγουν από την ελληνική οικονομική κρίση και τις συνέπειες που θα υπήρχαν μετέπειτα. Πολλοί έφυγαν αφότου

οι συνέπειες αυτές τους επηρέασαν, τόσο στην καθημερινή ζωή τους όσο και στην δυσκολία εύρεσης επιθυμητού επαγγέλματος.

Η ποιοτική έρευνα που υλοποιήθηκε μέσω των συνεντεύξεων, στο δείγμα των δέκα ατόμων, παραγωγικών ηλικιών, δηλαδή από 22 έως και 31 ετών, με έξι γυναίκες και τέσσερις άνδρες, έγινε αναφορά για τους λόγους που μετακινήθηκαν οι γονείς τους, στις αρχές του 1990 και οι κύριοι από αυτούς ήταν οι κακές οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Αλβανία, αλλά και οι δυσάρεστες κοινωνικές συνθήκες, λόγω του εμφυλίου, που ώθησε πολλούς ανθρώπους εκεί να διαφύγουν σε άλλες χώρες, για την ασφάλεια των ίδιων και των οικογενειών τους. Συζητήθηκε επίσης, η διαμονή τους στην Ελλάδα και οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν στην αρχή της διαμονής τους εδώ, αλλά και γενικότερα για όλη τους την ανατροφή και την εκπαίδευσή τους, που όλοι όσοι ερωτήθηκαν είχαν ολοκληρώσει τα σχολικά τους χρόνια στην Ελλάδα, έως και το Λύκειο (Επαγγελματικό ή γενικό). Μερικοί από αυτούς συνέχισαν και περαιτέρω τις σπουδές τους, είτε στην Ελλάδα, είτε στην Αλβανία, είτε στην χώρα που μετακινήθηκαν έπειτα. Στη συνέχεια έγινε αναφορά για το ζήτημα του ρατσισμού στην Ελλάδα, σε περίπτωση που είχαν υποστεί και πώς αντιμετώπισαν την διάκριση αυτή.

Για όλα τα άτομα του δείγματος η μετακίνηση υλοποιήθηκε με νόμιμο τρόπο, καθώς οι περισσότεροι διέθεταν την ελληνική ιθαγένεια, είτε λόγω γέννησης στην Ελλάδα, είτε λόγω φοίτησης σε ελληνικά σχολεία ή/και ελληνικά πανεπιστήμια. Όσοι δεν τη διέθεταν, είχαν σίγουρα άδεια παραμονής στην Ελλάδα και την αλβανική ιθαγένεια, που τους έδινε την ευκαιρία να ταξιδέψουν νόμιμα, αλλά ίσως με περισσότερα απαιτούμενα έγγραφα, όπως είναι η ύπαρξη βίζας.

Μέσα από την έρευνα αυτή, αναδείχθηκε κυρίως πως οι βασικότεροι λόγοι που μετακινήθηκαν αυτοί οι άνθρωποι, ξανά σε μια άλλη χώρα του εξωτερικού, ήταν κυρίως οικονομικοί παράγοντες και εκπαιδευτικοί. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρθηκε από τους περισσότερους ανθρώπους του δείγματος, πως επέλεξαν να μετακινηθούν μόνιμα σε άλλη χώρα, είτε επειδή η εργασία που είχαν στην Ελλάδα δεν ήταν ικανοποιητική αρκετά, με χαμηλό χρηματικό μισθό και όχι ευχάριστες συνθήκες εργασίας και συνεπώς, αναζητούσαν καλύτερες θέσεις εργασίες, με μισθό που να αρμόζει στις ικανότητές τους, είτε επειδή τα οικονομικά τους κριτήρια στην Ελλάδα ήταν αρκετά δυσάρεστα και έπρεπε να παρθεί μια γρήγορη απόφαση για το κοντινό τους μέλλον, κυρίως στον οικονομικό τομέα. Κάποιοι επέλεξαν να μεταναστεύσουν και λόγω κοινωνικών παραγόντων, καθώς στις χώρες που μετακινήθηκαν οι συνθήκες και τα συστήματα εκεί ήταν πιο οργανωμένα,

με μηδενική ένδειξη ρατσισμού απέναντι σε ξένους, κατά τα δικά τους κριτήρια, κάτι το οποίο δεν ίσχυε στην Ελλάδα, αφού οι περισσότεροι άνθρωποι που ρωτήθηκαν κάποια στιγμή στη ζωή τους, είτε στην παιδική ηλικία είτε μετέπειτα, είχαν υποστεί ρατσισμό και διακρίσεις. Για μερικούς, μια τέτοια απόφαση πάρθηκε έπειτα από μεγάλο χρονικό διάστημα σκέψης και απόφασης οργάνωσής της, ενώ για άλλους ήταν μια απότομη επιλογή, να ξεφύγουν από τυχόν δυσάρεστες προσωπικές εμπειρίες που βίωναν εκείνη την περίοδο, ή απλώς επειδή θέλησαν μια αλλαγή στη ζωή τους και πήραν το αντίστοιχο ρίσκο. Σαφώς, υπήρξαν και οι περιπτώσεις που η απόφαση μετακίνησης ήταν ξεκάθαρα για εκπαιδευτικούς σκοπούς, χωρίς να υπάρχει η σκέψη για μόνιμη μετακίνηση, αλλά για προσωρινή μέχρι την ολοκλήρωση των προγραμμάτων σπουδών που είχαν αποφασίσει να παρακολουθήσουν. Παρ' όλα αυτά, έπειτα από την προσωρινή μετανάστευση, εμφανίστηκαν άλλοι παράγοντες που τους έδωσαν αφορμή να παραμείνουν μόνιμα στην χώρα μετακίνησης. Ένας καθοριστικός παράγοντας ακόμη, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην απόφαση της μετανάστευσης τους, ήταν η ύπαρξη συγγενικών ή φιλικών προσώπων που έμεναν ήδη μόνιμα στην χώρα προορισμού, με αποτέλεσμα να υπάρχει το αίσθημα της ασφάλειας και της σιγουριάς, από τους ανθρώπους αυτούς στα άτομα του δείγματος της συγκεκριμένης εργασίας. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα, τα άτομα αυτά ήταν που τους παρότρυναν να μεταναστεύσουν και εκείνοι, καθώς είχαν παρατηρήσει πως ο τρόπος ζωής στην χώρα εκείνη ήταν ανώτερος στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα, συγκριτικά με την Ελλάδα.

Τέλος, η ερώτηση που υπήρξε θετική ανταπόκριση από όλο το ποσοστό του δείγματος, αφορούσε την επιτυχία στην απόφαση αυτή και εάν υπάρχει έστω και λίγη μετάνοια. Όλοι ανέφεραν πως η απόφαση ήταν 100% επιτυχημένη, καθώς επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχε θέσει ο καθένας τους, σε όποιον τομέα εκείνοι επιθυμούσαν, είτε επαγγελματικό, είτε εκπαιδευτικό, είτε οτιδήποτε και πως ο τρόπος ζωής τους εκεί τους καθιστά ακόμα πιο σίγουρους για την απάντηση αυτή.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΝΑΦΟΡΩΝ

Ελληνόγλωσση

Γεωργιάδης Θ., Λυμπεράκη Α. (2007), «ΑΛΒΑΝΙΑ-ΕΛΛΑΔΑ: Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΜΙΑΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ», στα πρακτικά του 8ο Πανελλήνιου Γεωγραφικού Συνεδρίου, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014), *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011*, 'ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ'. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM07/2011> (τελευταία πρόσβαση: 24/09/2021)

Ζωγραφάκης, Σ., & Κασίμης, Χ. (2014). *Ελληνική οικονομία και μετανάστες: Χτες... σήμερα... αύριο.*, Αθήνα, Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

Καλαμπαλίκη, Φ., Στάθης Σ., (2008) , *Η συμβολή των Μεταναστών στην Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας*. Πτυχιακή Εργασία. Πρέβεζα, ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ. Διαθέσιμο στο: <https://apothetirio.lib.uoi.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1056/xrim20070285.pdf?sequence=4&fbclid=IwAR1-9zuMx8MkD72JGooOkwIFv6OiWteWzA-fURHbfRFwNjwly-nsYuTrhdg> (τελευταία πρόσβαση: 25/09/2021)

Κασίμης, Χ., Παπαδόπουλος, Α., (επιμέλεια), (2012), *Μετανάστες στην Ελλάδα: Απασχόληση και ένταξη στις τοπικές κοινωνίες*, Αθήνα, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Κουτσουπιάς, Ν. (2014), *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και η επίδρασή της στους Αλβανούς μετανάστες*, Αθήνα, ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ, ΤΕΥΧΟΣ 15, 42-53.

Μπαγκάβος, Χ., Παπαδοπούλου, Δ. (επιμέλεια) (2006), *Μετανάστευση και Ένταξη των Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.

Μπουρλούμη, Ε. (2016), *Μετανάστευση και ιατρικές δαπάνες στην Ελλάδα : αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης των μεταναστευτικών ροών*, Διπλωματική Εργασία, Πειραιάς, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης. Διαθέσιμο στο: <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/9771> (τελευταία πρόσβαση: 04/10/2021)

Νικολάου, Γ. (2000), *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο δημοτικό σχολείο: Από την ομοιογένεια στην πολυπολιτισμικότητα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Παπαγιάννης, Ι., (2015) *Παράτυπη μετανάστευση. Αίτια, διαχείριση και ζητήματα ασφάλειας*.

Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Διαθέσιμο στο:

<https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/18700> (τελευταία πρόσβαση: 06/10/2021)

Παπαδοπούλου, Ο. (2005), *Βαλκανικές Χώρες και Μετανάστευση προς την Ελλάδα, μετά το 1990*, Πτυχιακή Εργασία, Μυτιλήνη, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Διαθέσιμο στο:

https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/6139/file0.pdf?sequence=2&isAllowed=y&fbclid=IwAR1504O4pli8rdgu4qbnYrYnt2fwxjGdl5vgw7wRNIkdgiqdq2aSX4_oYGM

(τελευταία πρόσβαση: 02/12/2021)

Παύλου, Μ., Σκουλαρίκη, Α. (επιμέλεια) (2009), *Μετανάστες και μειονότητες: Λόγος και πολιτικές*, Αθήνα, Βιβλιόραμα.

Συμεωνίδης, Ν., (2016), *Οι Ελληνοαλβανικές Σχέσεις από το 1990 έως Σήμερα*. Μεταπτυχιακή Εργασία. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Διαθέσιμο στο:

<https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/19425> (τελευταία πρόσβαση: 05/12/2021)

Τσιώλης, Γ., (2014), *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*, Αθήνα, Εκδόσεις: Κριτική.

Ψημμένος Ι., (2004), *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια*, Αθήνα, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ Δ' τρίμηνο 2000 [δελτίο τύπου] (2000)

Ξενόγλωσση

Barjaba, K. (2000). Contemporary patterns in Albanian emigration. *SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 3(2), 57–64. Διαθέσιμο στο: <http://www.jstor.org/stable/43292103> (τελευταία πρόσβαση: 04/10/2021)

Ducellier, A. (2000). *Οι Αλβανοί στην Ελλάδα (13ος-15ος Αιώνας)*. Μεταφράστηκε από: Νικολάου Κ. Εκδότης: ΙΔΡΥΜΑ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΧΟΡΝ.

Iosifides, T., Lavrentiadou, M., Petraco, E., Kontis, A. (2007), Forms of Social Capital and the Incorporation of Albanian Immigrants in Greece, *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1080/13691830701614247> (τελευταία πρόσβαση: 11/11/2021)

Rovolis, A., Tragaki, A. (2006), *ETHNIC CHARACTERISTICS AND GEOGRAPHICAL DISTRIBUTION OF IMMIGRANTS IN GREECE*, Athens, Harokopio University. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1177%2F0969776406062521> (τελευταία πρόσβαση: 23/09/2021)

Vickers, M. (1997), *THE ALBANIANS, A MODERN HISTORY*, μτφρ από τα αγγλικά Ε. Πέππα, Αθήνα, Εκδόσεις ΟΔΥΣΣΕΑΣ.

SITES

- Αλβανική Στατιστική Υπηρεσία (INSTAT)
<http://www.instat.gov.al/>
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ)
<https://www.statistics.gr/>
- Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Organisation for Economic Co-operation and Development- OECD)
<https://www.oecd.org/>
- Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat)
<https://ec.europa.eu/eurostat>
- Πανόραμα
<https://panorama.statistics.gr/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οδηγός συνέντευξης

Ι. Δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία του ερωτώμενου

Ημερομηνία συνέντευξης	
Τόπος συνέντευξης	
Γλώσσα συνέντευξης	
Όνομα	
Κοινωνικό φύλο	
Τόπος γέννησης (περιοχή & χώρα)	
Έτος γέννησης	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	
Επάγγελμα	
Τωρινή απασχόληση (στην χώρα μετακίνησης)	
Οικογενειακή κατάσταση (έγγαμος ή άγαμος)	
Αριθμός παιδιών	
Εθνικότητα του/της συζύγου	
Εκπαιδευτικό επίπεδο του/της συζύγου	
Επάγγελμα του/της συζύγου	
Τωρινή απασχόληση του/της συζύγου (στην χώρα μετακίνησης)	
Έτος μετανάστευσης στην Ελλάδα (αν ισχύει)	
Έτος μετανάστευσης στην χώρα μετακίνησης	
Συχνότητα επισκέψεων στην Ελλάδα	
Αιτία συχνών επισκέψεων στην Ελλάδα	
Αίτια μετανάστευσης στην Αγγλία	
Είδος άδειας παραμονής στην Ελλάδα (αν έχει)	
Τόπος διαμονής στην Ελλάδα (πόλη)	
Τόπος προέλευσης στην Αλβανία (πόλη)	
Τόπος διαμονής στην χώρα μετακίνησης (πόλη)	
Έτη διαμονής στην χώρα μετακίνησης	
Τόπος διαμονής γονέων (περιοχή και χώρα)	

II. Η ζωή του μετακινούμενου πριν μεταναστεύσει στην Ελλάδα:

- 1 Μπορείτε να μου μιλήσετε για την ζωή σας πριν μεταναστεύσετε;
(Ποια ήταν η οικονομική και οικογενειακή σας κατάσταση; Ποια ήταν η εκπαίδευσή σας;
Ποιο ήταν το επάγγελμά σας; Πως ήταν οι σχέσεις σας με την οικογένεια, τους συγγενείς,
τους φίλους και τους συναδέλφους στη δουλειά;)
- 2 Μπορείτε να μου περιγράψετε τα βασικά χαρακτηριστικά της τότε αλβανικής κοινωνίας;
- 3 Ποιοι ήταν οι ρόλοι του άντρα και της γυναίκας στην αλβανική κοινωνία;

- 4 Μπορείτε να μου περιγράψτε την κατάσταση στην Αλβανία πριν μεταναστεύσετε στην Ελλάδα;
- 5 Πως αποφασίσατε να μεταναστεύσετε;
- 6 Γιατί επιλέξατε να μεταναστεύσετε στην Ελλάδα; Είχατε σκοπό να πάτε σε κάποια άλλη χώρα; Γιατί;
- 7 Ποια ήταν η εικόνα που είχατε δημιουργήσει για τις δυτικές χώρες;

III. Η ζωή του μετακινούμενου (από την Αλβανία) στην Ελλάδα.

- 1 Πότε πήγατε στην Ελλάδα;
- 2 Πως πήγατε στην Ελλάδα; Ήσασταν μόνος/ή ή με την οικογένεια; Μπορείτε να μου περιγράψτε το ταξίδι σας προς την Ελλάδα;
- 3 Τι σας έκανε εντύπωση όταν πήγατε για πρώτη φορά στην Ελλάδα; Πώς αισθανθήκατε;
- 4 Τι ηλικία ήσασταν όταν πήγατε στην Ελλάδα;
- 5 Πήγατε στο σχολείο όσο ήσασταν στην Ελλάδα; Αν ναι, μέχρι ποια τάξη στο σχολείο (ή άλλο εκπαιδευτικό ίδρυμα) πήγατε;
- 6 Πόσα χρόνια μέinaτε στην Ελλάδα;
- 7 Σε ποιο μέρος της Ελλάδας εγκατασταθήκατε και γιατί;
- 8 Ποιοι σας βοήθησαν να βρείτε σπίτι και δουλειά όταν πρωτοπήγατε στην Ελλάδα; Τι σχέση είχατε (έχετε με τα άτομα αυτά);
- 9 Ξέρατε Ελληνικά πριν μεταναστεύσετε; Αν ναι/όχι, πως τα μάθατε (στη συνέχεια);
- 10 Ποια ήταν η στάση των Ελλήνων απέναντι σας; Πως αισθανόσασταν σχετικά με αυτό;
- 11 Υπήρχαν ομοιότητες ή/και διαφορές ανάμεσα στο τρόπο ζωής στην Αλβανία και μετά στην Ελλάδα; Ποιές ήταν αυτές;
- 12 Είχατε σχέσεις με τους συμπατριώτες σας στην Ελλάδα; Αν ναι, μπορείτε να πείτε δύο λόγια γι αυτές τις σχέσεις;
- 13 Τι επάγγελμα έχετε ασκήσει στην Ελλάδα (αν δούλεψε);
- 14 Πώς σας αντιμετώπιζε ο εργοδότης και οι συνάδελφοί σας; Πως ήταν η συμπεριφορά του εργοδότη απέναντι σε άλλους μετανάστες;
- 15 Είχατε Έλληνες φίλους; Αν ναι, πως ήταν οι σχέσεις ανάμεσά σας;
- 16 Ποιες ήταν οι δυσκολίες που αντιμετωπίσατε (αντιμετωπίζατε); Πως καταφέρατε να ξεπεράσετε τις (όποιες) δυσκολίες;

- 17 Τι γλώσσα χρησιμοποιούσατε στο σπίτι με τα μέλη της οικογένειάς σας, με τους Αλβανούς φίλους;
- 18 Έχετε λάβει ελληνική υπηκοότητα ή άδεια παραμονής; Αν ναι, πότε την πήρατε;
- 19 Κρατούσατε επαφές με την Αλβανία; Ενημερωνόσασταν για την γενικότερη κατάσταση εκεί;
- 20 Έχετε επισκεφτεί τη Αλβανία πρόσφατα (τα τελευταία 5 έτη); Πόσο συχνά την επισκέπτεσθε;
- 21 Πότε σκεφτήκατε (σκέψη) και πότε αποφασίσατε (απόφαση) να φύγετε από την Ελλάδα και να μεταναστεύσετε σε μια άλλη χώρα;
- 22 Σε ποια χώρα θέλατε να μετακινηθείτε; Πως το σκεφτήκατε; Ποιοι λόγοι σας οδήγησαν να φύγετε; Γιατί σ' αυτή την χώρα;
- 23 Πως αντέδρασε η οικογένειά σας όταν έμαθε ότι εσείς είχατε σκοπό ή ότι αποφασίσατε να μετακινηθείτε στην χώρα μετακίνησης;
- 24 Μπορείτε να δώσετε μια εικόνα της κατάστασης που επικρατούσε στην ζωή σας αυτή την περίοδο (πριν φύγετε για την χώρα μετακίνησης);
- 25 Ποια ήταν τα σχέδιά σας όταν αποφασίσατε να φύγετε για την χώρα μετακίνησης;
- 26 Με ποιο τρόπο φύγατε από την Ελλάδα για πάτε στην χώρα μετακίνησης; Μπορείτε να το περιγράψετε;

I.V. Η ζωή του μετακινούμενου στην χώρα μετακίνησης

- 1 Πότε ήρθατε στην χώρα μετακίνησης Που εγκατασταθήκατε (πόλη & περιοχή) την πρώτη φορά; Αλλάξατε κατοικία/ες; Πόσα χρόνια μένετε εδώ (όπου έγινε η συνέντευξη);
- 2 Μετακινηθήκατε μόνος/η ή μαζί με μέλη της οικογένειάς σας ή τον/την σύντροφό σας ή κάποιο φίλο/γνωστό;
- 3 Γιατί αποφασίσατε να εγκατασταθείτε στη συγκεκριμένη περιοχή; Σας βοήθησε κάποιος/οι; Με ποιο τρόπο; Ποια σχέση έχετε με το άτομο/τα άτομα αυτά;
- 4 Ποιες ήταν οι πρώτες εντυπώσεις σας από την συγκεκριμένη περιοχή στην χώρα μετακίνησης;
- 5 Μπορείτε να περιγράψετε πως νιώσατε (συναισθήματα!) όταν μετακινηθήκατε;
- 6 Τι είδους δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή; Πως ξεπεράσατε αυτές τις δυσκολίες;
- 7 Γνωρίζατε αγγλικά πριν ή μάθατε εδώ; Πως έγινε αυτό;

- 8 Παρακολουθήσατε κάποιο πρόγραμμα σπουδών στην χώρα μετακίνησης; Το σκέφτεστε για το μέλλον;
- 9 Για ποιο λόγο ήρθατε εδώ; Για να βρείτε δουλειά ή άλλο λόγο;
- 10 Τι δουλειά/ επάγγελμα ασκείτε τώρα και πως αισθάνεστε σχετικά με αυτό;
- 11 Ποια η σχέση του επαγγέλματος με τις σπουδές σας (αν έχει κάποια ειδίκευση);
- 12 Είχατε προηγούμενη σχετική επαγγελματική εμπειρία στην Ελλάδα; Εξηγείστε παρακαλώ.
- 13 Μπορείτε να περιγράψετε τις σχέσεις σας με τον εργοδότη ή τους/τις συναδέλφους/φίσες και τους γείτονές σας εδώ (στην χώρα μετακίνησης);
- 14 Με βάση την εμπειρία σας μέχρι σήμερα, πιστεύετε ότι η απόφασή σας να έρθετε στο Ην. Βασίλειο ήταν επιτυχημένη; Δικαιολογείστε παρακαλώ.
- 15 Υπάρχει κάτι που σας λείπει από τη ζωή σας στην Ελλάδα; Ποιο είναι αυτό/αυτά;
- 16 Κρατάτε επαφή με συγγενείς/ φίλους/ γνωστούς στην Ελλάδα; Παρακολουθείτε τα νέα και τις εξελίξεις στην Ελλάδα; Με ποιο τρόπο;
- 17 Πόσο συχνά πηγαίνετε στην Ελλάδα; Πότε πήγατε για τελευταία φορά;
- 18 Σκοπεύετε να επιστρέψετε πίσω στην Ελλάδα; Αν ναι/όχι, γιατί;
- 19 Σκέφτεστε να μεταναστεύσετε σε κάποια άλλη χώρα; Αν ναι/όχι, γιατί;
- 20 Θέλετε να πείτε κάτι άλλο (σχόλιο ή πληροφορία) που θεωρείτε ότι είναι χρήσιμη για την συζήτησή μας και δεν αναφέρθηκε πριν;

Ευχαριστούμε πολύ για την βοήθειά σας για την συνεργασία!